интенсивный курс

Говорун

Ф.Г. Хисамитдинова

БАШКИРСКИЙ ЯЗЫК

Ф.Г. Хисамитдинова

БАШКИРСКИЙ ЯЗЫК
БАШҠОРТ ТЕЛЕ

Интенсивный курс

Интенсив курс

Говорун

Москва
2011

УДК 811.512.141 (075.2)
ББК 81.632.2
Х 51

Хисамитдинова Ф.Г.
Х 51 Башкирский язык. Интенсивный курс. — М.: Говорун, 2011. — 176 с.

ISBN 978-5-903184-81-1

Предлагаемое пособие содержит 25 уроков башкирского языка и краткую грамматику.

Учебное пособие предназначено для желающих изучать башкирский язык, как самостоятельно, так и с преподавателем. Пособие построенно на коммуникативном методе, предпологающим не только заучивание правил грамматики и чтение текстов, но и говорению на башкирском языке.

УДК 811.512.141 (075.2)
ББК 81.632.2

Иллюстрации любезно предоставлены
РА «Информреклама», г. Уфа. Художник В. Надршин

Охраняется Законом РФ «ОБ авторском праве и смежных правах». Воспроизведение всей книги или ее части на любых видах носителей запрещается без письменного разрешения правообладателя.

ISBN 978-5-903184-81-1

© Хисамитдинова Ф.Г., 2004
© Говорун, 2011

Об авторе

Учебное пособие подготовлено известным ученым, профессором, доктором филологических наук, Хисамитдиновой Фирдаус Гильмитдиновной.

Кроме научной работы, Ф.Г. Хисамитдинова активно занимается популяризацией научных знаний, разработкой учебников и учебных пособий нового поколения по башкирскому языку и литературе. Ею разработаны и изданы следующие учебники и учебные пособия по башкирскому языку для русскоязычных школ.

Хисамитдинова Ф.Г., Ураксин З.Г., Эрсен-Раш М. **Учим башкирский язык.** Уфа: Китап, 1997.

Башкирский язык? Пожалуйста! Уфа: Китап, 2000.

Хисамитдинова Ф.Г. **Башкирский язык для малышей.** Уфа: Башкирская энциклопедия, 2002.

Хисамитдинова Ф.Г., Асадуллина Н.И. **Мой башкирский язык.** От 7 до 10. Уфа: Китап, 2002.

Хисамитдинова Ф.Г. Башкирский язык. **Интенсивный курс.** Уфа: Информреклама, 2004.

ПРЕДИСЛОВИЕ

В Республике Башкортостан проживают представители более ста национальностей. Язык каждого народа защищен Конституцией Российской Федерации, Конституцией Республики Башкортостан, Законом РФ "О языках народов РФ", Законом РБ "О языках народов Республики Башкортостан". Этими же законами определены и государственные языки. Таковым в Российской Федерации является русский язык. В Башкортостане же 2 государственных языка - русский как государственный язык РФ и башкирский как язык башкирской нации, реализовавшей свое право на самоопределение. Придание государственного статуса башкирскому языку не противоречит ни Конституции РФ, ни Закону РФ «О языках народов РФ». В частности, в главе 1, статье 3, §3 российского закона о языках отмечено, что республики в составе РФ могут устанавливать статус государственного языка республики в составе РФ.

Русский язык и как государственный, и как родной в Башкортостане имеет прочные позиции. Его знает каждый житель республики. К сожалению, позиции второго государственного языка – башкирского не столь прочны, несмотря на введение его изучения в школах и других учебных заведениях республики. Между тем, государственный статус башкирского языка вызывает необходимость его знания всем населением, проживающим на территории РБ. Для обучения любому языку необходимы учебники, учебные пособия, самоучители, разговорники. В последние годы республикой издано множество учебников башкирского языка для русскоязычных школ, выпущены программы, словари, методические разработки, пособия для широкого круга читателей, желающих изучить башкирский язык. В результате есть и некоторые успехи в обучении башкирскому языку. Этому способствовали не только лингвометодическое обеспечение обучения и изучения башкирского языка, но и рост самосознания у башкир, появление уважения к истории и культуре Башкортостана, башкир у небашкирского населения республики. Что же касается лингвометодического обеспечения процесса обучения башкирскому языку, то количество пока, к сожалению, не переросло в качество.

Во многих учебниках основным принципом обучения башкирскому языку остается грамматический принцип и вместо обучения говорению изучаются грамматические правила, разрозненные слова. Лишь в последние годы под влиянием современных методов обучения иностранным языкам появились учебные пособия, построенные на коммуникативном методе, который предполагает обучение не только чтению, но и говорению на башкирском языке.

Данный учебник является одной из попыток автора помочь в изучении башкирского языка, не заучивая сложные грамматические правила и громадный лексический материал, что обеспечивается ситуативно-тематическим подбором языкового материала и особым отношением к лексическому и грамматическому материалу, при котором каждый урок является продолжением предыдущего как по словарному составу, так и грамматическим формам, которые вводятся в уроки с постепенным наращиванием. Безусловно, такой подход к изучаемому материалу, многочисленные диалоги, тексты, различные типы упражнений, формы проверок усвоения материала, богатый лингвострановедческий и общекультурный материал будут способствовать быстрому усвоению башкирского языка, и вы, дорогие наши дети, заговорите по-башкирски!

Для облегчения изучения башкирского языка, усвоения мелодики башкирской речи к учебнику прилагается аудиокассета с записью наиболее важных фрагментов каждого урока. Озвученный материал отмечен соответствующим значком. С 1 по 5 уроки материал дан на башкирском и русском языках. С 6 урока присутствуют переводы не ко всем текстам.

Успехов Вам, друзья!
Уңыштар һеҙгә, дуҫтар!
Ф.Г. Хисамитдинова

БЕРЕНСЕ ДӘРЕС

һаумыһығыҙ! Здравствуйте!

Башҡорт теленең үҙенсәлектәре **1**

Особенности башкирского языка

БАШҠОРТ АЛФАВИТЫ
Башкирский алфавит

Аа	а	Ҡҡ	ҡы	Үү	ү
Бб	бэ	Лл	эль	Хх	ха
Вв	вэ	Мм	эм	Һһ	һа
Гг	гэ	Нн	эн	Цц	цэ
Ғғ	ғы	Ңң	эң	Чч	че
Дд	дэ	Оо	о	Шш	ша
Ҙҙ	ҙе	Өө	ө	Щщ	ща
Ее	е	Пп	пэ	ъ	ер
Ёё	е	Рр	эр	Ыы	ы
Жж	жэ	Сс	эс	ь	ерь
Зз	зэ	Ҫҫ	ҫе	Ээ	э
Ии	и	Тт	тэ	Әә	ә
Йй	ҡыҫҡа и	Уу	у	Юю	ю (йу)
Кк	ка	Фф	эф	Яя	я (й а)

Особенности башкирского языка

В башкирском языке 42 буквы. Девять букв **ө, ү, ә, ғ, ҙ, ҡ, ң, ҫ, һ** обозначают специфические башкирские звуки.

Гласные башкирского языка по твердости и мягкости составляют пары: **а – ә; у – ү; о – ө; ы – е.**

Только звук **и** не имеет своей пары.

В башкирском языке специфические согласные имеют свои пары, отличающиеся способом или местом образования: **ғ – г, ҙ – з, ҡ – к, ң – н, ҫ – с, һ – х.**

Словесное ударение в башкирском языке всегда стремится на последний слог: **бала̀ – балала̀р – балаларға̀**.

По морфологическому строю башкирский язык относится к агглютинативным языкам, т.е. к не изменяющемуся корню друг за другом в определенном порядке присоединяются различные аффиксы:

бала
бала + лар
бала + лар + ы
бала + лар + ы + быҙ
бала + лар + ы + быҙ + ға

Все аффиксы, частицы башкирского языка имеют твердый и мягкий варианты:

атай – атай + ҙар – атайҙар + ға
әсәй – әсәй + ҙәр – әсәйҙәр + гә

Корень в башкирском языке при словообразовании никогда не изменяется.

***Сравните*▶ баш**
башлы, башлау, башланғыс, башһыҙ, башкиҫәр, башлыҡ, баш – күҙ, баш – аяҡ и другие.

В башкирском языке нет категории рода.
Родовые понятия передаются только особыми словами.

***Сравните*▶**

малай – мальчик	үгеҙ быҙау – бычок	арлан эт – кобель
ҡыҙ – девочка	орғасы быҙау – телка	кәнтәй эт – сука

В башкирском языке есть категория принадлежности, которая передается с помощью особых окончаний, добавляемых к именам существительным.

Сравните▶ бала – ребенок бала + м – мой ребенок
бала + ң – твой ребенок бала + һы – его (ее) ребенок

В башкирском языке нет предлогов, как в русском. Вместо них употребляются послелоги или окончания.

Сравните▶

башкирский	*русский*
әсәй менән	с мамой
өй аша	через дом
кеше өсөн	для человека
өҫтәлдә	на столе
өҫтәлдән	со стола
өҫтәлгә	на стол
Өфөнән	из Уфы
Өфөгә	в Уфу

Башкирские предложения обычно начинаются с подлежащего и заканчиваются сказуемым.

Сравните▶ Мин китәм. – Я ухожу / уезжаю.
Мин ҡалаға китәм. – Я поеду в город.

✓ Күнегеүҙәр. Упражнения

1. Сравните алфавиты башкирского и русского языков. Найдите отличия.
2. Сравните грамматики башкирского и русского языков. Найдите отличия.

ИКЕНСЕ ДӘРЕС

һаумыһығыҙ, мин - Азат!
Здравствуйте, я - Азат! **2**

◎ 1. **һаумыһығыҙ!** – Здравствуйте!
һаумы! – Здравствуй!
Сәләм! – Привет!

а.
– һаумыһығыҙ, Азат! – Здравствуйте, Азат!
– һаумыһығыҙ, Айгөл! – Здравствуйте, Айгуль!
– һаумыһығыҙ, Дима! – Здравствуйте, Дима!

б.
– һаумы, Антон! – Здравствуй, Антон!
– һаумы, Гүзәл! – Здравствуй, Гузель!
– һаумы, Әлиә! – Здравствуй, Алия!

в.
– Сәләм, Тимур! – Привет, Тимур!
– Сәләм, Нур! – Привет, Нур!
– Сәләм, Оля! – Привет, Оля!

◎ 2. **Хәйерле иртә!** – Доброе утро!
Хәйерле көн! – Добрый день!
Хәйерле кис! – Добрый вечер!

☑ Запомни!
атай – папа, отец
әсәй – мама, мать

– Хәйерле иртә, Алмаз! – Доброе утро, Алмаз!
– Хәйерле көн, Юлиә! – Добрый день, Юлия!
– Хәйерле кис, атай! – Добрый вечер, папа!

◎ 3. **Местоимения**
☑ Запомни!
мин – я,
һин – ты,
ул – он (она, оно)

а.
– Мин – Марат. – Я – Марат.
– Мин – Алена. – Я – Алена.
– Мин – Әлфиә. – Я – Альфия.

б.
– Һин – Александр. – Ты – Александр.
– Һин – Нәсимә. –Ты – Насима.
– Һин - Роза. – Ты – Роза.

в.
– Ул – Азамат. – Он – Азамат.
– Ул – Зөлфиә. – Она – Зульфия.

г.
– Һаумыһығыҙ, мин – Азат!
– Здравствуйте, я - Азат!
– Сәләм, мин – Азат! – Привет, я – Азат!

◎ 4. **Мин бик шат!** – Я очень рад (рада)!
Мин дә! – Я тоже!

а.
– Мин – Илгиз. – Я – Ильгиз.
– Мин – Алма. – Я – Алма.
– Мин бик шат! – Я очень рада!
– Мин дә! – Я тоже!

б.
– Мин – Кәримә. – Я – Карима.
– Мин – Кәрим. – Я – Карим.
– Мин бик шат! – Я очень рад!
– Мин дә! – Я тоже!

в.
– Мин – Зилә Моратовна. – Я – Зиля Муратовна.
– Мин – Айнур Шәрипов. – Я – Айнур Шарипов.
– Мин – Гөлшат Әмирова. – Я – Гульшат Амирова.
– Мин – Борис Иванов. – Я – Борис Иванов.
– Мин бик шат! – Я очень рад!
– Мин дә! – Я тоже!
– Мин дә шат! – Я тоже рада!
– Мин дә шат, Зилә Моратовна! – Я тоже рад, Зиля Муратовна!

◎ 5. **Был** – это, эта, этот, эти
– Был – Оксана. – Это Оксана.
– Был – рокер. – Это – рокер.
– Был – байкер. – Это – байкер.

– Был - Әхәт. – Это – Ахат.
– Был – панк. – Это – панк.
– Был – хакер. – Это – хакер.

◎ 6. **Бар** – есть
☑ **Запомни!**
Юҡ – нет
Эйе – да

– Игорь бар. – Игорь есть.
– Иршат юҡ. – Иршата нет.

◎ 7. **–мы/–ме** – **вопросительная частица**

а.
– Айгөл бармы? – Айгуль есть?
– Бар. – Есть.
– Денис бармы? – Денис есть?
– Бар. – Есть.
– Юлай бармы? – Юлай есть?
– Салауат бармы? – Салават есть?
– Юҡ. – Нет.
– Булат бармы? – Булат есть?
– Булат юҡ. – Булата нет.

б.
– Был Рәйләме? – Это Райля?
– Рәйлә. – Райля.
– Был Рәмиләме? – Это Рамиля?
– Рәмилә. – Рамиля.
– Был Юрамы? – Это Юра?
– Юра. – Юра.

в.
– Был рокермы? – Это рокер?
– Юҡ. – Нет.
– Был репермы? – Это репер?
– Юҡ. – Нет.
– Был Әнисәме? – Это Аниса?
– Юҡ. – Нет.

г.
– Был магазинмы? – Это магазин?
– Эйе. – Да.
– Был Юлиәме? – Это Юля?
– Эйе. – Да.
– Был байкермы? – Это байкер?
– Эйе. – Да.

д.
– Был Рөстәмме? – Это Рустам?
– Эйе, Рөстәм. – Да, Рустам.
– Был почтамы? – Это почта?
– Эйе, почта. – Да, почта.
– Был рокмы? – Это рок?
– Эйе, рок. – Да, рок.

е.
– Был Альбинамы? – Это Альбина?
– Эйе, был Альбина. – Да, это Альбина.
– Был дискетмы? – Это дискета?
– Эйе, был дискет. – Да, это дискета.
– Был Әмирме? – Это Амир?
– Эйе, был Әмир. – Да, это Амир.

◎ 8. **Минме?** – Я?
Һинме? – Ты?
Улмы? – Он (она)?

а.
– Һин Антонмы? – Ты Антон?
– Антон. – Антон.
– Һин Әсмәме? – Ты Асма?
– Әсмә. – Асма.
– Һин рокермы? – Ты рокер?

б.
– Һин Нурмы? – Ты Нур?
– Эйе. – Да.
– Һин Әлиәме? – Ты Алия?
– Эйе, Әлиә. – Да, Алия.
– Һин Настямы? – Ты Настя?

в.
– Ул байкермы? – Он байкер?
– Юҡ. – Нет.
– Ул Андреймы? – Он Андрей?
– Эйе, Андрей. – Да, Андрей.
– Ул хакермы? – Он хакер?
– Эйе, ул хакер. – Да, он хакер.

– Эйе, мин – Настя. – Да, я – Настя.

г.
– Һин Уралмы? – Ты Урал?
– Минме? – Я?
– Һин. – Ты.
– Эйе, Урал. – Да, Урал.
– Был һинме? – Это ты?
– Эйе, мин. – Да, я.
– Айҙармы? – Это Айдар?
– Улмы? – Он?
– Ул. – Он.
– Эйе, Айҙар. – Да, Айдар.

д.
– Һин Айсармы? – Ты Айсар?
– Юҡ, мин – Айҙар. – Нет, я – Айдар.
– Һинме Аня? – Ты Аня?
– Минме? – Я?
– Һин! – Ты!
– Юҡ, мин – Оля. – Нет, я – Оля.
– Ул Димме? – Он Дим?
– Улмы? – Он?
– Эйе. – Да.
– Юҡ, ул – Шамил. – Нет, он – Шамиль.

◎ 9. Ә – а (союз)

а.
– Мин – Ринат. Ә был – Рәшит.
– Я – Ринат. А это – Рашит.
– Мин – Сергей. Ә был – Дарья.
– Я – Сергей. А это – Дарья.
– Мин – аспирант. Ә был – студент. – Я – аспирант. А это – студент.

б.
– Мин – Ирек. Был – Сафия. Ә һин Гөлназмы? – Я – Ирик. Это – Сафия. А ты – Гульназ?
– Гөлназ. – Гульназ.
– Мин - Борис. Ә ул Лена. Һин Денисмы? – Я – Борис. А она – Лена. Ты Денис?
– Эйе, мин - Денис. – Да, я – Денис.
– Мин – Вадим. Был – Зөһрә. Ул – Зарема. Ә һин Артурмы? – Я Вадим. Это – Зухра. Она – Зарема. А ты Артур?
– Юҡ. Мин - Искәндәр. – Нет, я – Искандер.

◎ 10. Түгел - не, нет

а.
– Һин Таһирмы? – Ты Тагир?
– Түгел. – Нет.
– Һин студентмы? – Ты студент?
– Түгел. – Нет.
– Ул Алисамы? – Она Алиса?
– Түгел, ул – Алена. – Нет, она – Алена.

б.
– Был Ғәлиәме? – Это Галия?
– Юҡ, Ғәлиә түгел. – Нет, не Галия.
– Һин Ришатмы? – Ты Ришат?
– Юҡ, Ришат түгел, мин – Рәмис. – Нет, не Ришат – я – Рамис.
– Һин Шәүрәме? – Ты Шаура?
– Минме? Түгел! – Я? Нет!
– Ул Батырмы? – Он Батыр?
– Улмы? Юҡ, Батыр түгел. – Он? Нет, не Батыр.
– Был институтмы? – Это институт?
– Түгел. Был колледж. – Нет. Это колледж.
– Ул рокермы? – Он рокер?
– Юҡ, ул рокер түгел, ул брейкер. – Нет, он не рокер, он – брейкер.

◎ 11. Ғәфү ит – Извини! Ғәфү итегеҙ! – Извините!

Местоимения

☑ Запомни!

беҙ – мы
һеҙ – вы,
улар – они
һеҙ – Вы (вежливая форма)

а.
– Ғәфү ит, һин Әнисәме? – Извини, ты Аниса?
– Эйе. – Да.
– Ғәфү ит, һин Айбулатмы? – Извини, ты Айбулат?
– Эйе, Айбулат. – Да, Айбулат.
– Ғәфү ит, һин Иванмы? – Извини, ты Иван?
– Юҡ. – Нет.

б.
– Ғәфү итегеҙ, һеҙ Рабиғамы?
– Извините, Вы Рабига?
– Эйе. – Да.
– Ғәфү итегеҙ, һеҙ Тимурмы?
– Извините, вы Тимур?
– Юҡ. – Нет.
– Ғәфү итегеҙ, һеҙ Фәритме?
– Извините, вы Фарит?
– Түгел. – Нет.

– Ғәфү ит, һин Азалиямы? – Извини, ты Азалия?
– Түгел. – Нет.
– Ғәфү ит, һин брейкермы? – Извини, ты брейкер?
– Юҡ, мин – дайвер. – Нет, я – дайвер.

– Ғәфү итегеҙ, һеҙ студентмы?
– Извините, Вы студент?
– Юҡ, студент түгел. – Нет, не студент.
– Ғәфү итегеҙ, һеҙ инженермы?
– Извините, Вы инженер?
– Эйе, инженер. – Да, инженер.

12. Аффиксы множественного числа
-лар; -ләр; -тар; -тәр; -дар; -дәр; -зар; -зәр.

Например▶

а.

директор – директорҙар
студент – студенттар
Анна – Анналар
Айгөл – Айгөлдәр
Әсмә – Әсмәләр
магазин – магазиндар
Әхәт – Әхәттәр
Әнүр – Әнүрҙәр

б.

Беҙ студенттар. – Мы студенты.
Улар студенттар. – Они студенты.
Беҙ банкирҙар. – Мы банкиры.
Һеҙ студенттар. – Вы студенты.
Улар студент. – Они студенты.
Улар банкирҙар. – Они банкиры.

🖫 Во множественном числе употребляются аффиксы: после гласных звуков > **-лар/-ләр**, после **л, м, н, ң, з** > **-дар/-дәр**; после глухих согласных > **-тар/-тәр**; после **и, й, у, ү, р, ҙ** > **-ҙар/-ҙәр**.

✓ Күнегеүҙәр. Упражнения

Например▶ профессор – профессорҙар

газ –
аспирант –
алма –
байкер –
аэропорт –
атай –
Вәсилә –
хакер –
вокзал –
әсәй –
мәктәп –

13. Һау булығыҙ! – До свидания!

а.

– Һау бул! – До свидания!
Дословно: – Һау бул! – Будь здоров!
– Һау булығыҙ! – Будьте здоровы!
– Һау бул, әсәй! – До свидания, мама!
– Һау бул, атай! – До свидания, папа!
– Һау булығыҙ, Марат, Алһыу, Раушания! – До свидания, Марат, Алсу, Раушания!

б.

– Иҫән булығыҙ! – До свидания!
– Иҫән бул! – До свидания!
Дословно: – Иҫән бул! – Будь здоров!
– Иҫән булығыҙ! – Будьте здоровы!
– Иҫән бул, Марс! – До свидания, Марс!
– Иҫән бул, Юра! – До свидания, Юра!
– Иҫән бул, Гөлнара! – До свидания, Гульнара!
– Иҫән булығыҙ, Марс, Юра, Гөлнара! – До свидания, Марс, Юра, Гульнара!

в.

– Хушығыҙ! – Прощайте!
– Хуш! – Прощай!
– Хуш, Сережа! – Прощай, Сережа!
– Хуш, Мария! – Прощай, Мария!
– Хушығыҙ, студенттар! – Прощайте, студенты!

✓ Күнегеүҙәр. Упражнения

Переведите стихотворения.

Мин – ҡуян
Танышайыҡ, мин - ҡуян,
Урман эсендә оям.
Бары тик оямда ғына
Үҙемде батыр тоям.

Гөлфиә Юнысова

Һаумы, йәй!
Һаумы, болон, туғайҙар,
Сыр-сыу килгән турғайҙар!
Һаумы, сәскә, күбәләк,
Һағындым һеҙҙе һәләк!
Бейеп, йырлап киләм мин,
Түҙә алмайым өндәшмәй,
Ҡолас йәйеп киләм мин:
Һаумы, һаумы, көләс йәй!

Сафуан Әлибай

14. Диалогтар. Прочитайте диалоги по ролям

а.

– Һаумыһығыҙ, студенттар!
– Һаумыһығыҙ!
– Мин Алма Ғаязовна.
– Мин Әлиә Солтановна.
– Ә мин Рәшит Абдуллин.
– Мин Оля Байкова.
– Беҙ Ғәлиә, Ғәлимә Ураковалар!
– Ә беҙ Әмировтар – Азат, Азамат.

б.

– Хәйерле кис, Алһыу!
– Иҫәнме, Ирек!
– Алһыу, был – Мансур. Мансур, был – Алһыу.
– Һаумыһығыҙ, мин бик шат.
– Һаумыһығыҙ, мин дә. Һеҙ инженермы?
– Юҡ. Мин музыкант. Һеҙ журналисмы?
– Түгел, мин врач.

– Беҙ бик шат, Алма Ғаязовна!
– Мин дә шат!

***

– Хәйерле иртә, әсәй!
– Хәйерле иртә, Тимур!
– Хәйерле иртә, Нур!
– Хәйерле иртә, әсәй!

***

– Һаумыһығыҙ!
– Хәйерле көн!
– Һеҙ Руслан Булатовичмы?
– Эйе, ә һеҙ?
– Мин Сара Илһамова.
– Һеҙ студентмы?
– Эйе, студент.
– Мин бик шат!
– Мин дә!

– Сәләм!
– Сәләм!
– Һин Азатмы?
– Юҡ, мин Азат түгел.
– Ильясмы?
– Юҡ.
– Әхмәтме? – Түгел.
– Ғәфү ит, һин Ирекме?
– Юҡ, түгел. Хуш, Айгөл. Мин Илгиз.
– Илгиз! Ғәфү ит, Илгиз, һау бул!
– Хуш!

✓ **Коммуникатив заданиелар.** Коммуникативные задания

Поздоровайтесь с друзьями по-башкирски.
Попрощайтесь с классом, другом по-башкирски.
Представьтесь сверстнику.
Представьтесь маме одноклассника.
Поздоровайтесь с учителем башкирского языка.

ӨСӨНСӨ ДӘРЕС

Азат, һин ҡайҙан?

Азат, откуда ты?

3

Өфө – Уфа

1. **Ҡайҙан?** – Откуда?

Өфө + нән – из Уфы
Мәскәү + ҙән – из Москвы
Сибай + ҙан – из Сибая
Учалы + нан – из Учалов
Баймаҡ + тан – из Баймака
Курган + дан – из Кургана

а.
– Азат, һин ҡайҙан? – Азат, ты откуда?
– Сибайҙан. – Из Сибая.

б.
– Һаумыһығыҙ! – Здравствуйте!
– Хәйерле көн! – Добрый день!
– Мин – Юлия Петрова, Өфөнән. – Я – Юлия Петрова, из Уфы.
– Мин – Марат Әлибаев, Белореттан. – Я – Марат Алибаев, из Белорецка.
– Мин бик шат! – Я очень рад!
– Мин дә. – Я тоже.

в.
– Ғәфү итегеҙ, һеҙ Мәләүездәнме? – Извините, Вы из Мелеуза?
– Эйе, Мәләүездән. – Да, из Мелеуза.

г.
– Ғәфү ит, һин ҡайҙан? – Извини, ты откуда?
– Магазиндан. Ә һин техникумданмы? – Из магазина. А ты из техникума?

– Юҡ, бассейндан. – Нет, из бассейна.

д.

– Иван Мәскәүҙән. – Иван из Москвы.
– Марта Берлиндан. – Марта из Берлина.
– Илкнур Анҡаранан. – Илькнур из Анкары.
– Айтуған Салауаттан. – Айтуган из Салавата.
– Джон Вашингтондан. – Джон из Вашингтона.
– Ляо Пекиндан. – Ляо из Пекина.
– Омар Бейруттан. – Омар из Бейрута.

Окончания **–дан /–дән** – после **л, м, н, ң, з, ж**
–тан /–тән – после глухих согласных
–ҙан /–ҙән – после **и, й, у, ү, р, ҙ**
–нан /–нән – после гласных звуков

✓ **Күнегеүҙәр. Упражнения**

Например ▶ Канада – Канаданан

Пакистан –
Кипр –
Польша –
Мысыр –
Куба –
Рәсәй –
Үзбәкстан –

Парагвай –
Америка –
Төркиә –
Люксембург –
Иран –
Ҡытай –
Япония –
Башҡортостан –

2. **Кем?** - Кто?

Был кем? - Кто это?

а.

– Был – Гарри Поттер. – Это – Гарри Поттер.
– Был кем? – Кто это?
– Был - Нур. – Это – Нур.
– Был кем? – Кто это?
– Был –Тимур. – Это –Тимур.
– Ә был кем, Әлиәме? – А это кто, Алия?
– Эйе, был – Әлиә. – Да, это – Алия.

б.

– Айсар, был кем? – Айсар, кто это?
– Был - Гөлдәр. – Это – Гульдар.
– Азат, был кем? – Азат, кто это?
– Был – Олег Иванов. Ул Стәрлетамаҡтан. – Это – Олег Иванов. Он из Стерлитамака.
– Айҙар, был кем? – Айдар, кто это?
– Был – Алина. Ул – журналист. – Это – Алина. Она – журналист.
– Ә был кем? – А это кто?
– Былмы? – Этот?
– Был – Булат. Ул – Учалынан. – Это – Булат. Он из Учалов.

3. Мои близкие

☑ **Запомни!**

әсәй, инәй, әней – мама
атай, әтей – папа
ағай, абзый, абый – брат, дядя
апай, апа – сестра, тетя
олатай, ҡартатай – дедушка
өләсәй, ҡартәсәй, ҡартинәй, нәнәй – бабушка
һеңле – младшая сестра
ҡусты, эне – младший брат

а.

– Был кем? – Кто это?
– Был атай. – Это папа.

б.

– Был кем? – Кто это?
– Был ағай. – Это брат.

в.

– Был апаймы? – Это сестра?
– Юҡ, был инәй. – Нет, это тетя.

г.

– Был олатаймы? – Это дедушка?
– Олатай түгел, атай. – Не дедушка, папа.

4. **Мөмкин** – можно, **мөмкинме?** – можно?

а.

– Морат Ғәлиевич, мөмкинме?
– Мурат Галиевич, можно?
– Мөмкин. – Можно.

б.

– Ғәфү итегеҙ, мөмкинме?
– Извините, можно?
– Мөмкин. – Можно.
– Һаумыһығыҙ! –Здравствуйте!
– Хәйерле көн! – Добрый день!
– Мин – Дамир Айсин, журналист. – Я – Дамир Айсин, журналист.
– Мин бик шат. Өфөнәнме? – Я очень рад, из Уфы?
– Эйе, Өфөнән. – Да, из Уфы.

5. Рәхим итегеҙ! – Добро пожаловать! Пожалуйста!
Рәхмәт! – Спасибо!

а.
– Мөмкинме? – Можно?
– Мөмкин, рәхим итегеҙ!
– Можно, добро пожаловать!

б.
– Ғәфү итегеҙ, мөмкинме?
– Извините, можно?
– Рәхим итегеҙ! – Пожалуйста!
– Рәхмәт! – Спасибо!

в.
– Ғәлиә Арслановна, мөмкинме? – Галия Арслановна, можно?
– Мөмкин, рәхим итегеҙ, Тимур. – Можно, добро пожаловать, Тимур.
– Һаумыһығыҙ, Ғәлиә Арслановна! – Здравствуйте, Галия Арслановна!
– Хәйерле көн. Һин ҡайҙан? – Добрый день. Ты откуда?
– Мин Канаданан, конференциянан. – Я из Канады, из конференции.
– Мин бик шат. – Я очень рада.
– Рәхмәт. – Спасибо.

6. Таныш бул! – Познакомься!
Таныш булығыҙ! – Познакомьтесь! (**таныш** – знакомый)

а.
– Алмаз, таныш бул, был – Мария. – Алмаз, познакомься, это – Мария.
– Мин бик шат! – Я очень рад!
– Мин дә. – Я тоже.

б.
– Атай, әсәй, таныш булығыҙ, был – Рәйлә. – Папа, мама, познакомьтесь, это – Райля.
– Беҙ бик шат. – Мы очень рады.
– Мин дә шат. – Я тоже рада.

в.
– Әсәй, таныш бул, был - Илдар. – Мама, познакомься, это – Ильдар.
– Һаумы, Илдар. Рәхим ит!
– Здравствуй, Ильдар. Добро пожаловать!
– Рәхмәт, Әсмә Солтановна.
– Спасибо, Асма Султановна.
– Илдар, һин Өфөнәнме?
– Ильдар, ты из Уфы?
– Юҡ, Күмертауҙан. – Нет, из Кумертауа.
– Һеҙ студентмы? – Вы студент?
– Эйе, студент. – Да, студент.

г.
– Сәләм, Илшат! – Привет, Ильшат!
– Сәләм, Әнүр! Таныш булығыҙ, был – Әнүр, был – Илнур, был – Әмир, был – Илгиз.
– Привет, Анур! Познакомьтесь, это – Анур, это – Ильнур, это – Амир, это – Ильгиз.
– Һаумыһығыҙ. – Здравствуйте.
– Һаумы, сәләм, Әнүр. – Здравствуй, привет, Анур.
– Илшат, һеҙ ҡайҙан? – Ильшат, Вы откуда?
– Беҙ техникумдан, һин ҡайҙан? – Мы из техникума, а ты откуда?
– Мин вокзалдан. – Я с вокзала.
– Ишембайҙанмы? – Из Ишимбая?
– Юҡ, Ишембайҙан түгел, Германиянан. – Нет, не из Ишимбая, а из Германии.
– О-о-о! Беҙ бик шат. – О-о-о! Мы очень рады.
– Рәхмәт, мин дә шат. – Спасибо, я тоже рад.

✓ **Күнегеүҙәр. Упражнения**

а. Прочитайте диалог.
– Мөмкинме? Хәйерле кис!
– Мөмкин. Хәйерле кис!
– Мин – Ришат Сабиров, Өфөнән, артист.
– Беҙ бик шат. Рәхим итегеҙ!
– Рәхмәт. Ә һеҙ кем?
– Мин – Усман Вәлиев, директор, был – Әнүзә, кассир, был – Фәниә Ғәлимовна, бухгалтер.
– Мин бик шат.
– Беҙ ҙә.

б. Выполните упражнения по образцу.
Һаумы – Һаумыһығыҙ

Һау бул –	Иҫәнме –
Хуш бул –	Иҫән бул –
Рәхим ит –	Таныш бул –
	Ғәфү ит –

Мин судья - беҙ судьялар

Һин –	Ул –

Был магазин - был магазиндар

Техникум –	Дискет –
Ресторан –	Диван –
Компьютер –	Мотоцикл –
Хакер –	Машина –

в. Составьте предложения.

Әсәй, бул, таныш.
Атай, ит, һин, ғәфү.
Бул, ағай, һау, апай.
Салауаттан, Мәләүездән, атай, картатай, Өфөнән, һин.
Өләсәй, рәхмәт, ит, ғәфү.
Кем, әсәй, был.

г. Поставьте соответствующие знаки.

Кем	Атай	әсәй
Мансур	+	–
Зилә		
Нурия		
Рөстәм		
прокурор		
Батыр		
судья		
директор		

д. – Был кем?
– Был .....
– ..... Башҡортостанданмы?
– ..... Англиянан.
– Англиянан .....?
– ..... Лондондан.
– ..... студентмы?
– ..... банкир.
– О-о-о!

***

– Ғәфү итегеҙ, ...
– Мөмкин, ...
– Рәхмәт. Мин .....
–..... Әхмәт Аскарович. Һеҙ .....?
– ....., электрик.
– Һеҙ .....?
– ..... Нефтекаманан.

е. Переведите стихотворение.

Банан, банан,
Килдең ҡайҙан?
Яратканды
Белдең ҡайҙан?

А. Мәһәҙиев

✓ **Коммуникатив заданиелар.** Коммуникативные задания

Поздоровайтесь дома по-башкирски.
Спросите соседа, кто он по профессии.
Спросите Олю, откуда она.
Спросите Ганса, из Германии ли он.
Познакомьте Руслана с Ириной.

ДҮРТЕНСЕ ДӘРЕС

Азат, хәлдәр нисек?

Азат, как дела? 4

Өфө – Уфа

1. Хәлдәр нисек? – Как дела?

☑ **Запомни!**

Яҡшы – Хорошо
Бик яҡшы – Очень хорошо
Һәйбәт – Хорошо
Шәп – Очень хорошо
Уртаса – Средне
Насар түгел – Неплохо
Насар – Плохо
Бик насар – Очень плохо
Хөрт – Очень плохо
Аллаға шөкөр – Слава богу

а.
– Азат, хәлдәр нисек? – Азат, как дела?
– Яҡшы. – Хорошо.

б.
– Марат, хәлдәр нисек?
– Марат, как дела?
– Рәхмәт, бик яҡшы. – Спасибо, очень хорошо.

в.
– Нурия, хәлдәр нисек?
– Нурия, как дела?
– Уртаса. – Средне.

г.
– Хәлдәр нисек, Гөлнур?
– Как дела, Гульнур?
– Насар, бик насар, Әхәт.
– Плохо, очень плохо, Ахат.

2. Нихәл? – Как дела?

а.
– Нихәл, Нил? – Как дела, Нил?
– Шәп, Гүзәл. – Прекрасно, Гузель.

б.
– Нихәл, Анна? – Как дела, Анна?
– Насар, Рөстәм. – Плохо, Рустем.

в.
– Альбина, нихәл? – Альбина, как дела?
– Рәхмәт, Нур, якшы. – Спасибо, Нур, хорошо.

3. Числительные

1 – бер
2 – ике
3 – өс
4 – дүрт
5 – биш
6 – алты
7 – ете
8 – һигеҙ
9 – туғыҙ
100 – йөҙ
200 – ике йөҙ
1000 – мең
2000 – ике мең

10 – ун
11 – ун бер
12 – ун ике
20 – егерме
29 – егерме туғыҙ
30 – утыҙ
40 – ҡырҡ
50 – илле
60 – алтмыш
70 – етмеш
80 – һикһән
90 – туҡһан

✓ Күнегеүҙәр. Упражнения

а.
15 – ун биш
16 –
17–
18 –
19 –

в.
201 – ике йөҙ бер
411 –
510 –

б.
32 – утыҙ ике
44 –
51 –
63 –
74 –

г.
1990 – бер мең туғыҙ йөҙ туҡһан
2100 –
3875 –

◎ 4. Сәғәт нисә? – Который час?

а.
– Сәғәт нисә? – Который час?
– Бер. – 1:00.

б.
– Сәғәт нисә? – Который час?
– Биш сәғәт ун минут. – 5:10.

д.
– Гөлшат, сәғәт алтымы?
– Гульшат, время 6:00?
– Эйе, алты. – Да, 6:00.

е.
– Апай, сәғәт һигеҙме? – Тетя, время 8:00?
– Юҡ, Гөлнур, сәғәт ун.

в.
– Ағай, сәғәт нисә? – Который час, дядя?
– Туғыҙ, Айгөл. – 9:00, Айгуль.
– Рәхмәт. – Спасибо.

г.
– Әлфиә, сәғәт нисә? – Альфия, который час?
– Сәғәт ун ике, әсәй. – Время 12:00, мама.
– Рәхмәт. – Спасибо.

– Нет, Гульнур, время 10:00.

ж.
– Сәғәт бишме. Наза? – Время 5:00, Наза?
– Биш түгел, сәғәт алты, атай.
– Не 5:00, время 6:00, папа.

з.
– Сәғәт нисә?
– 12:05, 5:17 , 4:37, 11:42

5. Нисә? – Сколько?

☑ **Запомни!**

Нисәнсе? – Который? (по счету)
Бер – беренсе (первый)
Ике – икенсе (второй)
Өс – өсөнсө (третий)
Дүрт – дүртенсе (четвертый)
Биш – бишенсе (пятый)
Алты – алтынсы (шестой)
Ете – етенсе (седьмой)
Һигеҙ – һигеҙенсе (восьмой)
Туғыҙ – туғыҙынсы (девятый)
Ун – унынсы (десятый)
Ун бер – ун беренсе (одиннадцатый)

а.
– Сәғәт нисә? – Который час?
– Алтынсы. – Шестой.

б.
– Сәғәт нисә? – Который час?
– Унынсы. – Десятый.

в.
– Ғәфү итегеҙ, сәғәт нисә?
– Извините, который час?
– Икенсе биш минут. – Пять минут второго.

г.
– Ғәфү ит, сәғәт нисә? – Извини, который час?
– Ун биш минут ун беренсе.
– Пятнадцать минут одиннадцатого.

6. **Ярты** – половина

а.
– Сәғәт нисә? – Который час?
– Бишенсе ярты. – Половина пятого.

б.
– Айгөл, сәғәт нисә? – Айгуль, который час?
– Унынсы ярты. – Половина десятого.

в.
– Ғәфү итегеҙ, сәғәт нисә? – Извините, который час?
– Дүртенсе ярты. – Половина четвертого.

г.
– Ғәфү ит, сәғәт нисә? – Извини, который час?
– Бишенсе ярты. – Половина пятого.
– Рәхмәт. – Спасибо.
– Бер ни түгел. – Не за что.

◎ 7. **Белмәйем.** – Не знаю.
Бер ни түгел. – Не за что.

а.
– Сәғәт нисә? – Который час?
– Белмәйем. – Не знаю.

б.
– Атай, сәғәт нисә? – Папа, который час?
– Белмәйем, Әлиә. – Не знаю, Алия.

в.
– Ғәфү итегеҙ, сәғәт нисә? – Извините, который час?
– Өс. – Три.
– Рәхмәт. – Спасибо.
– Бер ни түгел. – Не за что.

◎ 8. **Шулаймы?** – Разве, так?
Шулаймы ни? – Вот как?
Шулай – ах, так, разве так, да, точно так

а.
– Гүзәлиә, сәғәт нисә?
– Гузалия, который час?
– Ун ике. – Двенадцать.
– Шулаймы? – Разве?
– Шулай. – Да.

б.
– Ғәфү ит, Нур, сәғәт нисә?
– Извини, Нур, который час?
– Ун икенсе ун минут. – Десять минут двенадцатого.
– Шулаймы ни? – Вот как?
– Шулай шул, ун икенсе. – Точно так, двенадцатый.

в.
– Наҙгөл, сәғәт нисә? – Назгуль, который час?
– Ун беренсе ярты. – Половина одиннадцатого.
– Шулаймы? – Разве?
– Эйе, шулай шул, ун беренсе ярты. – Да, точно так, половина одиннадцатого.

✓ **Күнегеүҙәр. Упражнения**

а. Прочитайте.
– Һаумыһығыҙ, Алһыу.
– Хәйерле көн, Илгиз.
– Хәлдәр нисек?
– Рәхмәт, яҡшы.
– Һеҙ ҡайҙан, колледжданмы?
– Юк, стадиондан. Сәғәт нисә, Илгиз?
– Бишенсе ярты.
– Шулаймы ни? Һау булығыҙ, Илгиз.
– Һау булығыҙ, Алһыу.

в. Прочитайте и переведите отрывок из стихотворения.

Бәхетлелең балаһы
Ун биштә лә баш булыр.
Бәхетһеҙҙең балаһы
Утыҙҙа ла «йәш» булыр.

б. Поставьте нужные слова.
– Хәйерле көн, ...
– ....., Илүзә.
– Илүзә, Марат, таныш .....
– Был ..... был .....
– Мин .....шат.
– ..... студентмы?
– ..... түгел. Ә һин .....
– Эйе, ...
– ..... ҡайҙан?
– .....Сәғәт .....?
– ..... һау .....
– ..... булығыҙ!

г. Ответьте на вопросы.
Хәлдәр нисек?
Сәғәт нисә?
Алмаз ҡайҙан?
Нәнәй, нихәл?
Был кем?
Сәғәт бишме?
Был Гөлфиәме?
Хәлдәр яҡшымы?
Азамат юҡмы?
Һеҙ танышмы?
Мөмкинме?
Һеҙ Төмәндәнме?
Магнитофон бармы?
Һин Антонмы?
Был Валера түгелме?
Һеҙ профессор Вәлиев түгелме?
Ғәфү итегеҙ, һеҙ директормы?
Джон Американанмы?
Церен Монголиянан түгелме?

д. Переведите.

Как дела?	Сәғәт нисә?
Сколько?	Һау булығыҙ!
Хорошо	Ғәфү итегеҙ!
Ничего	Һеҙ танышмы?
Неплохо	Беҙ таныш.
Не знаю	Мөмкинме?
Половина	Белмәйем
Разве	Бер ни түгел
Который час?	Хәлдәр нисек?
Һаумыһығыҙ!	Нихәл?
Хәйерле көн!	Бар
Таныш бул!	Юҡ
Сәләм!	Түгел
Мин бик шат!	Был кем?
Хуш!	Беҙ кем?

е. Используя изученные выражения и слова, составьте два диалога.

ж. Выучите считалки.

Бер тай (жеребенок), ике тай , өс тай, дүрт тай, биш тай, алты тай, ете тай, һигеҙ тай, туғыҙ тай, ун тай - сығып тай (выскочи и убегай).

Бер сыпсыҡ, (диал. воробей), ике сыпсыҡ, өс сыпсыҡ, дүрт сыпсыҡ, биш сыпсыҡ, алты сыпсыҡ, ете сыпсыҡ, һигеҙ сыпсыҡ, туғыҙ сыпсыҡ, ун сыпсыҡ - осоп сыҡ (вылетай).

✓ **Коммуникатив заданиелар.** Коммуникативные задания

Спросите у отца время.
Спросите на улице у прохожего время и поблагодарите его.
Спросите у друга время и удивитесь, если поздно.
Узнайте у мамы ее самочувствие.
Пожелайте Маше и Ольге доброго вечера.

БИШЕНСЕ ДӘРЕС

Азат, был нимә?

Азат, что это? 5

1. **Нимә?** – Что?

компьютер	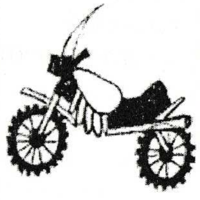 мотоцикл	машина 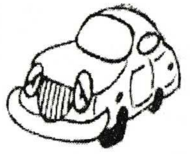	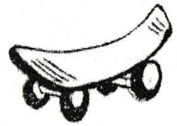 скейт
пальто	журнал 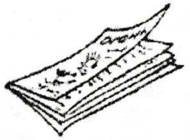	свитер	гитара

а.
- Азат, был нимә? – Азат, что это?
- Был компьютер. – Это компьютер.

б.
- Илгиз, был нимә? – Ильгиз, что это?
- Был скейт. – Это скейт.

в.
- Айҙар, был нимә? – Айдар, что это?
- Был компакт-диск. – Это компакт-диск.

2. Кемдеке? – Чей? Чья? Чье?

а.
– Компьютер кемдеке? – Компьютер чей?
– Азаттыҡы. – Азата.

б.
– Журнал кемдеке? – Журнал чей?
– Журнал атайҙыҡы. – Журнал отца.

в.
– Скейт кемдеке? – Скейт чей?
– Скейтбордистыҡы.
– Скейтбордиста.

г.
– Гитара Айсарҙыҡымы? – Гитара Айсара?
– Эйе, Айсарҙыҡы. – Да, Айсара.

д.
– Ғәфү итегеҙ, мотоцикл кемдеке? – Извините, мотоцикл чей?
– Мотоцикл Айҙарҙыҡы.
– Мотоцикл Айдара.

е.
– Ғәфү ит, машина Әмирҙеке түгелме?
– Түгел. – Нет.

3. ☑ Запомни!

Минеке – мой, моя, мое
Һинеке – твой, твоя, твое
Уныҡы – его, ее
Беҙҙеке – наш, наша, наше
Һеҙҙеке – ваш, ваша, ваше
Уларҙыҡы – их

а.
– Журнал кемдеке? – Журнал чей?
– Минеке. – Мой.

б.
– Машина һинекеме?
– Машина твоя?
– Эйе, минеке. – Да, моя.

в.
– Был гитара һеҙҙекеме? – Эта гитара ваша?
– Юҡ, беҙҙеке түгел. – Нет, не наша.

г.
– Компьютер уныҡымы?
– Компьютер его?
– Юҡ, уныҡы түгел, минеке.
– Нет, не его, а мой.

д.
– Был магнитофон һинекеме?
– Это твой магнитофон?
– Эйе, был магнитофон минеке.
– Да, это мой магнитофон.

е.
– Азат, мотоцикл һинекеме?
– Азат, мотоцикл твой?
– Юҡ, минеке түгел, Илгиздеке.
– Нет, не мой, Ильгиза.

4. Кейем – одежда

бүрек – шапка	тун – шуба	итек – сапоги
эшләпә – шляпа	пальто – пальто	быйма – валенки
шәл – шаль	күлдәк – платье (рубашка)	кроссовка – кроссовки
яулыҡ – платок	салбар – брюки	туфли – туфли
түбәтәй – тюбетейка	свитер – свитер	калуш – калоши

а.
– Азат, был нимә? – Азат, что это?
– Түбәтәй. – Тюбетейка,

б.
– Олег, был нимә? – Олег, что это?
– Был эшләпә. – Это шляпа.

в.
– Оля, был нимә? – Оля, что это?
– Тун. – Шуба.

г.
– Юра, был свитермы? – Юра, это свитер?
– Эйе, свитер. – Да, свитер.

д.
– Олеся, был нимә, итекме?
– Олеся, что это, сапоги?
– Юҡ, итек түгел, был быйма. Нет, не сапоги, это валенки.

е.
– Быйма һинекеме? – Валенки твои?
– Юҡ, олатайҙыҡы. – Нет, дедушки.
– Калуш кемдеке? – Калоши чьи?
– Калуш өләсәйҙеке. – Калоши бабушки.

ж.
– Алмаз, кроссовка һинекеме?
– Алмаз, кроссовки твои?
– Эйе, минеке. – Да, мои.

з.
– Азат, салбар Илгиздекеме?
– Эйе, уныҡы. – Да, его.

и.
– Кейем уларҙыҡымы? – Их одежда?
– Эйе, уларҙыҡы. – Да, их.

✓ Күнегеүҙәр

а. Ответьте на вопросы.
Машина кемдеке?
Быйма һинекеме?
Шәл Гарри Поттерҙыҡымы?
Скейт олатайҙыҡымы?
Гитара өләсәйҙекеме?
Мотоцикл һеҙҙекеме?

б. Переведите.
Ғәфү итегеҙ, машина кемдеке?
Әнәс, кроссовка һинеке.
Сәләм, олатай!
Белмәйем, өләсәй.
Бер ни түгел, апай.
Сәғәт нисә, ағай?

Компьютер уларҙыҡымы?
Калуш Ольганыҡымы?
Өләсәй, салбар һинекеме?

в. Составьте предложения.
Атай, мин, гитара.
Дискет, геймер, был.
Яулыҡ, өләсәй.
Итек, апай.
Был, нимә, Әлиә.
Түгел, уныҡы, скейтборд.
Азат, журнал.

Таныш булығыҙ, был – олатай, был – Әнисә.

г. Прочитайте тексты и пере ведите на русский язык.
Меӊ ырыуы.
Ырыуым - меӊ,
Ҡошом - ҡарсыға,
Ағасым - ҡайын,
Ораным - алас
Тамғам - ҡапҡа.

д. Эсеп бөтөрмәгәндәр.
– Рөстәм, аквариумға һыу өҫтәнеӊме?
– Юҡ.
– Ниӊә?
– Әле улар элек һалғанын да эсеп бөтөрмәгәндәр.

5. Диалогтар

а.
– Сәләм, Айҙар!
– Сәләм, Азат!
– Хәлдәр нисек?
– Аллаға шөкөр!
– Һин ҡайҙан?
– Компьютер клубынан.
– Ә был нимә?
– Был дискет.
– Һинекеме?
– Юҡ, Айсарҙыҡы.
– Шулаймы ни?
– Шулай шул. Дискет минеке түгел.
– Ярай, һау бул.
– Һау бул.

б.
– Айһылыу, был нимә?
– Скейтборд, Гүзәл.
– Кемдеке, һинекеме?
– Эйе, минеке.
– Һин скейтбордисмы?
– Эйе.
– О-о-о, шулаймы?
– Шулай!
– Мин бик шат!
– Мин дә.
– Скейтборд ҡайҙан?
– Англиянан.
– Шулаймы ни?
– Шулай шул! Ярай, һау бул, Гүзәл.
– Һау бул, Айһылыу.

✓ Коммуникатив заданиелар

а.
Спросите у Азата, что у него на ноге.
Спросите дедушку, что у него на голове.
Спросите у брата, который час.
Спросите у сестры, чья эта шапка.

Спросите у Арслана, кому принадлежат этот мотоцикл, эта машина, этот велосипед, эти дискеты, кассеты, флешки.
Спросите у мамы, чья эта одежда.
Узнайте у бабушки башкирские названия одежды.

б. Разучите и организуйте игру в классе, группе.

Осто-осто

Уйынсылар теҙелешеп ултыра йәки баҫып тора. Алып барыусы оса торған һәм осмай торған нәмәләрҙе буташтырып әйтә лә ҡулын күтәрә:
– Осто-осто – торналар осто.
– Осто-осто – тырмалар осто.
– Осто-осто – ҡарғалар осто.
– Осто-осто – арбалар осто.

Башҡалар тик осоусы әйбер әйтелгәндә генә ҡул күтәрергә тейеш. Кем осмай торған әйбер әйтелгәндә ҡулын күтәрә, шул йә алып барыусыны алмаштыра, йә уйындан сығарыла, йә берәй «яза»ға тарттырыла: йырлай, бейей, шиғыр уҡый һ.б.

в. Какие еще игры знаете, сыграйте вместе.

АЛТЫНСЫ ДӘРЕС

Азат, һин ҡайҙа?

Азат, где ты?

6

◎ 1. **Ҡайҙа?** – Где?

Мәскәүҙә	Өфөлә	зоопаркта	стадионда
Парижда	театрҙа	Лондонда	троллейбуста

🖫 **Окончания**

-ла/-лә – после гласных
-да/-дә – после **л, м, н, ң, ж, з**
-та/-тә – после глухих
-ҙа/-ҙә – после **й, р, и, у, ү, ҙ**

а.
– Джон ҡайҙа?
– Америкала.

б.
– Иван ҡайҙа?
– Рәсәйҙә.

в.
– Сами ҡайҙа?
– Төркиәлә.

г.
– Сара ҡайҙа?
– Израилдә.

д.
– Маргарет ҡайҙа?
– Франкфуртта.

2. **Кем? – ҡайҙа?** – Кто? – где?

а.
башҡорт Башҡортостанда
немец Германияла
француз Францияла
урыҫ Рәсәйҙә
йәһүд Израилдә
үзбәк Үзбәкстанда
ғәрәп Мысырҙа
чех Чехияла
мадьяр Венгрияла
поляк Польшала
ҡытай Ҡытайҙа
татар Татарстанда

б.
– Венгрияла кем?
– Венгр (мадьяр).
– Италияла кем?
– Итальян.
– Төркиәлә кем?
– Төрөк.

в.
– Рәсәйҙә ғәрәп бармы?
– Бар.
– Польшала йәһүд юҡмы?
– Бар.
– Германияла немецмы?
– Эйе, немец.
– Сыуашстанда кем – сыуашмы, удмуртмы?
– Сыуаш.
– Башҡортостанда кем бар?
– Башҡорт, урыҫ, татар, сыуаш, мари, удмурт, мордва һәм башҡалар.

3. ☑ **Запомни!**

Миндә – у меня
һиндә – у тебя
Унда – у него (нее)
Беҙҙә – у нас
һеҙҙә – у вас
Уларҙа – у них

а.
– һиндә нимә бар?
– Гитара.

б.
– Һиндә журналдар бармы?
– Бар.

в.
– Унда кассета бармы?
– Эйе, бар.

г.
– Беҙҙә дискеттар юҡмы?
– Юҡ.

д.
– һеҙҙә скейтборд бармы?
– Беҙҙә юҡ.

е.
– Уларҙа нимә бар?
– Компьютер бар.

4. **Кемдә?** – У кого?

а.
– Алма кемдә?
– Миндә.

б.
– Гитара кемдә?
– Беҙҙә.

в.
– Журналдар кемдә?
– Уларҙа.

д.
– Алда Мәскәүме?
– Юҡ.
– Артта машинамы?
– Юҡ, мотоцикл.
– Аҫта океанмы?
– Түгел.
– Уртала ваннамы?
– Юҡ, ванна түгел.
– Ҡаршыла почтамы?
– Юҡ, ҡаршыла телеграф.
– Өҫтә стадионмы?
– Юҡ, теннис корты.

9. ☑ **Запомни!**
Ана – вон, вон там, вот
Бына – вот

а.
Ана Марат. Бына Әлиә.
Ана Аня. Бына Галя.
Ана Мария. Бына Иван.

б.
– Миша ҡайҙа?
– Ана.
– Машина ҡайҙа?
– Ана.
– Ҡасим ҡайҙа?
– Ана.

в.
– Ҡайҙа гитара?
– Бына.
– Ҡайҙа дискет?
– Бына.
– Ҡайҙа зоопарк?
– Бына.

10. ☑ **Запомни!**
Йәшә – живи
Тор – живи, проживай
Мин йәшәйем, торам.
Һин йәшәйһең, тораһың.
Ул йәшәй, тора.
Беҙ йәшәйбеҙ, торабыҙ.
Һеҙ йәшәйһегеҙ, тораһығыҙ.
Улар йәшәй (йәшәйҙәр), тора (торалар).

а.
Азат Сибайҙа йәшәй.
Гарри Нью-Йоркта йәшәй.
Өмәр Анкарала йәшәй.
Радж Делиҙә йәшәй.
Барбара Берлинда йәшәй.

б.
– Азат Сибайҙа йәшәйме?
– Эйе.
– Гарри Вашингтонда йәшәйме?
– Юҡ.
– Өмәр Истамбулда йәшәйме?
– Юҡ, Истамбулда түгел, Анкарала.

в.
Илнур Өфөлә тора.
Ляо Пекинда тора.
Степан Самарала тора.
Керим Ташкентта тора.

г.
– Илнур Өфөлә торамы?
– Эйе.
– Ляо Бәләбәйҙә торамы?
– Юҡ.
– Степан Оренбургта торамы?
– Түгел, Самарала.
– Керим Нефтекамала торамы?
– Юҡ, ул Ташкентта тора.

д.
– Илгиз һеҙҙә торамы?
– Беҙҙә.
– Иштван уларҙа торамы?
– Юҡ.
– Антония һиндә торамы?
– Эйе, миндә.
– Марина уларҙа торамы?
– Юҡ, беҙҙә.

✓ Күнегеүҙәр

а. Поставьте окончания по образцу.
Мәскәү - ҙә - Мәскәүҙә
Владивосток -
Туймазы -
Октябрьский -
Күмертау -
Бөрө-
Яңауыл -

в. Ответьте на вопросы.
Кенгуру ҡайҙа йәшәй?

б. Сделайте по образцу.
Мин стадионда.
Атай завод...
Әсәй театр...
Олатай зоопарк...
Өләсәй магазин...
Ағай университет...
Апай техникум...

г. Составьте предложения.
Тора, Али, Измир.

Алсу ҡайҙа йәшәй?
Земфира Өфөлә йәшәйме?
Һин Өфөлә тораһыңмы?
Һеҙ ҡайҙа тораһығыҙ?
Улар ҡайҙа йәшәйҙәр?
Улар ҡайҙа йәшәй?
Кубала кемдәр йәшәй?
Һин ҡайҙа тораһың?

Фәниә, йәшә, Баймаҡ.
Монгол, йәшә, Улан-Батор.
Израиль, йәшә, кем.
Кемдәр, йәшә, Мысыр.
Үзбәкстан, тора, апай.
Ағай, тора, Литва.

д. Переведите.

Гитара миндә.
Кассета һиндә.
Дискеттар унда.
Олатай беҙҙә.
Гарри Поттер һеҙҙә.
Музыка уларҙа.
Алда машинамы?
Артта мотоциклмы?
Ҡаршыла театрмы?
Машина алдамы? .
Морат арттамы?
Театр ҡаршыламы?
Журнал кемдә?
Кемдә гитара?
Кемдә фотоаппарат?
Фотоаппарат һиндәме?
Ғәлиә һеҙҙәме?
Касса бындамы?

Багаж тегендәме?
Сумка бында.
Велосипед тегендә.
Унда нимә бар?
Унда колледж бар.
Бында почтамы?
Ана почта.
Бына почта.
Ана Гөлшат.
Гөлшат урамда.
Бына өләсәй.
Ана олатай.
Ул өйҙә.
Олатай Бәләбәйҙә йәшәй.
Ғәли ағай Салауатта тора.
Беҙ Өфөлә йәшәйбеҙ.
Өләсәй ауылда йәшәй.

11. Диалогтар

а.

– Алло!
– Эйе!
– Һаумыһығыҙ, Гүзәл апай!
– Хәйерле көн!
– Мин Рәсүл Ибраһимов.
– Мин бик шат. Һин ҡайҙа?
– Бында, Өфөлә.
– Кемдә?
– Ағайҙа. Марат өйҙәме?
– Юҡ, ул Кавказда.
– Шулаймы ни?
– Эйе, шулай.

б.

– Алло!
– Әсәй, һаумы!
– Һаумы, Азат!
– Әсәй, хәлдәр нисек?
– Яҡшы. Һин ҡайҙа?
– Мин Истамбулда.
– Бик яҡшы. Һин отелдәме?
– Эйе, отелдә.
– Душ бармы?
– Бар. Бында кондиционер бар. Ҡаршыла - банк. Унда - супермаркет, һулда - парк, аҫта - ресторан, өҫтә - кафе.
– Истамбулда сәғәт нисә?
– Дүрт.
– Өфөлә ете.
– Ярай, әсәй, һау бул.
– Һау бул, Азат.
– Ярай, һау булығыҙ.

✓ Коммуникатив заданиелар

Спросите у друга, где Олег.
Спросите у друга, где Уфа.
Спросите у друга, дома ли Ольга.
Спросите у друга, где у него гитара.
Спросите у друга, у него ли твои дискеты.
Спросите у друга, у кого Олег.
Спросите у друга, где расположен Башкортостан.
Спросите у друга, Башкортостан расположен на Урале или на Кавказе.

ЕТЕНСЕ ДӘРЕС

Азат, һин нимә эшләйһең?

Азат, что ты делаешь?

7

1. Нимә эшләй? – Что делает?

Уҡый	Уйнай	Ултыра	Ята	Ала
Ашай	Эсә	Йөҙә	Йүгерә	Ярата

Миша уҡый.
Денис уйнай.
Олатай ята.
Атай ашай.
Кит йөҙә.
Гүзәл йүгерә.
Өләсәй ултыра.
Апай эсә.

2. Аффиксы настоящего времени: -а/-ә, -ый/-әй/-өй

Мин йәшәйем. – Я живу.
Һин йәшәйһең. – Ты живешь.
Ул йәшәй. – Он (она) живет.
Беҙ йәшәйбеҙ. – Мы живем.
Һеҙ йәшәйһегеҙ. – Вы живете.
Улар йәшәй (йәшәйҙәр). – Они живут.

Мин беләм. – Я знаю.
Һин беләһең. – Ты знаешь.
Ул белә. – Он знает.
Беҙ беләбеҙ. – Мы знаем.
Һеҙ беләһегеҙ – Вы знаете.
Улар белә (беләләр). – Они знают.

Мин яратам. – Я люблю.
Һин яратаһың. – Ты любишь.
Ул ярата. – Он (она) любит.
Беҙ яратабыҙ. – Мы любим.
Һеҙ яратаһығыҙ. – Вы любите.
Улар ярата (яраталар). – Они любят.

а.

Мин Сибайҙа йәшәйем.
Һин Туймазыла йәшәйһең.
Ул Белоретта йәшәй.
Беҙ Өфөлә йәшәйбеҙ.
Һеҙ Мәләүездә йәшәйһегеҙ.
Улар Илештә йәшәй (йәшәйҙәр).

б.

– Һин Бөрөлә йәшәйһеңме?
– Эйе.
– Ул Курганда йәшәйме?
– Юҡ.
– Улар Ырымбурҙа йәшәйме?
– Түгел.
– Ул Баҡалыла йәшәйме?
– Юҡ, Дәүләкәндә.
– Ул Магнитта йәшәмәйме?
– Юҡ.

3. Китап – книга
Китап уҡый – читает книгу
Китап ярата – любит книгу
китап – китаптар

а.

Азат китап уҡый.
Азат китап ярата.
Азат китаптар уҡый.
Азат китаптар ярата.
Азат китапты уҡый
Азат китаптарҙы уҡый.
Азат был китапты уҡый.
Азат был китаптарҙы уҡый.

б.

Маша теннис уйнай.
Маша теннис ярата.
Миша журнал уҡый.
Миша журнал ярата.
Нур помидор ашай.
Нур помидор ярата.
Тимур кофе эсә.
Тимур кофе ярата.

4. Аффиксы определенного винительного падежа -ды/-де, -ты/-те, -ҙы/-ҙе, -ны/-не (китап – китапты)

а.

Өй – өйҙө
Өфө – Өфөнө
Почта – почтаны
Банкомат –банкоматты
Интернет – Интернетты
Компьютер – компьютерҙы
Техникум – техникумды

б.

Николай компьютер ала.
Люба дискет ала.
Олег кассета ала.
Ольга туфли ала.

5. ☑ Запомни!
Көн – день, **көндәр** – дни
дүшәмбе – понедельник

шишәмбе – вторник
шаршамбы – среда
кесаҙна – четверг
йома – пятница
шәмбе – суббота
йәкшәмбе – воскресенье

а.
Азат дүшәмбе уҡый.
Азамат шишәмбе теннис уйнай.
Аня шаршамбы бассейнда йөҙә.
Кесаҙна Илһам стадионда йүгерә.
Йома Әхәт эшләй.
Йәкшәмбе Әлиә китап уҡый.

б.
Шәмбе Әсхәт нимә эшләй?
Йәкшәмбе Әнүр нимә эшләй?

в.
Шәүрә дүшәмбе уҡыймы?
Шамил кесаҙна йүгерәме?
Алмаз йома бассейнда йөҙәме?

6. ☑ Запомни!

Бөгөн – сегодня
Кисә – вчера
Иртәгә – завтра

а.
Бөгөн Азат нимә эшләй?
Иртәгә Азамат нимә эшләй?

б.
Бөгөн дүшәмбе.
Иртәгә шишәмбе.
Бөгөн йома.
Иртәгә шәмбе.

в.
– Бөгөн шаршамбымы?
– Эйе.
– Бөгөн йәкшәмбеме?
– Юҡ.
– Иртәгә кесаҙнамы?
– Түгел.
– Бөгөн шәмбеме?
– Түгел, йәкшәмбе.

г.
Бөгөн Гүзәл уҡыймы
Иртәгә Алма эшләйме?
Бөгөн Айгөл ятамы?
Иртәгә Нур теннис уйнаймы?
Бөгөн Оля йүгерәме?

д.
Бөгөн Азат уҡый.
Иртәгә Азат уҡый.
Бөгөн дүшәмбе, Азат уҡый.
Иртәгә шишәмбе, Азат уҡый.
Бөгөн шаршамбы, Азат бассейнда йөҙә.
Иртәгә кесаҙна, Азат стадионда йүгерә.
Иртәгә йәкшәмбе, Азат теннис уйнай.

7. ☑ Запомни!

Мине – меня
Һине – тебя
Уны – его (ее)
Беҙҙе – нас
Һеҙҙе – вас
Уларҙы – их

а.
Кем мине белә?
Кем һине белә?
Кем уны белә?
Кем беҙҙе белә?
Кем һеҙҙе белә?
Кем уларҙы белә?

б.
Мине ул беләме?
Һине ул беләме?
Уны һеҙ беләһегеҙме?
Һеҙҙе улар беләме?
Беҙҙе ул беләме?
Уларҙы һин беләһеңме?

в.
– Ул һине беләме?
– Эйе.
– Һин мине беләһеңме?
– Юҡ.
– Ул уны беләме?
– Белмәй.
– Һин мине белмәйһеңме?
– Белмәйем.
– Улар һине беләләрме?
– Эйе, беләләр.
– Һине улар беләләрме?
– Юҡ, белмәйҙәр.
– Һин уны беләһеңме?
– Эйе, яҡшы беләм.
– Азатты ул беләме?
– Юҡ, белмәй.
– Азат уны беләме?
– Белә.

✓ Күнегеүҙәр

а. Ответьте на вопросы.
Гөлдәр нимә эшләй?
Гөлнур уҡыймы?
Марат ҡайҙа уҡый?
Өләсәй ятамы?
Ирек ашаймы?
Иршат нимә ашай?
Йома нимә эшләйһең?
Әсәй нимә эсә?
Айнур беләме?
Игорь һине беләме?
Бөгөн Гүзәл эшләйме?

б. Составьте предложения.
Диван, олатай, ята.
Завод, Артем, эшләй.
Кофе, эсә, Игорь.
Был, Юлия, уҡый, китап.
Шашка, улар, уйнай.
Океан, йөҙә, Тимур.
Гамбургер, ашай, ул.

Дүшәмбе Алмаз уҡыймы?

в. Переведите предложения.
Дедушка лежит на диване.
Бабушка читает книгу.
Мама пьет какао.
Папа играет в шахматы.
Айсылу играет на компьютере.
Ильгиз ест пирожное.

Мин һине яратам.
Һин мине яратаһың.
Ул һине ярата.
Уны беҙ яратабыҙ.
Беҙҙе һеҙ яратаһығыҙ.
Беҙҙе улар ярата / яраталар.

г. Составьте расписание уроков по образцу:

Дүшәмбе — Алгебра, География, Биология, Физкультура

Шишәмбе

д. Составьте план на неделю по образцу.

Дүшәмбе	Шишәмбе	Шаршамбы	Кесаҙна	Йома	Шәмбе	Йәкшәмбе
9:00-14:00 Лицей						
15:00 Банкомат						
16:00 Интернет-клуб						
20:00 Дискотека						

8. Диалогтар

а.
– Сәләм, Батыр.
– Сәләм, Алтын.
– Нихәл?
– Шәп. Һин ҡайҙан?
– Интернет - клубтан, ә һин?
– Мин дискотеканан.
– Дискотека шәпме?
– Бик шәп.

б.
– Алло!
– Алло, Юлай, был һинме?
– Эйе, мин, Гөлшат. Һаумы!
– Һаумы, Юлай!
– Гөлшат, һин бөгөн нимә эшләйһең?
– Китап уҡыйым.
– Һин теннис уйнамайһыңмы?
– Уйнайым.
– Әйҙә, паркта теннис уйнайыҡ.
– Ярай.

✓ Коммуникатив заданиелар

Спросите у Азата, что он делает сегодня, завтра.
Спросите у Ильдара, что он делает в понедельник, пятницу, воскресенье.
Спросите у Айши, любит ли она книги.
Спросите у Гузель, любит ли она шейпинг.
Спросите у Асмы, любит ли она кофе.
Спросите у Салавата, знает ли он Зухру.
Спросите у Олега, пойдет ли он в Интернет-клуб.
Спросите на улице, работает ли банкомат.
Спросите у Вадима, знает ли он Гарри Поттера.

ҺИГЕҘЕНСЕ ДӘРЕС

Азат, һин ҡайҙа бараһың?
Куда ты идешь (едешь), Азат? 8

1. **Ҡайҙа** – куда

а.
Өфөгә – в Уфу
Сибайға – в Сибай
Әлмәткә – в Альметьевск
Пермгә – в Пермь

б.
Мин Өфөгә.
Һин Сибайға.
Ул Салауатҡа.
Беҙ Ишлегә.

в.
Мин банкоматҡа барам.
Һин дискотекаға бараһың.
Ул музейға бара.
Беҙ Мәскәүгә барабыҙ.
Һеҙ Шишмәгә бараһығыҙ.
Улар киноға бара.

г.
- Мин Брюсселгә барайыммы?
- Һин Парижға бараһыңмы?
- Ул Интернет-клубҡа барамы?

д. **– ға / – гә, –ҡа / –кә** – аффиксы направительного падежа:
–ға/–гә – присоединяется к словам на гласные, сонанты и звонкие согласные;
–ҡа/–кә – на глухие согласные.

Өфөгә
Лондонға
Вазға

Баймаҡҡа
Ташкентҡа
Илешкә

2. **Вокзалға** – на вокзал
Эшкә – на работу

а.
Вокзалға бара. – Едет на вокзал.
Эшкә бара. – Идет на работу.

б.
Гүзәл вокзалға бара. – Гузель едет на вокзал.
Айбулат эшкә бара. – Айбулат идет на работу.

в.
Гүзәл, һин ҡайҙа бараһың? – Куда ты едешь, Гузель?
Айбулат ҡайҙа бара? – Куда едет Айбулат?
Азат, һин ҡайҙа бараһың? – Куда ты едешь, Азат?

г.
Гүзәл вокзалға барамы? – Едет Гузель на вокзал?
Айбулат эшкә барамы? – Идет Айбулат на работу?

д.
Кем ҡалаға бара? – Кто едет в город?
Кем ауылға бара? – Кто едет в деревню?

е.
Һин ауылға бараһыңмы? – Ты едешь в деревню?
Ул ҡалаға барамы – Он едет в город?

ж.
- Марат ҡалаға барамы?
- Эйе.
- Айһылыу ауылға барамы?
- Юҡ.
- Нәфисә ауылға барамы?
- Юҡ, бармай.
- Кем ҡалаға бара?
- Мин.
- Айзилә ҡалаға барамы?
- Бара.

3. ☑ **Запомни!**
Кит – уходи, уезжай
Кил – приходи, приезжай
Бар – иди, поезжай
Ҡайт – возвращайся

а.
Кәрим килә.
Алмаз ҡайта.
Кәримә китә.
Ғәли бара.

б.
Мәскәүҙән килә.
Пекиндан ҡайта.
Парижға китә.
Делигә бара.

в.
Азат Интернет – клубҡа китә.

г.
Кем Мәскәүгә китә?

Азамат лицейҙан ҡайта.
Әсәй банкоматтан килә.
Вәкилә стадионға бара.

д.

Әмир киләме?
Вил ҡайтамы?
Әнүр китәме?
Гөлнәзирә барамы?

ё.

– Фатима, Наилә киләме?
– Эйе.
– Әсәй, атай китәме?
– Юҡ.
– Алма, олатай ҡайтамы?
– Ҡайтмай.
– Апай, һин бараһыңмы?
– Юҡ, бармайым.

Кем Тулаға бара?
Кем Төркиәнән килә?
Кем Баймаҡҡа ҡайта?

е.

Марс Нью-Йоркка китәме?
Нур Будапешҡа барамы?
Тимур Өфөгә киләме?
Әсәй Ырымбурҙан ҡайтамы?

ж.

– Кем киноға бара?
– Мин.
– Кем дискотекаға китә?
– Зилә.
– Кем өйгә ҡайта?
– Айнур.

4. ☑ Запомни!

Миңә – мне, ко мне
Һиңә – тебе, к тебе
Уға – ему, к нему, к ней
Беҙгә – нам, к нам
Һеҙгә – вам, к вам
Уларға – им, к ним

а.

Миңә кил.
Һиңә барам.
Уға китә.
Беҙгә килә.
Һеҙгә китә.
Уларға бара.
Миңә ҡайта.
Һиңә ҡайта.

в.

Кассета һиңә.
Дискет миңә.
Компьютер беҙгә.
Магнитофон һеҙгә.
Журнал уларға.
Велосипед уға.

б.

Миңә таныш.
Һиңә таныш.
Уға таныш.
Һеҙгә танышмы?
Беҙгә таныш түгел.

г.

Билет һиңәме?
Мотороллер беҙгәме?
Сноуборд миңәме?
Кроссовка уғамы?
Телеграмма уларғамы?

д.

– Был журнал миңәме?
– Эйе.
– Фотоаппарат һиңәме?
– Эйе, миңә.
– Кофе һеҙгәме?
– Юҡ.
– Факс уларғамы?
– Түгел.

5. Кәрәк – надо, нужно

а.

Компьютер кәрәк.
Магнитофон кәрәк.
Сноуборд кәрәк.

в.

Уға мотоцикл кәрәкме?
Һеҙгә телевизор кәрәкме?
Уларға нимә кәрәк?
Азатҡа нимә кәрәк?

б.

Миңә дискет кәрәк.
Һиңә кассета кәрәк.
Беҙгә гитара кәрәк.

г.

– Азаматҡа магнитофон кәрәкме?
– Эйе.
– Илгизгә гитара кәрәкме?
– Юҡ.
– Һиңә велосипед кәрәкме?
– Юҡ, кәрәкмәй.

д.

– Был һиңәме?
– Юҡ.
– Был миңәме?
– Эйе.
– Ә был уғамы?
– Түгел.
– Был һиңәме, миңәме?
– Һиңә.

6. ☑ Запомни!

Ҡыҙ – девочка
Ҡыҙым – дочка
Ул – сын
Улым – сынок

а.

Бөгөн ҡыҙым ҡайта.

б.

Улым килә.

Иртәгә улым килә.
Бөгөн улым китә.

Улың китә.
Улы китә.
Улыбыҙ ҡайта.
Улығыҙ килә.
Улдары килә.
Ул ҡайта.
Ҡыҙ китә.
Миңә ҡыҙым килә.
Һиңә ҡыҙың килә.
Уға ҡыҙы килә.
Беҙгә ҡыҙыбыҙ килә.

в.

Уға улы киләме?.
Миңә ҡыҙың киләме?
Һиңә улың киләме?

г.

– Азат улым ҡайҙа?
– Лицейҙа.
– Әлиә ҡыҙым ҡайҙа?
– Институтта.

д.

– Азат улым лицейҙамы?
– Эйе.
– Әлиә ҡыҙым институттамы?
– Юҡ.
– Илгиз улым техникумдамы?
– Түгел.
– Азамат улым Сибайҙамы?
– Юҡ, Сибайҙа түгел.
– Ләйсән ҡыҙым ауылдамы?
– Ауылда.
– Айсар улым ҡайҙа?
– Гимназияла.

✓ Күнегеүҙәр

а. Составьте предложения.
Альбина, килә, мин.
Айҙар, ауыл, китә.
Зөлфиә, ҡайта, иртәгә.
Бөгөн, Рәйфә, китә, ҡайҙа.
Беҙгә, атай, килә, иртәгә.
Ҡайта, Мәскәү, бөгөн, ҡыҙ.
Һеҙгә, кәрәк, өй, ауыл.
Ул, бара, банкомат.
Марат, армия, китә, иртәгә.

б. Переведите.
Миңә ауылда өй кәрәк.
Азат Силәбегә китә.
Ҡыҙым Һамарҙан ҡайта.
Һин банкоматҡа бараһыңмы?
Кем Интернетҡа бара?

в. Ответьте на вопросы.
Алмаз ҡайҙа бара?
Әсмә ҡайҙан килә?
Ҡыҙың музейға барамы?
Улың бөгөн ҡайтамы?
Атай ауылға китәме?
Ләйсән кемгә китә?
Айҙар Өфөгә кемгә бара?

г. Прочитайте и ответьте на вопрос.
Ике әсәй, ейәнсәр, бер өләсәй баҡсала һөйләшеп ултыра икән. Шул саҡ алмағастан алдарына өс алма килеп төшкән. Улар алмаларҙы нисек бүлешер?

д. Прочитайте стихотворение А. Ахметхужина
Балтай аптырай:
– Әсәй, һин ҡайҙа тыуғанһың?
– Маканда.
– Атай, ә һин ҡайҙа тыуғанһың?
– Туканда.
– Ә минсе... мин ҡайҙа тыуҙым?
– Акъярҙа.
– Ә беҙ нисек бер-беребеҙҙе таптыҡ һуң Асҡарҙа?

7. Диалогтар

а.

– Һаумыһығыҙ, Әнисә апай!
– Һаумы, Илшат.
– Нур өйҙәме?
– Юҡ. Ул Интернет-клубта.
– Шулаймы?
– Эйе.
– Ярай, һау булығыҙ.
Мин дә Интернет-клубҡа барам.
– Һау бул, улым.

в.

– Һаумыһығыҙ, ҡыҙҙар!
– Ә, Марат, сәләм!
– Һеҙ ҡайҙа бараһығыҙ?
– Интернет-клубҡа, ә һин ҡайҙа?
– Банкоматҡа.
– Ярай, һау бул.
– Иҫән булығыҙ, ҡыҙҙар.

б.

- Алло!
- Алло!
- Сәләм, Гүзәл.
- Һаумы, Вера.
- Гүзәл, һин театрға бараһыңмы?
- Барам.
- Һиңә билет кәрәкме?
- Кәрәк. Алмаз барамы?
- Эйе, бара.
- Яҡшы, рәхмәт.

г.

- Ғәфү итегеҙ, концертҡа билет бармы?
- Бар.
- Миңә ике билет кәрәк.
- Рәхим итегеҙ.
- Рәхмәт.

✓ **Коммуникатив заданиелар**

Спросите у отца, ему нужна ли сегодня машина.
Спросите у Азата, куда он идет.
Спросите у Ильгиза, нужна ли ему эта дискета.

ТУҒЫҘЫНСЫ ДӘРЕС

Азат, һиңә нисә йәш?

Азат, сколько тебе лет?

9

1. Нисә йәш? – сколько лет?

а.

Нисә йәш?
Миңә ун өс йәш.
Һиңә ун дүрт йәш.
Уға 15 йәш.
Беҙгә 16 йәш.

б.

Кемгә 12 йәш?
Әлиәгә 12 йәш.
Розаға 12 йәш.
Зөфәргә 12 йәш.
Сурағолға 12 йәш.

в.

Азат, һиңә нисә йәш?
Айнур, миңә нисә йәш?
Гөлшат, уға нисә йәш?
Атай, М. Кәримгә нисә йәш?

2. 13 йәш тула.
10 йәш тула.
12 йәш тулды.
13 йәш тула.
14 йәш тулды.
15 йәш тула.
15 йәш тулды.

Ун өскә китте.
Ун өс йәш тулды.
Егермегә китте.
Егерме бишкә китте.
Ҡырҡҡа китте.

а.

Азатка 14 йәш тула.
Айҙарға 13 йәш тулды.

б.

Кемгә 12 йәш тулды?
Кемгә 14 йәш тула?

Уға 12 йәш туламы?
Уға 12 йәш тулдымы?

3. –ды / –де, –ты / –те, –ҙы / –ҙе, –ны / –не – аффиксы прошедшего очевидного времени

китте – ушел
барҙы – ходил
ҡайтты – вернулся
килде – пришел
йәшәне – жил

торҙо – встал
яратты – любил
тулды – исполнилось
уйнаны – играл
ятты – лег

а.
Азатҡа 14 йәш тулды.
Айҙарға 10 тулды.
Айнур 16-ға китте.

б.
Ул бөгөн ҡайтты.
Мин сәғәт етелә торҙом.
Беҙ институтҡа барҙыҡ.
Өләсәй ауылда йәшәне.
Беҙ ҡалала йәшәнек.

в.
– Олатайға алтмыш йәшме?
– Юҡ.
– Өләсәйгә алтмыш биш йәшме?
– Түгел.
– Ҡыҙыңа ун биш йәшме?
– Эйе, ун биш.
– Улына ун ике туламы?
– Эйе, ун ике тула.
– Һиңә утыҙ биш буламы?
– Юҡ, ҡырҡ була.

4. ☑ Запомни!
Йыл – год
Ай – месяц
Көн – день

а.
Илле йыл
Ҡырҡ йыл
Йөҙ илле йыл
Ике йөҙ йыл

в.
Бер йыл - 12 ай 52 аҙна - 365 көн
Бер йылда нисә ай?

б.
1950 - бер мең туғыҙ йөҙ илленсе йыл
2000 - ике меңенсе йыл
2003 - ике мен өсөнсө йыл

г.
Миңә 13 йәш, 5 ай, 3 аҙна.
Һиңә 14 йәш, 3 ай, 2 аҙна.

Бер йылда нисә аҙна?
Бер йылда нисә көн?

д.
– Һиңә нисә йәш?
– 14 йәш тә 2 ай.
– Уға нисә йәш?
– Ун биш йәш тә өс ай, ике аҙна.
– Һеҙгә нисә йәш?
– Ун алты йәш.

5. Менән – и, предлоги с, на, **һәм** – и

а.
Әмир менән Әхәткә ун йәш.
Андрей менән Русланға ун өс йәш.
Оксана менән Назаға ун биш йәш.

б.
Марат һәм Морат ун ике йәштә.
Дим һәм Юля ун бер йәштә.
Наил һәм Наилә ун дүртйәштә.

6. Тыуған көн – день рождения

Минең тыуған көнөм. – Мой день рождения.
Тыуған көнөң менән ҡотлайым! – Поздравляю с днем рож дения!
Тыуған көнөң ҡотло булһын! – Поздравляю с днем рождения!

а.
Минең тыуған көнөм.
Һинең тыуған көнөң.
Уның тыуған көнө.
Беҙҙең тыуған көнөбеҙ.
Һеҙҙең тыуған көнөгөҙ.
Уларҙың тыуған көнө.

б.
Бөгөн минең тыуған көнөм.
Иртәгә һинең тыуған көнөң.
15 майҙа уның тыуған көнө.

в.
Һине тыуған көнөң менән ҡотлайым!
Беҙ уны тыуған көнө менән ҡотлайбыҙ!
Улар мине тыуған көнөм менән ҡотлай.
Тыуған көнөң менән, әсәй!
Тыуған көнөгөҙ менән, Салауат!

г.
Тыуған көнөң ҡотло булһын, Ирек!
Тыуған көнөгөҙ ҡотло булһын, Асия!

д.
– Тыуған көнөң менән, Олеся!
– Рәхмәт!
– Тыуған көнөң ҡотло булһын, Юлия!
– Рәхмәт, Аркадий.
– Тыуған көнөң менән ҡотлайым, атай!
– Рәхмәт, ҡыҙым.

✓ Күнегеүҙәр

а.
Составьте предложение.
Азат, йәш, ун дүрт. Азатҡа, булды, ун дүрт йәш. Һиңә, йәш, Азат, нисә, тулды?
Уға, йәш, нисә, тула. Мин, 13, тулды йәш. Ун бишкә, Илгиз, китте.
Бер, 12, йыл, ай. Аҙна, был, тыуған, минең, көн.

б.
Миңә нисә йәш?
Атайыма 31 йәш булғанда, миңә 8 йәш ине. Ә хәҙер ул минән ике тапҡыр олораҡ. Миңә хәҙер нисә йәш?

в. Переведите.
Бер айҙан минең тыуған көнөм.
Бер йылда 12 ай.
Бер йылда 365 көн.
Миңә 15 йәш тулды.
Мне 16 лет.
В этом году мне будет 15 лет.
Он родился в 1990 году.
Ему исполнилось 13 лет.

г. Поставьте вопросы.
Әлиә менән Фәниә ун биш йәштә.
Рита менән Риммаға ун дүрт йәш тулды.
Марат Илгизде тыуған көнө менән ҡотлай.
Мин әсәйемде тыуған көнө менән ҡотланым.

д. Прочитайте загадки, переведите, отгадайте грамматические загадки.
1. Осҡан, ти, өс ҡарға:
Береһе әйтә – ҡыш яҡшы,
Икенсеһе – йәй яҡшы,
Өсөнсөһө – миңә икеһе лә бер, ти.
2. Иң ҡыҫҡа ай ниндәй?
3. Ҡыш уртаһында нимә була?

◎ 7. Диалогтар

а.
– Һаумы, Оксана!
– Сәләм, Айбулат!
– Оксана, тыуған көнөң менән!
– Рәхмәт.

б.
– Алло!
– Алло!
– Һаумы, Илүзә. Был мин, Илгиз.
– Һаумы, Илгиз.
– Хәлдәр нисек?
– Яҡшы, Илгиз.
– Илүзә, минең бөгөн тыуған көнөм.
– Шулаймы ни?
– Эйе, шулай.
– Ҡотлайым һине, Илгиз.
– Рәхмәт.
– Быйыл һиңә нисә йәш?
– Ун биш.
– Ҡотло булһын ун биш йәшең!
– Рәхмәт. Беҙгә кил.
– Ярай, киләм.
– Рәхмәт, көтәм.

✓ Коммуникатив заданиелар

Спроси у Азата, сколько ему лет, сколько лет его брату.
Поздравь Азата с днем рождения.
Поздравь маму с днем рождения.
Узнай, через сколько дней, недель Марату будет 14 лет.

УНЫНСЫ ДӘРЕС

Азат, адресығыҙ нисек?

Азат, какой у вас адрес?

10

1. Адресығыҙ нисек? – Какой у вас адрес?

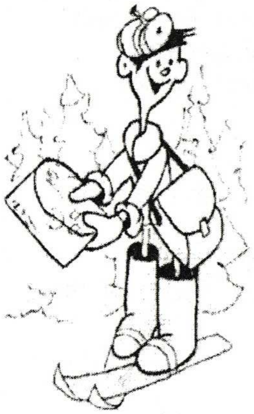

а.

Адресым – мой адрес
Адресым – мой адрес
Адресың, һинең адресың – твой адрес
Адресыбыҙ – наш адрес.

б.

Минең адресым – мой адрес
Һинең адресың – твой адрес
Уның адресы – его (ее) адрес
Беҙҙең адресыбыҙ – наш адрес
Һеҙҙең адресығыҙ – ваш адрес
Уларҙың адресы – их адрес

2. Адесыбыҙ: Наш адрес:

Башҡортостан Республикаһы,
450001, Өфө,
Салауат Юлаев урамы, 10
Телефон 50-25-37
Факс 50-25-77

а.

– Азат, адресың нисек?
– Адресым: Ҡырҡ биш, өс нуль, ике,
Өфө, Тукай урамы, 7-се һанлы йорт,
10-сы фатир.
450002 Өфө, Тукай урамы, 7

б.

Беҙҙең код
Минең кодым
Уның коды

Коды нисек?
Өйҙөң коды
Фатирҙың коды
Өйөбөҙҙөң коды
Фатирыбыҙҙың коды

в.

– Алло!
– Алло!
– Сәләм, Тимур.
– Ә, Айбулат, һаумы.
– Тимур, мин һиңә киләм.
– Рәхим ит. Адресты беләһеңме?
– Эйе, беләм.
– Ә кодты?
– Юк, белмәйем.
– Беҙҙең код: 019
– Рәхмәт.
– Рәхим ит.

3. Бына визиткам. – Вот моя визитка.
Бына визитка. – Вот визитка.

а.

Бына минең визитка.
Бына уның визиткаһы.
Бына Алмаздың визиткаһы.

б.

– Азат, адресың нисек?
– Бына визиткам, рәхим ит.
– Рәхмәт.
– Һинең визиткаң бармы?
– Бар, рәхим ит.
– Рәхмәт.

в.

Был Азаттың визиткаһы:

Закиров Азат Вәли улы

453640, Сибай, Зәки Вәлиди урамы,
20 - 37

Телефон-2-25-17

4. **Телефонығыҙ бармы?** – У вас есть телефон?

Телефоным
Телефоның
Телефоныбыҙ
Телефонығыҙ
Телефоны

а.

Һинең телефоның бармы?
Уның телефоны юҡмы?

б.

– Телефоның бармы?
– Бар.
– Уларҙың телефоны бармы?
– Юҡ.
– Был һинең телефонмы?
– Түгел.

в.

– Азат, телефоның бармы?
– Бар.
– Илгиздең телефоны юҡмы?
– Бар.

5. **Номеры нисек?** – Какой номер?

Өй номеры. – Номер дома.
Телефон номеры. – Номер телефона.
Машина номеры. – Номер машины.

а.

Өйҙөң номеры.
Өйҙөң номеры нисек?
Өйөгөҙҙөң номеры нисек?

б.

Телефонығыҙҙың номеры нисек?
Телефоныбыҙҙың номеры: 37-19-12.

в.

– Телефонығыҙ бармы?
– Бар.
– Номеры нисек?
– 31-15-67.
– Рәхмәт.
– Телефоның бармы?
– Бар.
– Номеры нисек?
– Бына визиткам.
– Рәхмәт. Бына минең визиткам.
– Рәхмәт.

6. **Кесә телефоны.** – Сотовый телефон.

Был кесә телефоны. – Это сотовый телефон.
Минең кесә телефоным. – Мой сотовый телефон.
Минең кесә телефоным бар. – У меня есть сотовый телефон.

а.

– Был нимә?
– Кесә телефоны.
– Был кесә телефонымы?
– Эйе.
– Был кесә телефоны һинекеме?
– Юҡ.
– Һинең кесә телефоның бармы?
– Бар.
– Азаттың кесә телефоны юҡмы?
– Юҡ.
– Был Азаттың кесә телефонымы?
– Түгел.
– Был кесә телефоны кемдеке?
– Лейсәндеке.

б.

– Илгиз, сәләм!
– О-о-о, Гөлнара, сәләм!
–Ҡайҙан?
– Кинонан, ә һин?
– Мин Олянан.
– Шулаймы?
– Эйе.
– Уның адресы нисек? Телефоны бармы?
– Бына адресы, бына кесә телефоны.
– Рәхмәт. Ә һинең кесә телефоның бармы?
– Бар.
– Номеры нисек?
– 89251250021
– Рәхмәт.
– Ярай, һау бул.

7. **Был 23-19-79 номер түгелме ни?** – Разве это не номер 23-19-79?

а.

Был 2-15-18 номер. – Это номер 2-15-18.
Был 2-17-19 номермы? – Это номер 2-17-19?
Был 2-18-22 номер түгелме? – Это не номер 2-18-22?
Был 23-19-79 номер түгелме ни? – Разве это не номер 23-19-79?

б.

– Алло!
– Алло!
– Кәрим, был һинме?
– Юҡ.
– Был 23 - 19 - 79 номер түгелме ни?
– Түгел.
– Ғәфү итегеҙ.
– Бер ни түгел.

✓ Күнегеүҙәр

а. Переведите.
– Азат ҡайҙа йәшәй? Уның фамилияһы нисек?
– Адресы нисек? Өйҙә телефоны бармы?
– Уның кеҫә телефоны бармы?
– Номеры нисек?
– Бына визиткам.
– Ғафү итегеҙ, был 3-19-21 номермы?
– Ғафү итегеҙ, был 5-19-27 номер түгелме?
– Юҡ, түгел.

б. Составьте предложения.
Азат, Сибайҙа, йәшәй.
Азат, адрес, белә, мин.
Ул, Вәлиди, урам, Зәки, йәшәй.
Улар, йорт, 21, һанлы, фатир, номер, 48.
Өй, телефон, бар.
Улар, телефон, номер, 3-12-20.
Азат, кеҫә, бар, телефон.
Номер, мин, белмәй.

в. Ответьте на вопросы.
Азат ҡайҙа йәшәй?
Мараттың адресы нисек?
Һинең адресың нисек?
Өй телефоның бармы?
Кеҫә телефоны нисек?
Визиткаң юҡмы?
Был 3-19-21 номер түгелме?

г. Прочитайте, переведите родословные некоторых башкирских родов, укажите их "адреса".

Бөрйән ырыуы

Ырыуым – бөрйән
Ҡошом – төйләгән
Тамғам – таяҡ
Илем – Баймаҡ
Ағасым – ерек
Тауым – Ирәндек
Дошманым – Тәфтиләү
Бошҡаным – «уф» тимәү
* * *
Ағасы – имән
Ҡошо – ҡоҙғон
Ораны – Аҡтуған
Тамғаһы – яғалбай

Ырыуым – бөрйән
Ағасым – имән
Ҡошом – бөркөт
Телем – башҡорт

Тамъян ырыуы
Ырыуым – тамъян
Ҡайҙа ла ҡаным тамған
Ҡошом – ыласын
Йәйгән ҡоласын
Эскәнем – Ҡыҙыл
Ҡулдарым – ҡыҙыу

Түңгәүер ырыуы
Ҡошом – һайыҫҡан
Ағасым – ерек
Тамғам – ярым ай
Ораным – ҡуңғырат
Эскән һыуым – Һаҡмар
Төйәгем – Юлдыбай

8. Диалогтар

а.
– Сәләм, Айбикә!
– Сәләм, Буранбай!
– Айбикә, Камила өйҙәме?
– Ул техникумда.
– Кеҫә телефоны бармы?
– Бар. Номеры кәрәкме?
– Эйе, мөмкинме?
– Рәхим ит, 8 9391234567.
– Рәхмәт!
– Бер ни түгел.

б.
– Алло!
– Алло!
– Һаумы, Кәримә!
– Һаумыһығыҙ! Был Иҙелме?
– Эйе, мин.
– Хәлдәр нисек, Иҙел?
– Яҡшы, рәхмәт. Кәримә, Айтуғандың адресы кәрәк.
– Шулаймы?
– Эйе, бик кәрәк.
– Рәхим ит. Һәҙиә Дәүләтшина урамы, 10-сы йорт, 22-се фатир.
– Рәхмәт, телефонын белмәйһеңме?
– Өй телефонын беләм. 5 -18 - 60.
– Ә кеҫә телефоны?
– Белмәйем.
– Рәхмәт.
– Бер ни түгел.
– Һау бул!
– Иҫән – һау бул.

✓ Коммуникатив заданиелар

Узнайте, адрес Нурсултана.
Узнайте, телефон Зульфии.
Спросите, какой номер дома у Буранбая.
Спросите, есть ли телефон у Рамзии.
Узнайте, у мамы номер сотового телефона отца.
Спросите у Алии адрес Рамиля Султанова.
Спросите, есть ли у Азата сотовый телефон.
Узнайте, номер дома, квартиры, телефона, факса Алсу.
Узнайте у сестры, адрес брата.

УН БЕРЕНСЕ ДӘРЕС

Азат, һин ҡасан ҡайтаһың?

Азат, когда ты вернешься?

11

1. Ҡасан? – Когда?

Ҡасан ҡайта? – Когда возвращается?
Ҡасан килә? – Когда приедет?
Ҡасан китә? – Когда уедет?

а.
Һин ҡасан ҡайтаһың?
Ул ҡасан ҡайта?
Һеҙ ҡасан ҡайтаһығыҙ?

б.
– Азат, ҡасан ҡайтаһың?
– Кис.
– Марат ҡасан ҡайта?
– Быйыл.
– Улар ҡасан ҡайта?
– Бер аҙнанан.
– Һин ҡасан ҡайтаһың?
– Ун көндән.
– Атай ҡасан ҡайта?
– Өс сәғәттән.
– Әсәй ҡасан ҡайта?
– Киске биштә.

2. ☑ Запомни!
Иртә – рано
Һуң – поздно

а.
Иртә ҡайта.
Һуң ҡайта.
Бик һуң ҡайта.

б.
Атай һуң ҡайта.
Әсәй иртә ҡайта.

в.
Кем ҡасан ҡайта?

г.
– Һин бөгөн иртә ҡайтаһыңмы?

Азат ҡасан ҡайта?
Әмир иртә ҡайтамы?

– Эйе, иртә.
– Ул ҡасан ҡайта?
– Бик иртә ҡайта.

3. ☑ Запомни!
Хәҙер – сейчас
Әле – сейчас, теперь, ныне
Әле генә – только что

а.
– Ҡасан ҡайта?
– Хәҙер ҡайта.

б.
– Ҡасан ҡайтты?
– Әле ҡайтты.

в.
– Әлиә ҡасан килә?
– Хәҙер.
– Марат ҡасан ята?
– Хәҙер ята.

г.
– Марат ҡасан килде?
– Әле генә килде.

4. ☑ Запомни!
Яҙ – весна
Йәй – лето
Көҙ – осень
Ҡыш – зима

а.
– Ҡасан ҡайта?
– Яҙ ҡайта.
– Ҡасан килә?
– Йәй килә.
– Ҡасан китә?
– Көҙ китә.
– Ҡасан бара?
– Ҡыш бара.

б.
– Әмир, Айгөл ҡасан ҡайта?
– Йәй.
– Әхәт, Нурия ҡасан килә?
– Йәй килә.
– Илдар, Гүзәл ҡасан ҡайтты?
– Көҙ ҡайтты.
– Азат, ҡасан ҡайттың?
– Яҙ ҡайттым.

5. ☑ Запомни!
Ғинуар айында. – В январе.
Ҡыш айҙары. – Зимние месяцы.
Ғинуар – январь
Февраль – февраль
Март – март

а.
Ғинуарҙа киләм.
Февралдә ҡайтты.

б.
– Ҡасан китте?
– Ғинуарҙа.

5*

в.
– Ҡасан ҡайта?
– Йәй, йәй айҙарында.

– Ҡасан килә?
– Майҙа.

г.
– Ҡасан һин киләһең?
– Йәй көндәрендә.

6. Запомни!

Көндөҙ – днем
Төндә – ночью

а.
Көндөҙ килде.
Көндөҙ ҡайтты.
Төндә китте.
Төндә килде.

б.
– Ҡасан килде?
– Көндөҙ килде.
– Ҡасан китте?
– Төндә.

в.
Мин көндөҙ килдем.
Һин төндә килдең.
Беҙ төндә ҡайттыҡ.

7. Запомни!

Аҙна элек. – Неделю назад.
Бер йыл элек. – Год назад.
Бер ай элек. – Месяц назад.
Биш йыл элек. – Пять лет назад.

а.
– Азат ҡасан китте?
– Аҙна элек.
– Илгиз ҡасан ҡайтты?
– Бер ай элек.

б.
– Өфөгә ҡасан килдең?
– Бер йыл элек.

Күнегеүҙәр

а. Составьте предложение.
Азат, Мәскәү, төндә, ҡайтты.
Ул, көн, китә, ун.
Тимур, китә, Төркиә, хәҙер.
Әле, ҡайтты, Нур, Истамбул.
Марат, китә, университет, иртә.
Көҙ, армия, Азамат, китте.

б. Ответьте на вопросы.
Азат ҡасан ҡайтты?
Аҙна элек кем ҡайтты?
Ун көндән кем килә?
Ләйсән бер көндән ҡайтамы?
Хәҙер Тимур ҡайтамы?
Әле кем килде?
Нур иртә ҡайттымы?
Кем һуң ҡайта?
Әлиә көҙ киләме?

в. Прочитайте, переведите и выучите считалку.
Йәй ҡайтмаһам, көҙ ҡайтам
– Ағакайым, ҡайҙа бараң?
– Кәмә менән тоҙға барам.
– Кәсептән ҡасан ҡайтаң?
– Йәйен китеп, көҙ ҡайтам.
Көҙ ҡайтмаһам, ҡыш ҡайтам.
Ҡыш ҡайтмаһам, яҙ ҡайтам.
Сәпсек, сыйырсыҡ,
Бында торма, бар сыҡ!

Марат ҡыш ҡайҙа китә?
Төндә кем килде?

г. Переведите.
Ике көн элек.
Ярты йыл элек.
Өс сәғәт элек.
Бөгөн иртә яттым.
Иртәгә һуң ятам.
Кисә һуң килдем.
Мин ғинуарҙа килдем.
Ул ҡыш китте.
Йәй ауылда торам.
Йәй көндәре ауылда йәшәйем.
Ҡыш көндәре ҡалала ятам.

8. Диалогтар

а.
– Сәләм!
– Сәләм!
– Нихәл?
– Шәп.
– Һин ҡайҙан?
– Ялтанан.
– Ҡасан ҡайттың?
– Әле генә, ә һин?
– Мин Анталиянан аҙна элек ҡайттым.
– Шулаймы?
– Эйе.
– Анталия августа шәпме?
– Бик шәп.

б.
– Алло!
– Алло!
– Нурзидә, һаумы?
– Һаумы, был кем?
– Мин Мирас.
– Мирас? Һаумы, Мирас. Һин ҡайҙан?
– Барнаулдан.
– Унда нимә эшләйһең?
– Йәшәйем. Бер ай элек киттем унда.
– Шулаймы ни?
– Шулай шул.
– Хәлдәр нисек?
– Яҡшы.
– Ҡасан Өфөгә ҡайтаһың?
– Ярты йылдан.
– Ярай, һау бул.
– Һау бул, Нурзидә.

Коммуникатив заданиелар

Спросите у Ильдара, когда он вернется домой. Спросите у Гульшат, когда приедет из Москвы ее мама.
Узнайте у Азамата, когда он вернется из армии.

УН ИКЕНСЕ ДӘРЕС

Азат, һин ниңә ҡайтманың?

Азат, почему ты не вернулся?

12

1. Ниңә? – Почему? Зачем? Для чего? С какой целью?

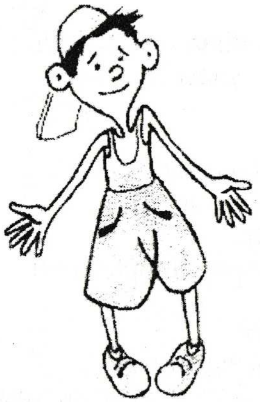

Ниңә ҡайтманың? – Почему не вернулся?
Ниңә киттең? – Зачем уехал?
Ниңә ул? – Почему он?
Ниңә ул? – Для чего это?
Ниңә кәрәк? – Зачем это нужно?
Ниңә һуң? – Зачем же?

а.
Һеҙ ниңә китмәнегеҙ?
Улар ниңә барманы?
Һеҙ ниңә яттығыҙ?

б.
– Һин ниңә Мәскәүгә киттең?
– Мин Мәскәүҙе яратам.
– Өләсәй ниңә ауылға ҡайтты?
– Ул ауылды ярата.

в.
– Һин ниңә Сибайға барҙың?
– Сибайҙа апайым бар.
– Ниңә Токиоға барманың?
– Билет булманы.

2. Өсөн? – Для, за, из-за, чтобы, с целью?

Ни өсөн? – Зачем, почему, отчего?
Кем өсөн? – Ради кого?
Минең өсөн. – Ради меня.
Һинең өсөн. – Ради тебя.
Һеҙҙең өсөн. – Ради вас.
Улым өсөн. – Ради своего сына.
Бала өсөн. – Ради ребенка.

а.
Ни өсөн?
Ни өсөн китәһең?
Ни өсөн килдең?
Ни өсөн ятаһың?

в.
Һин ниңә бында?
Һин ни өсөн бында?
Һеҙ ниңә бармайһығыҙ?

б.
Кем өсөн килдең? ,
Кем өсөн йәшәйһең?
Кем өсөн эшләйһең?

г.
- Нина ни өсөн килмәне?
- Белмәйем.
- Ул кем өсөн килә?
- Минең өсөн.
- Әсә кем өсөн йәшәй?
- Бала өсөн.
- Ул кем өсөн эшләй?
- Улы өсөн.

д.
- Ул ниңә барманы?
- Белмәйем.
- Һин ниңә килмәнең?
- Ваҡытым булманы.

е.
- Азат ниңә килмәне?
- Мәскәүҙә булды.

3. Ямғыр – дождь

Ямғыр яуа. – Идет дождь.
Ҡар – снег
Ҡар яуа. – Идет снег.
Ҡояш – солнце
Ҡояш ҡалҡа. – Солнце восходит.
Ел – ветер
Ел сыға. – Начинается ветер.
Ҡояш байый. – Солнце заходит.

а.
Бөгөн ямғыр.
Иртәгә ҡар.
Кискә ел.
Көндөҙ ҡояш.

в.
Бөгөн ямғырмы?
Иртән ҡар яуҙымы?
Төндә ел булдымы?
Көндөҙ ҡояшмы?

б.
Бөгөн ямғыр булды.
Төндә ҡар яуҙы.

г.
– Азат ниңә ҡайтманың?
– Ямғыр булды.
– Азат, ниңә килмәйһең?
– Урамда ҡар бит.
– Ләйсән, ниңә ятмайһың?
– Урамда ҡояш бит.

4. **Һыуыҡ** – холод, мороз, холодный, морозный
Йылы – тепло, теплый
Һыуыҡ көн – холодный день
Һыуыҡ төн – холодная ночь
Һыуыҡ ҡыш – холодная зима
Ҡыш һыуыҡ – зима холодная
Көҙ һыуыҡ – осень холодная
Йылы көн – теплый день
Йылы яҙ – теплая весна
Йылы өй – теплый дом
Көн йылы – день теплый

а.
Ни өсөн төн һыуыҡ?
Ниңә ҡыш һыуыҡ?
Ни өсөн өй һыуыҡ?

б.
Ни өсөн өй йылы?
Ниңә һин һыуыҡ?
Ни өсөн Өфөлә йылы?
Ни өсөн Төмәндә һыуыҡ?

в.
– Азат, һин ниңә ятаһың?
– Һыуыҡ.

г.
– Азат, ниңә урамда уйнамайһың?
– Урамда һыуыҡ.

5. **Мин өшөнөм.** – Я замерз.
Өшөнөм – замерз
Мин өшөнөм – Я замерз.
Һин өшөнөң – Ты замерз.
Ул өшөнө – Он замерз.

а.
– Кем өшөй?
– Ул өшөй.
– Һин өшөйһөңмө?
– Өшөмәйем.
– Кем өшөнө?
– Азамат өшөнө.
– Азат өшөнөмө?
– Эйе.
– Әсәй, өшөнөңмө?
– Юҡ, өшөмәнем.

б.
– Һин ни өсөн өшөмәнең?
– Туным йылы.
– Һин ни өсөн өшөнөң?
– Урамда бик һыуыҡ.

в.
– Азат, ниңә был аҙна ҡайтманың?
– Бик һыуыҡ булды.

6. **Бөгөн нисә градус?** – Сколько сегодня градусов?
Нисә градус? – Сколько градусов?
Өфөлә 10 градус йылы. – В Уфе 10 градусов тепла.
Сибайҙа 14 градус йылы. – В Сибае 14 градусов тепла.
Туҡанда 5 градус һыуыҡ. – В Тукане 5 градусов мороза.

а.
Бөгөн нисә градус?
Кисә нисә градус ине?

б.
– Бөгөн һыуыҡмы?
– Һыуыҡ.
– Нисә градус?
– 30 градус һыуыҡ.

в.
– Бөгөн йылымы?
– Йылы.
– Нисә градус?
– 20 градус йылы.

г.
– Кисә нисә градус һыуыҡ ине?
– Ун һигеҙ градус һыуыҡ ине.

д.
– Иртәгә нисә градус?
– Ун биш градус.

е.
– Бишенсе октябрҙә нисә градус була?
– 3 градус.
– Плюсмы, минусмы?
– Плюс.

✓ Күнегеүҙәр

а. Ответьте на вопросы.
– Бөгөн көн йылымы?
– Һин ниңә ҡайтманың?
– Һыуыҡмы?
– Кисә өшөнөңмө?
– Ни өсөн өшөнөң?
– Кем өсөн килдең?
– Һыуыҡ өсөн ҡайтманыңмы?
– Ни өсөн һыуыҡ?
– Ниңә һиңә йылы тун кәрәк?
– Һиңә тун кәрәкме?
– Кисә нисә градус ине?
– Ниңә йылы көндәрҙә ҡайтманың?

б. Прочитайте и отгадайте загадки.

▶ Башы бар, сәсе юҡ,
Күҙе бар, ҡашы юҡ,
Йөрөргә аяғы юҡ.
Һыуыҡҡа туңмай,
Эҫегә көймәй.

▶ Иргә – ҡанат,
Солтанға – һанат,
Йәй арымай,
Ҡыш ҡарышмай.

▶ Йәйен урман ҡыҙҙыра.
Ҡышын йоҡо туйҙыра.

в. Переведите.
Сегодня холодно. В этом году зима была холодная.

г. Составьте предложения.
Мин, был, өшөнөм, ҡыш.
Һыуыҡта, Өфө, мин, бармай.

Завтра будет дождь.
Почему ты не приехал к нам?
Ради кого ты приехал в этот мороз?
Зачем ты лежишь?
Почему ты не играешь на улице?
На улице холодно.
Мне очень холодно.
Мне нужна шуба.

Ниңә, кәрәк, ул, тун.
Бөгөн, урам, һыуыҡ. Өй, ҡыш, йылы.
Һин, ҡайтма, ниңә.
Миңә, булды, һыуыҡ.
Температура, 30, градус, ҡала, һыуыҡ, булды.
Бында, өсөн, килде, һин.
Бала, өсөн, ул, бында, килә.

7. Диалогтар

а.

– Сәләм, Айгөл!
– Сәләм, Миләүшә!
– Ниңә техникумға килмәнең кисә?
– Бик һыуыҡ булды.
– Эйе, 30 градус һыуыҡ ине. Мин бик өшөнөм.

б.

– Алло!
– Алло!
– Сәләм, Марат!
– Сәләм, Айҙар!
– Беҙгә бөгөн киләһеңме?
– Юҡ, бик һыуыҡ бит.
– 25 градус ҡына, һыуыҡ түгел.
– Юҡ, мин өшөйөм.
– Ярай, иртәгә кил.
– Ярай, рәхмәт.
– Һау бул.
– Һау бул.

в.

– Бөгөн көн йылы шулаймы?
– Эйе.
– Нисә градус?
– Ун биш градус.
– Ямғырмы?
– Юҡ. Ҡояш.
– Ел бармы?
– Бар.

г.

– Алло!
– Алло!
– Һаумы, ҡыҙым!
– Һаумы, әсәй!
– Ниңә кисә ҡайтманың, ҡыҙым?
– Бик һыуыҡ булды, әсәй.
– Өшөнөңмө?
– Урамда өшөйөм.
– Техникумда һыуыҡмы?
– Юҡ, унда йылы.
– Ярай, һау бул.
– Өшөмә. Киләһе шәмбелә ҡайт.
– Ярай, һау бул, әсәй!

✓ Коммуникатив заданиелар

Узнайте у Азата, почему он не поехал домой.
Спросите у Азата, какая вчера была погода.
Спросите у Алии, почему она не была в университете.
Спросите у Азата, сколько сегодня градусов.
Спросите у Оли, зачем она не пришла к бабушке.
Спросите у Алмаза, был ли дождь в субботу.
Спросите у Мурата, ради кого и зачем он поехал в Москву.
Спросите у Ивана, был ли утром снег.
Спроси у дедушки, когда будут теплые дни.
Спроси у Ильдара, почему он не идет в Интернет-клуб.

УН ӨСӨНСӨ ДӘРЕС

Азат, һин ниндәй телдәр беләһең?

Азат, какие ты языки знаешь? 13

1. Тел – язык

Телдәр – языки
Тыуған тел – родной язык
Сит тел – иностранный язык
Башҡорт теле – башкирский язык
Урыҫ теле – русский язык
Инглиз теле – английский язык
Немец теле – немецкий язык
Төрөк теле – турецкий язык
Ғәрәп теле – арабский язык
Француз теле – французский язык

а.
Башҡорт теле – минең тыуған телем.
Урыҫ теле – Максимдың тыуған теле.
Немец теле – Барбараның тыуған теле.
Төрөк теле – Исмәттең тыуған теле.

б.
Ниндәй телдәр бар?
Һин ниндәй телдәр беләһең?
Азат ниндәй телдәр белә?
– Азат, һин ниндәй телдәр беләһең?
– Ләйсән, сит телдәр беләһеңме?
– Ниндәй сит телдәр беләһең?

в.
– Һин ниндәй телдәр беләһең?
– Башҡорт, урыҫ.
– Һин сит тел беләһеңме?
– Юҡ.
– Ниндәй сит тел беләһең?
– Төрөк.
– Төрөк телен беләһеңме?
– Эйе.

– Француз телен ул беләме?
– Юҡ, белмәй.

2. Ул төрөксә һөйләшә. – Он говорит по-турецки.

Төрөксә – по-турецки
Ғәрәпсә – по-арабски
Ҡытайса – по-китайски
Немецсә – по-немецки
Урыҫса – по-русски
Башҡортса – по-башкирски
Испанса – по-испански

а.
Гәзит төрөксә.
Китап башҡортса.
Журнал инглизсә.

б.
– Был китап немецсәме?
– Был журнал башҡортсамы?
– Был аудиокассета итальянсамы?

в.
– Был журнал испансамы?
– Эйе.
– Был китап немецсәме?
– Юҡ.
– Был французса китапмы?
– Түгел.
– Кем французса белә?
– Мин.

г.
Нил төрөксә һөйләшә.
Оля немецсә һөйләшә.
Ислам грекса һөйләшә.

3. Ул башҡорт телен өйрәнә. – Он изучает башкирский язык.

Өйрән – изучай, научись
Башҡорт телен өйрәнә. – Изучает башкирский язык.
Урыҫ телен өйрәнә. – Изучает русский язык.

а.
– Һин башҡорт?
– Эйе.
– Һин ғәрәп телен өйрәнәһеңме?
– Юҡ.

б.
– Кем башҡорт телен өйрәнә?
– Беҙ.
– Һеҙ башҡорт телен өйрәнәһегеҙме?
– Эйе, өйрәнәбеҙ.

⊙ 4. ☑ Запомни!

Тыңла – слушай
Аңла – понимай
Әйт – скажи
Уҡы – читай
Башҡортса тыңлай. – Слушает по-башкирски.
Башҡортса аңлай. – Понимает по-башкирски.
Инглизсә әйт. – Скажи по-английски.
Ғәрәпсә уҡы. – Читай по-арабски.

а.
Алма апай уҡый
Гүзәл тыңлай һәм аңлай.
Ирина ла тыңлай. Ул аңламай.

б.
– Ирина башҡортса аңлаймы?
– Юҡ.
– Урал немецсә аңламаймы?
– Эйе, аңламай.
– Һин башҡортса уҡыйһыңмы?
– Эйе.
– Уны аңлайһыңмы?
– Эйе.
– Ниңә Ольга тыңламай?
– Сөнки ул аңламай.
– Ольга, урыҫса әйт, башҡортса аңлайһыңмы?
– Нет.

в.
– Ғүмәр, һин төрөксә аңлайһыңмы?
– Эйе, аңлайым.
– Ирина, һин башҡорт радиоһын тыңлайһыңмы?
– Эйе.
– Денис, һин башҡортса журналдар уҡыйһыңмы?
– Юҡ.

г.
– Артур, һин нимә тыңлайһың?
– Радио тыңлайым.
– Коля «Юлдаш» радиоһын тыңлаймы?
– Эйе.
– Ул башҡортса аңлаймы?
– Аңлай һәм һөйләшә.

⊙ 5. Бер аҙ аңлай. – Немного понимает.

Бер аҙ – немного
Бер аҙ аңлайым. – Немного понимаю.
Бер аҙ аңлайһың.– Немного понимаешь.
Бер аҙ аңлайбыҙ. – Немного понимаем.

а.
– Һин башҡортса аңлайһыңмы?
– Бер аҙ.
– Ул ҡытайса аңлаймы?
– Бер аҙ.

б.
– Һеҙ японса аңлайһығыҙмы?
– Бер аҙ аңлайым.
– Улар испанса беләме?
– Бер аҙ.
– Һин башҡортса һөйләшәһеңме?
– Бер аҙ һөйләшәм.

6. Күп телдәр белә. – Знает много языков.

Күп – много
Әҙ – мало
Күп белә. – Много знает.
Әҙ белә. – Мало знает.

а.
– Нисә тел беләһең?
– Күп.
– Ул нисә тел белә?
– Биш тел белә.

б.
– Һин нисә тел өйрәнәһең?
– Күп.

7. Миңә урыҫса-башҡортса һүҙлек кәрәк. – Мне нужен русско-башкирский словарь.

Урыҫса-башҡортса – русско-башкирский
Словарь – һүҙлек
Һүҙлек кәрәк. – Нужен словарь.
Бына һүҙлек. – Вот словарь.

а.
Был урыҫса-башҡортса һүҙлек.
Миңә урыҫса-башҡортса һүҙлек кәрәк.

б.
– Һинең һүҙлегең бармы?
– Урыҫса-башҡортса һүҙлегең ҡайҙа?

в.
– Һинең ниндәй һүҙлегең бар?
– Урыҫса-башҡортса.
– Уның аңлатмалы һүҙлеге бармы?
– Бар.
– Һеҙҙең башҡортса-инглизсә һүҙлегегеҙ бармы?
– Юҡ.
– Был кемдең һүҙлеге?
– Азаттыҡы.

– Был Азаттың һүҙлеге түгелме?
– Түгел.
– Һиңә һүҙлек кәрәкме?
– Кәрәкмәй.

8. **Башҡорт теле дәресе.** – Урок башкирского языка.
Дәрес – урок
Бөгөн башҡорт теле. – Сегодня башкирский язык.

а.
Бөгөн башҡорт теле дәресе.
Иртәгә урыҫ теле дәресе.

б.
– Бөгөн башҡорт теле буламы?
– Була.
– Бөгөн инглиз теле буламы?
– Юҡ.

в.
– Ҡасан башҡорт теле була?
– Бөгөн.
– Инглиз теле ҡасан була?
– Иртәгә.

г.
Бөгөн башҡорт теле дәресе.
Мин башҡортса өйрәнәм.
Дәрестә мин тыңлайым, уҡыйым, һөйләшәм.
Хәҙер башҡортса аңлайым.

д.
– Иртәгә башҡорт теле дәресе буламы?
– Эйе.
– Башҡортса өйрәнәһеңме?
– Бер аҙ.
– Дәрестә нимә эшләйһегеҙ?
– Башҡортса һөйләшәбеҙ, уҡыйбыҙ, тыңлайбыҙ.
– Аңлайһығыҙмы?
– Хәҙер аңлайбыҙ.

9. **Ғәрәпсә яҙа беләһеңме?** – Умеешь писать по-арабски?
Ғәрәпсә – по-арабски
Ғәрәпсә белә. – Знает по-арабски.
Яҙа белә. – Умеет писать.
Ғәрәпсә яҙа белә. – Умеет писать по-арабски.

а.
– Һин яҙа беләһеңме?
– Эйе.
– Һин ғәрәпсә яҙа беләһеңме?
– Беләм.

б.
– Ул ғәрәпсә яҙа белмәйме?
– Юҡ, белмәй.

✓ **Күнегеүҙәр**

а. Ответьте на вопросы.
Һин нисә тел беләһең?
Ниндәй телдәр беләһең?
Башҡортса беләһеңме?
Ниндәй телдәрҙе яратаһың?
Ниндәй телде яратмайһың?
Азат, һин ниндәй телдәр беләһең?
Ул сит телдәр беләме?
Азат ҡытай телен беләме?
Урыҫса яҡшы беләһеңме?

в. Прочитайте скороговорки башкирского языка и выучите.
Ҡараңғыла ҡара ҡарғаға ҡараным. Ҡара ҡарғаға ҡараңғыла ҡараһаң да, ҡарамаһаң да, ҡара ҡарғаға ҡарағанда ҡара ҡарасҡыға оҡшап тора.
Сейәлек соҡорон сыҡҡан сакта, сей сейәне сәйнәй-сәйнәй, сикәләрем сатнаны.

б. Составьте предложения.
Тел, ул, инглиз, белә.
Беҙ, башҡорт, тел, өйрәнә.
Башҡорт, тел, дәрес, бөгөн.
Ғәрәпсә, уҡый, белә, яҙа, мин.
Һүҙлек, инглизсә – урыҫса, миңә, кәрәк.

г. Переведите.
Вот словарь.
Был башҡортса-урыҫса һүҙлек.
Я пишу по-арабски.
Мин японса һөйләшәм.
Он по-башкирски понимает, но не говорит.
Мин башҡортса аңлайым, уҡыйым, яҙам, һөйләшәм.
Сегодня урок французского языка.
Мин күп телдәр беләм.
Мин инглиз телен яҡшы беләм.
Ул немецсә аңлай, бер аҙ һөйләшә.
Минең туған телем – башҡорт теле.

10. Диалогтар

а.
– Булат, һин уҡыйһыңмы?
– Эйе.
– Ҡайҙа?
– Университетта.
– Ниндәй факультетта?
– Сит телдәр факультетында.
– Ниндәй телдәр өйрәнәһең?
– Инглиз, немец.
– Был телдәрҙә

б.
– Денис, һин ҡайҙа уҡыйһың?
– Техникумда.
– Нисәнсе курста?
– Икенсе.
– Ниндәй телдәр өйрәнәһегеҙ?
– Урыҫ, башҡорт, инглиз телдәре.
– Был телдәрҙе беләһеңме?
– Бер аҙ.

һөйләшәһеңме?
– Эйе.
– Афарин!
– Урыҫса яҡшы беләһеңме?
– Бик яҡшы түгел, сөнки насар яҙам.
– Башҡортса нисек?
– Башҡортса аңлайым, уҡыйым, һөйләшмәйем.
– Ә инглиз телең нисек?
– Насар һөйләшәм, яҡшы аңлайым, хаталы яҙам.

✓ Коммуникатив заданиелар

Спросите у Азата, какие языки он знает.
Спросите у студентов, учащихся, говорят ли они по-башкирски.
Узнайте у Тимура, хорошо ли он знает английский язык.
Спросите у Олега, какие языки они изучают.
Узнайте у Марии, понимает ли она по-башкирски.
Спросите у Дениса, есть ли у него русско-башкирский словарь.
Спросите в классе, кто умеет писать по-арабски.
Узнайте у Марии, будет ли урок башкирского языка.

УН ДҮРТЕНСЕ ДӘРЕС

Азат, нимә булды? 14

Азат, что случилось?

1. **Нимә булды?** – Что случилось?
   Һиңә нимә булды?
   Уға нимә булды?
   Уларға нимә булды?

2. **Баш ауырта.** – Голова болит.
   Башы ауырта. –
   У него голова болит.
   Минең башым ауырта.
   Башым ауыртмай.

3. ☑ **Запомни!**
   Баш – голова
   Аяҡ – нога
   Ҡул – рука
   Күҙ – глаз
   Ҡолаҡ – ухо
   Ауыҙ – рот
   Теш – зуб
   Тел – язык
   Бармаҡ – палец
   Ауырта – болит
   Һыҙлай – ноет, ломит

а.
Аяҡ ауырта.
Ҡул һыҙлай.

б.
Быйыл аяҡтарым һыҙлай.
Төндә тешем һыҙланы.

Күҙем һыҙлай.
Ҡолаҡ һыҙлай.
Теш һыҙлай.
Бармаҡ ауырта.

Бер аҙна ҡолағым һыҙлай.

в.
– Һинең башың ауыртамы?
– Эйе.
– Уның ҡулы һыҙлаймы?
– Юҡ.
– Тешең һыҙлаймы?
– Һыҙламай.

4. **Табибҡа бар.** – Иди к врачу.
Табип – врач
Күҙ табибы – окулист
Ҡолаҡ табибы – лорврач
Теш врачы – стоматолог

а.
– Әсәй, тешем һыҙлай.
– Табибҡа бар, улым.

в.
– Миңә ҡолаҡ табибы кәрәк.
– Унынсы кабинетҡа бар.

д.
– Сәғәт нисәлә теш врачы була?
– Сәғәт унда.

б.
– Әсәй, күҙем ауырта.
– Күҙ табибына барайыҡ, улым.

г.
– Бөгөн хирург буламы?
– Була.

5. **Регистратура ҡайҙа?** – Где регистратура?

а.
Регистратураға бар.
Регистратура эшләйме?

в.
– Регистратура бындамы?
– Эйе.

д.
– Был регистратура түгелме?
– Түгел.

б.
– Регистратура ҡайҙа?
– Бында.

г.
– Һин регистратураламы?
– Юҡ.

е.
– Регистратура нисек эшләй?
– Сәғәт һигеҙҙән эшләй.

6. **Үҫмерҙәр кабинеты ҡайҙа?** – Где подростковый кабинет?
Үҫмер – подросток
Үҫмерҙәр кабинеты – подростковый кабинет

а.
Үҫмерҙәр кабинеты ҡайҙа?
Үҫмерҙәр кабинеты бындамы?
Үҫмерҙәр кабинеты нисек эшләй?

б.
– Үҫмерҙәр кабинеты ҡайҙа?
– Бында.
– Үҫмерҙәр кабинеты бындамы?
– Эйе.

в.
– Үҫмерҙәр табибы нисек эшләй?
– Сәғәт һигеҙҙән.

7. **Дарыу кәрәк.** – Необходимо лекарство.
Дарыулау – лечить
Дарыу – лекарство
Дарыу үләне – лекарственные травы
Дарыухана – аптека
Баш дарыуы – лекарство от головной боли
Йоҡо дарыуы – снотворное

а.
Дарыу эшләү. – Изготовлять лекарство.
Дарыу эсеү. – Пить лекарство.
Дарыу һөртөү. – Смазать лекарством (рану).
Дарыу үләне йыйыу. – Собирать лекарственные травы.
Дарыу үләне эсеү. – Пить лекарственные травы.

б.
Быны дарыухана (аптека).
Был дарыухана (аптека).

в.
– Был баш дарыуымы?
– Эйе.
– Миңә йоҡо дарыуы кәрәк.
– Рәхим итегеҙ!
– Һеҙ дарыу эшләйһегеҙме?
– Юҡ.
– Мин дарыуханаға барайыммы?
– Бар.
– Был яҡшы дарыумы?
– Эйе.
– Һеҙгә ниндәй дарыу кәрәк?
– Баш дарыуы.

8. Дауаханаға (больница) ят. – Ложись в больницу.

а.

Был ниндәй дауахана?
Дауахана ҡайҙа?
Ҡасан дауаханаға бараһың?
Ҡасан дауаханаға ятаһың?

б.

– Был ниндәй дауахана?
– Балалар дауаханаһы.
– Йөрәк ауырыуҙары дауаханаһы ҡайҙа?
– Ҡаршыла.
– Был күҙ ауырыуҙары дауаханаһымы?
– Эйе.
– Һин дауаханаға ятаһыңмы?
– Юҡ.
– Ниңә дауаханаға ятмайһың?
– Ваҡытым юҡ.
– Дауаханала күптән ятамы?
– Ике аҙна инде.

9. Һаулыҡ нисек? – Как здоровье?
Һаулыҡ, сәләмәтлек – здоровье

а.

Һаулыҡ нисек?
Һаулығың нисек?

б.

– Һаулыҡ нисек?
– Шәп.
– Һаулығың нисек?
– Насар.
– Сәләмәтлек нисек?
– Аллаға шөкөр.

в.

Сәләмәтлек нисек?
Сәләмәтлегең нисек?

10. Олатайҙың хәле нисек? – Как состояние (здоровье) дедушки?
Хәл – состояние
Хәле нисек? – Как его состояние (здоровье)?
Хәле насар. – Состояние плохое.
Хәле яҡшы. – Состояние хорошее.

а.

Минең хәлем уртаса.
Уның хәле яҡшы.

б.

– Әсәйеңдең хәле нисек?
– Һәйбәт.
– Уның хәле нисек?
– Шәп түгел.

– Мостафаның хәле нисек?
– Бер аҙ һәйбәтләнде.

в.

– Олатайҙың хәле насармы?
– Насар түгел.

11. Һине кем дауалай? – Кто тебя лечит?
Дауалау – лечение
Дауа – снадобье, лекарственное средство

а.

Һине дауалай.
Беҙҙе дауалай.
Маратты дауалай.

б.

Морат дауалай.
Табип дауалай.
Өләсәй дауалай.
Улар дауалай.

в.

– Кемде дауалай?
– Уны.
– Кем дауалай?
– Доктор.
– Нисек дауалай?
– Дарыу менән.

г.

– Өләсәй нисек дауалай?
– Дарыу үләндәре менән.

12. Темпетаруаһы юғарымы? – Температура у него высокая?
Юғары – высоко, высокий
Түбән – низко, низкий
Температураһы нисек? – Как у него температура?
Темпаратураһы бармы? – Есть у него температура?
Температураһы юғарымы? – Температура высокая?
Темпаратура күтәрелде. – Температура поднялась.
Температура төштө. – Температура упала.

а.

– Температураң бармы?
– Бар.
– Температураң нисек?
– Юғары. 39 (утыҙ туғыҙ) градус.

б.

– Температураң төштөмө?
– Юҡ.
– Температураң күтәрелдеме?
– Эйе.

✓ **Күнегеүҙәр**

а. Ответьте на вопросы.
Азат, нимә булды?
Һиңә нимә булды?

б. Составьте предложения на тему «Здоровье», используя данные слова и выражения:

Башың ауыртамы?
Һинең тешең һыҙлаймы?
Теш врачына барҙыңмы?
Регистратура эшләйме?
Үҫмерҙәр кабинеты ҡайҙа?
Үҫмерҙәр табибы бөгөн буламы?
Һиңә дарыу кәрәкме?
Дарыухана ҡайҙа?
Дарыу уләндәрен эсәһеңме?
Ниндәй дауаханала ята?
Һаулығы нисек?
Мөнирҙең хәле нисек?
Мишаны кем дауалай?
Температураһы бармы?

ауырый, ауырыу, нимә булды, температура, дауахана, үҫмерҙәр табибы, һаулыҡ нисек, хәле нисек, кем дауалай, хирург килде, операция эшләнә.

Мин ауырыйым.
Нимә булды?
Башым ауырта.
Температурам күтәрелде.
Дарыу кәрәк.
Ниндәй дарыу кәрәк?
Дауаханаға ятаһыңмы?
Хәлең яҡшымы?
Хәлем шәптән түгел.
Ниндәй дауаханала ята?
Был поликлиникамы?
Был үҫмерҙәр кабинетымы?
Үҫмерҙәр врачы бөгөн эшләйме?

в. Переведите.
Теш таҙартаһы түгел
– Өләсәй, һиңә рәхәт, исмаһам: тештәрең төшөп бөтә яҙған инде.
– Нимәһе рәхәт унының?
– Теш таҙартырға кәрәк тип, бер кем дә әрләмәй...

13. Диалогтар

а.
– Кәримә апай, Рушан өйҙәме?
– Юҡ. Ул дауаханала.
– Нимә булды?
– Ул ауырый.
– Башы ауырыймы?
– Юҡ. Ҡолағы ауырта.
– Нисәнсе дауаханала?
– Бишенсе.
– Унда индерәләрме?
– Эйе.
– Ярай, Кәримә апай. Һау булығыҙ.

б.
– Ғәфү итегеҙ, был поликлиникамы?
– Эйе.
– Минең улым ауырый.
– Фамилияһы нисек?
– Солтанов Ирек.
– Нисә йәш?
– Ун өс.
– Температураһы бармы?
– Бар, утыҙ туғыҙ градус.
– Адресығыҙ нисек?
– Ленин урамы, ҡырҡ бишенсе йорт, һигеҙенсе фатир.
– Сәғәт туғыҙҙа врач килә.
– Рәхмәт.

Рушанға сәләм әйтегеҙ.
– Яҡшы. Һин больницаға бараһыңмы?
– Эйе, бөгөн барам.
– Рәхмәт.
– Бер ни түгел.

в.
– Һаумыһығыҙ!
– Һаумыһығыҙ!
– Күҙ врачына мөмкинме?
– Мөмкин. Нимә булды?
– Күҙем ауырта.
– Бына талон.
– Рәхмәт.

г.
– Теш врачына талон бармы?
– Ҡасанға?
– Йомаға.
– Сәғәт нисәгә?
– Унға.
– Унға юҡ.
– Ун бергә лә юҡмы?
– Ун бергә бар. Рәхим итегеҙ.
– Рәхмәт.

д.
– Сәләм, Айнур!
– Сәләм, Фатима!
– Һиңә нимә булды?
– Грипп менән ауырыйым.
– Шулаймы?
– Эйе.
– Температураң юғарымы?
– Әле төштө.
– Дарыуҙарың бармы?
– Күп.
– Дарыу уләндәре эсәһеңме?
– Өләсәй эсерә.
– Ярай, һау бул. Сәләмәтлән.
– Рәхмәт. Һау бул.

е.
– Һаумыһығыҙ!
– Һаумыһығыҙ!
– Нимә булды?
– Йөрәгем ауырта.
– Дарыу кәрәкме?
– Эйе, мөхәббәттән дарыу бармы?
– ...

УН БИШЕНСЕ ДӘРЕС

Азат, һин магазинға барҙыңмы?

Азат, ты ходил в магазин? 15

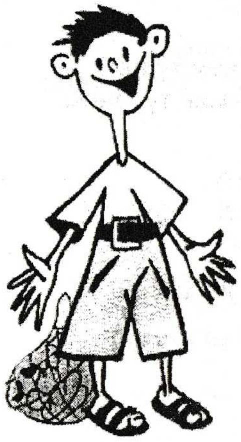

1. **Магазин** – магазин
   Баҙар – базар
   Компьютерҙар магазины – магазин компьютеров
   Үҙәк баҙар – центральный рынок

а.
Магазинға барҙыңмы?
Баҙарға барҙыңмы?
Киоскыға барҙыңмы?

б.
Был магазинда нимә бар?
Был магазинда кофе бармы?

в.
Был ниндәй магазин?
Был магазинмы?
Был компьютерҙар магазинымы?

г.
– Был «Матрица» магазинымы?
– Эйе.
– Был «Техно» магазинымы?
– Юҡ.
– Был «Самрау» магазины түгелме?
– Түгел.

д.
– «Техно» магазинында нимә бар?
– Телевизор бар.
– «Самрау» магазинында компьютер бармы?
– Юҡ.
– Ниндәй магазиндарҙа компьютерҙар бар?
– «Еврокам», «Онлайн», «Аск», «Техника һәм технология» һәм башҡалар.

2. **Магазиндан һин нимә алдың?** – Что ты купил в магазине?

☑ **Запомни!**
Ал – бери, купи
Бир – дай
Түлә – плати
Үлсә – взвесь

а.
Компьютер алдыңмы?
Телефон алдым.
Пейджер алдым.

б.
Улар мебель алған.
Беҙ машина алдыҡ.
Атайым кесә телефоны алды.

в.
Миңә кассета бирегеҙ.
Беҙгә принтер бирегеҙ.

г.
Кассаға түлә.
Түләйем.
Сканер өсөн кем түләй?
Ноутбук өсөн мин түләнем.

д.
Миңә кәнфит үлсә.
Уға печенье үлсә.
Миңә кәнфит үлсәнеңме?

3. **Кассета нисә һум тора?** – Сколько стоит кассета?
   Һум – рубль
   Тәңкә – копейка
   Тин – копейка
   Аҡса – деньги

а.
Нисә һум тора?
Нисә тәңкә тора?

б.
Биш һум
Өс тәңкә
Егерме тин
Йөҙ һум
Илле һум алтмыш тин

в.
Аҡса юҡ
Аҡсам юҡ
Минең аҡсам күп
Аҡса алдым
Мин уға аҡса бирҙем
Беҙгә мең һум аҡса кәрәк

г.
– Азат, аҡсаң бармы?
– Бар.
– Азат, аҡса кәрәкме?
– Эйе.

д.
– Әсәй, аҡса бир.

– Нисә һум?
– Йөҙ һум.
– Мә, ал.

4. **Күпме тора?** – Сколько стоит?
Күпме – сколько, много ли, какое количество

а.
Кеҫә телефоны күпме тора?
Картридж күпме тора?
Наушник күпме тора?
«Тойота» күпме тора?
«Һонда» машинаһы күпме тора?

б.
– Наушник күпме тора?
– Йөҙ һум.
– Велосипед күпме тора?
– Өс мең.
– Кеҫә телефоны күпме тора?
– Ике мең һум.

5. **Ни хаҡ тора?** – Сколько стоит?
Хаҡ – цена
Ни хаҡ? – Сколько?
Ни хаҡ тора? – Сколько стоит?

– Магнитофон ни хаҡ тора?
– Биш мең.
– Компьютер ни хаҡ тора?
– Утыҙ мең.
– Машина ни хаҡ тора?
– Биш йөҙ мең.
– Телефон ни хаҡ тора?
– Ике мең һум.

6. **Ҡыйбатмы?** – Дорого?
Ҡыйбат – дорого
Осһоҙ – дешево

а.
Машина ҡыйбат.
Компьютер ҡыйбат.
Сноуборд ҡыйбат.

б.
Нимә осһоҙ?
Был осһоҙмо?
Был ҡыйбат түгелме?

в.
Был машина осһоҙ.
Был машина осһоҙораҡ.
Был компьютер ҡыйбат.
Был компьютер ҡыйбатыраҡ.

Аффиксы сравнительной степени прилагательных и наречий -раҡ / -рәк

йылы – йылыраҡ – теплее
һыуыҡ – һыуығыраҡ – холоднее
ҡыйбат – ҡыйбатыраҡ – дороже
осһоҙ – осһоҙораҡ – дешевле
әҙ – әҙерәк – меньше
күп – күберәк – больше
яҡшы – яҡшыраҡ – лучше
насар – насарыраҡ – хуже

7. **Азат, һин икмәк алдыңмы?** – Азат, ты купил хлеб?
☑ **Запомни!**

Икмәк – хлеб
Һөт – молоко
Сәй – чай
Май – масло
Шәкәр – сахар
Ит – мясо
Һыу – вода
Балыҡ – рыба
Ҡаймаҡ – сметана
Тоҙ – соль

а.
Икмәк алдым.
Май алдым
Шәкәр алдым
Ит алдыҡ
Һөт алдыҡ

б.
– Азат, икмәк алдыңмы?
– Эйе.
– Азат, сәй алманыңмы?
– Юҡ.
– Азат, ниңә май алманың?
– Белмәнем.
– Һин шәкәр алманыңмы?
– Алманым.
– Ниңә ит алманың?
– Аҡсам булманы.

в.
– Миңә һөт кәрәк.
– Ун һум.
– Миңә сәй, май бирегеҙ.
– Етмеш туғыҙ һум.

г.
– Май күпме тора?
– Утыҙ алты һум.
– Минераль һыу күпме тора?
– Ун ике һум.

д.
– Һеҙҙә балыҡ бармы?
– Бар.
– Ит бармы?
– Юҡ.

е.
– Был тоҙмо?
– Эйе.
– Был маймы?
– Түгел.

8. ☑ **Запомни!**

Һин ашаныңмы? – Ты поел?
Аша – ешь, кушай
Эс – пей

а.
Ит аша
Икмәк ашай
Май ашамай

в.
Һыу эсә.
Һөт эсмәй.
Кофе эсә.
Какао эсмәй.

б.
– Һин ит ашайһыңмы?
– Эйе, ашайым.
– Һин май яратаһыңмы?
– Яратам.

г.
– Марат, ашаныңмы?
– Эйе.
– Марат, нимә ашаның?
– Ит, икмәк, май, салат.
– Һин нимә эстең?
– Минераль һыу эстем.

9. **Әсәй, һин аш бешерҙеңме?** – Мама, ты суп сварила?

Аш – суп
Бешереү – варить, стряпать, готовить
Аш бешереү. – Варить суп.
Бутка – каша
Бутка бешереү. – Варить кашу.
Салат – салат
Салат эшләү. – Делать салат.
Һурпа – бульон
Һурпа ҡойоу. – Налить бульон.

а.
Аш бешереү.
Бутка бешереү.
Салат эшләү.

б.
Мин аш бешерәм.
Һин аш бешерәһең.
Ул аш бешерә.
Беҙ аш бешерәбеҙ.
Һеҙ аш бешерәһегеҙ.
Улар аш бешерә.

10. ☑ **Запомни!**

Аштарығыҙ тәмле булһын! – Приятного аппетита!
Тәмле – вкусный
Тәмһеҙ – невкусный
Тоҙло – соленый
Тоҙһоҙ – несоленый
Әсе – горький, кислый

Сөсө – пресный
Татлы – сладкий

а.
Тәмле аш. Аш бик тәмле.
Бөгөн аш тәмһеҙ.
Аш тоҙло.
Тоҙһоҙ аш.
Әсе ҡатыҡ.
Сөсө икмәк.
Әсе борос.

в.
Һиңә тәмле аш!
Һеҙгә тәмле аш!

б.
– Аш тәмлеме?
– Эйе.
– Салат тоҙломо?
– Юҡ.
– Сәй татлымы?
– Юҡ.

г.
– Аштарығыҙ тәмле булһын!
– Рәхмәт.
– Аштарығыҙ тәмле булһын!
– Бергә булһын.

✓ **Күнегеүҙәр**

а. Переведите.
Һөт, балыҡ, һыу, аҡса, май, икмәк, ал, бир, бешер, аша, эс.

Это мясо. Мясо очень дорогое. В магазине нет мяса. На базаре есть мясо. Мясо стоит 180 рублей. Я люблю мясо. У нас есть компьютер. Мы его купили в магазине «Кламас». Наш компьютер очень дорогой. Он дороже компьютера Азата.

в. Прочитайте и выучите стихотворение.

Матур булып үҫәйем
Тәмле генә баллы сәй
Яһап бирҙе миңә әсәй.
Бөтөргәнсе эсәйем,
Мин тиҙерәк үҫәйем.
Ана, иҙәндә бесәй
Үсеккән, һөтөн эсмәй,
Үсеккәнгә гел шулай
Бәләкәй булған, үҫмәй.

Вафа Әхмәҙиев

б. Ответьте на вопросы по-башкирски.

Что ты ел вчера?
Вы варили суп?
Ты любишь чай?
Что ты купила в магазине «Зифа»?
Сколько стоит сотовый телефон?

г. Составьте предложения.
Барҙыҡ, кисә, магазин.
Магазин, алдыҡ, һөт, май, сәй, икмәк.
Ит, тора, һум, 180, бында.
Мин, ярат, лимонлы, сәй.
Ауыл, магазин, түгел, күп.
Сноуборд, был, тора, күпме.

11. Диалогтар

а.

– Һаумыһығыҙ!
– Һаумыһығыҙ!
– Һеҙҙә балыҡ бармы?
– Ниндәй балыҡ?
– Тоҙло балыҡ.
– Бар.
– Миңә ярты кило балыҡ бирегеҙ.
– Рәхим итегеҙ, етмеш һум.
– Бына.
– Рәхмәт.

б.

– Азат, магазинға барҙыңмы?
– Эйе.
– Нимә алдың?
– Икмәк, һөт, май.
– Аҡса бармы әле?
– Эйе.
– Балыҡ, сыр, һыу ал.
– Ярай, әсәй.
– Рәхмәт.

в.

– Алло!
– Алло!
– Был «Еврокоммы»?
– Эйе.
– Һеҙҙә кеҫә компьютеры бармы?
– Бар.
– Ҡыйбатмы?
– Түгел.
– Күпме тора?
– Утыҙ биш мең.
– О-о-о!

г.

– Һаумыһығыҙ!
– Һаумыһығыҙ!
– Баҙар нисек?
– Яҡшы.
– Ит күпме тора?
– Ике йөҙ һум.
– Миңә ике кило ит.
– Рәхим итегеҙ.
– Күпме?
– Дүрт йөҙ һум.
– Рәхим итегеҙ.
– Рәхмәт.

✓ Коммуникатив заданиелар

Спросите, была ли мама на Колхозном рынке?
Узнайте, что она купила.
Узнайте, что продается в магазине «Знание».
Спросите, есть ли в магазине «Матрица» компьютеры, сотовые телефоны.
Спросите, сколько стоит хороший сотовый телефон.

УН АЛТЫНСЫ ДӘРЕС

Азат, һеҙҙең баҡсағыҙ бармы? 16

Азат, у вас есть сад?

1. Баҡсағыҙ бармы? – Есть ли у вас сад?

☑ **Запомни!**
Баҡса – сад
Еләк – ягода
Емеш – фрукты
Йәшелсә – овощи

- Баҡсағыҙ бармы?
- Бар.
- Уларҙың баҡсаһы ҡайҙа?
- Шишмәлә.
- Баҡсала нимә бар?
- Еләк, йәшелсә, емеш бар.
- Һин баҡса яратаһыңмы?
- Яратмайым.
- Кем баҡса ярата?
- Олатай.
- Атайың баҡса яратамы?
- Бер аҙ.

2. Баҡсала нимә үҫә? – Что растет в саду?

☑ **Запомни!**
Үҫә – растет
Алма – яблоко

Сейә – вишня
Ҡарағат – смородина
Ҡурай еләге – малина
Кишер – морковь
Кәбеҫтә – капуста
Ҡыяр – огурец
Картуф – картошка
Һуған – лук
Томат – помидор
Һарымһаҡ – чеснок

а.
Алма үҫә.
Еләк үҫә.
Банан үҫмәй.
Әфлисун үҫмәй.

б.
– Башҡортостанда нимә үҫә?
– Алма, сейә, груша.
– Йөҙөм үҫәме?
– Юҡ.

3. **Баҡсағыҙ ҙурмы?** – Сад большой?
☑ **Запомни!**
Ҙур – большой
Бәләкәй – маленький

а.
Ҙур ҡала.
Бәләкәй ҡала.

б.
– Баҡсағыҙ ҙурмы?
– Эйе.
– Уларҙың баҡсаһы ҙурмы?
– Юҡ, бәләкәй.

в.
– Был бәләкәй баҡсамы?
– Эйе.
– Был ҙур баҡсамы?
– Юҡ.

4. **Алмалар ҡыҙылмы?** – Яблоки красные?
☑ **Запомни!**
Ҡыҙыл – красный
Йәшел – зеленый
Аҡ – белый
Ҡара – черный
Күк – синий
Һары – желтый
Көрән – бурый
Һоро – серый, бурый

а.
Ҡыҙыл алма
Йәшел ҡыяр
Аҡ ҡарағат
Ҡара ҡарағат
Күк сәскә
Һары ҡауын
Көрән сейә
Һоро бесәй

б.
– Алма ниндәй?
– Ҡыҙыл.
– Һарымһаҡ ниндәй?
– Аҡ.
– Һуған ниндәй?
– Әсе.
– Ҡауын һарымы?
– Эйе.
– Ҡарбуз һарымы?
– Юҡ, ҡыҙыл.

5. **Ҡарбуз эреме?** – Арбуз крупный?
☑ **Запомни!**
Ҡарбуз – арбуз
Эре – крупный
Ваҡ – мелкий

а.
– Ҡарбуз үҫәме?
– Эйе.
– Ҡарбуз эреме?
– Юҡ.

б.
– Азат, эре һуған ал.
– Ярай.
– Азат, ҡарбуз алдыңмы?
– Эйе.

в.
– Ҡарбуз бармы?
– Бар.
– Ҡыйбатмы?
– Юҡ.
– Миңә бер ҙур ҡыҙыл ҡарбуз кәрәк.
– Рәхим итегеҙ.
– Рәхмәт.

6. **Баҡсала ер ҡатымы?** – В саду земля твердая?
☑ **Запомни!**
Ҡаты – твердый, жесткий
Йомшаҡ – мягкий, рыхлый
Ер – земля

а.
Ер ҡаты. Ҡаты ер. Йомшаҡ ер.
Ер йомшаҡ.

б.
– Ер ҡатымы?
– Юҡ.
– Алма ҡатымы?
– Эйе.

– Ҡар йомшаҡмы?
– Эйе, йомшаҡ.

в.
– Икмәк йомшаҡмы?
– Юҡ, ҡаты.
– Ҡул йомшаҡмы?
– Эйе, йомшаҡ.

7. Баҡсала сәскәләр бармы? – В саду есть цветы?

☑ **Запомни!**

Сәскә – цветок
Аҡсәскә – ромашка
Күксәскә – василек
Миләүшә – фиалка
Роза сәскәһе – роза
Сирень сәскәһе – сирень

а.
Сәскәләр бар.
Роза үҫә.
Сирень бар.

б.
– Һин сәскә яратаһыңмы?
– Эйе.
– Атайың сәскә яратамы?
– Юҡ.
– Һин сәскәләрҙе беләһеңме?
– Белмәйем.

8. Баҡсала эшләргә ярата. – Любит работать в саду.
Эшләргә ярата. – Любит работать.
Уҡырға ярата. – Любит учиться.
Алырға ярата. – Любит брать.
Килергә ярата. – Любит приходить.

а.
– Һин эшләргә ятатаһыңмы?
– Эйе.
– Баҡсала эшләргә ятатаһыңмы?
– Юҡ.

б.
– Кем баҡсала эшләргә ярата?
– Әсәй.
– Кем баҡсала эшләргә яратмай?
– Азат.
– Ул баҡсала эшләргә яратамы?
– Юҡ.

✓ **Күнегеүҙәр**

а. Сделай по образцу.
Бар - барырға - идти, ехать
Кит
Кил
Ал
Бир
Йәшә
Тор
Ултыр
Аша
Эс
Һөйлә
Уҡы
Өйрән

в. Составьте предложения.
Баҡса, йәшел, үҫә, алма.
Китергә, миңә, баҡса, кәрәк.
Баҡса, ашарға, яратам.
Сәскә, баҡса, күп, үҫә.
Әсәй, баҡса, эшләргә, ярата.
Мин, баҡса, эшләргә, яратмайым.
Мин, компьютер, яратам, уйнарға.

д. Переведите стихотворение
Аҡ пароход,
Ҡара тулҡын.
Ҡыҙыл маяҡ.
Һоро ҡом.
Зәңгәр күктә
Яҡты йондоҙ.
Йәшел ярҙа
Һары ҡыҙ.

Р. Фәйзуллин

б. Прочитайте и выучите стихотворение.

Һанап ҡара әле
Әхмәттең бар алмаһы,
Әсәттең бар алмаһы,
Бер алма бар Әсмәлә,
Бер алма бар Сафала,
Берәү өҫтәлдә ята.
Ә бөтәһе нисә алма?
1+1+1+1 +1 =

Ғариф Ғүмәр

г. Ответьте на вопросы.
Һиңә уҡырға кәрәкме?
Баҡсала эшләргә кәрәкме?
Баҡсағыҙ бармы?
Баҡсағыҙ ҡайҙа?
Баҡсағыҙ ҙурмы?
Баҡсала нимә үҫә?
Алма күпме?
Помидор эреме?
Һуған йәшелме?
Баҡсала эшләргә яратаһыңмы?
Баҡсала сәскәләр бармы?

9. Диалогтар

а.
– Сәләм, Азат!

б.
– Әлиә, һин баҡса

– Сәләм, Мансур!
– Әйҙә Интернет-клубҡа.
– Юҡ, мин баҡсаға барам.
– Һин баҡса яратаһыңмы?
– Юҡ.
– Ә ниңә бараһың?
– Барырға кәрәк.
– О-о-о, бына һин ниндәй!
– Шулай...

яратаһыңмы?
– Яратам.
– Бик шәп. Әйҙә баҡсаға.
– Унда нимә бар?
– Алма, сейә, кишер...
– Ә сәскәләр үҫәме?
– Эйе.
– Бик яҡшы. Мин сәскә яратам.

в.
– Морат, һин баҡсала нимә эшләйһең?
– Ашайым.
– Тағы?
– Еләк ашайым, кишер ашайым.
– Тағы?
– Груша ашайым, ҡыяр ашайым.

✓ Коммуникатив заданиелар

Узнайте, есть ли у Азата сад.
Спросите, любит ли Азат свой сад.
Узнайте, кто в саду работает.
Поинтересуйтесь, что растет в саду.
Узнайте, чем Азат занимается в саду.
Спросите у Азата, любит ли он малину, смородину, яблоки, помидоры, огурцы.
Узнайте у Азата, сколько стоит на базаре вишня.

УН ЕТЕНСЕ ДӘРЕС

Азат, һин бәхетле кешеме?

Азат, ты счастливый человек?

17

1. Кеше – человек

Был кеше. – Этот человек.
Бер кеше. – Один человек.
Биш кеше. – Пять человек.
Ниндәй кеше? – Какой человек?
Яҡшы кеше. – Хороший человек.

а.
– Ул ниндәй Кеше?
– Яҡшы.
– Азат бәхетле кешеме?
– Эйе.

б.
– Ҡайҙа ул кеше?
– Бына.
– Был кеше кем?
– Айрат.

2. ☑ **Запомни!**

Аффиксы –лы / –ле присоединяются к существительным и образуют прилагательные:

Бәхет ⇨ бәхетле – счастливый
Аҡыл ⇨ аҡыллы – умный
Намыҫ ⇨ намыҫлы – честный
Тоҙ ⇨ тоҙло – соленый
Тәм ⇨ тәмле – вкусный

3. Ул ниндәй кеше? – Он какой человек?

☑ **Запомни!**

Эшсән – трудолюбивый
Ялҡау – ленивый
Тырыш – старательный
Йомарт – щедрый
Һаран – жадный
Уҫал – злой

а.
– Ул йомарт кешеме?
– Эйе.
– Ул уҫал кешеме?
– Юҡ.

б.
– Ул уҫалмы?
– Түгел.
– Ул һаранмы?
– Юҡ.

4. Ул шундай шәп кеше! – Он такой хороший человек!

Шундай – такой
Шундай кеше – такой человек
Шундай шәп – такой хороший

а.
Азат шундай кеше!
Марина шундай ҡыҙ!

б.
Алмаз шундай шәп!
Ирина шундай матур ҡыҙ!

в.
Азамат шундай аҡыллы!
Гәлиә шундай тыйнаҡ!

5. Асия матурмы? – Асия красивая?

☑ **Запомни!**

Матур – красивый, **матур ҡыҙ** – красивая девушка
Нәфис – изящный, **нәфис бил** – изящная талия
Зифа – стройный, **зифа буй** – стройный стан
Һылыу – красивый, **һылыу ҡатын** – красивая женщина

а.
– Асия матурмы?
– Эйе.
– Гүзәл һылыумы?
– Һылыу.

б.
– Кем матур?
– Асия.
– Кем һылыу?
– Гүзәл.

в.
– Айгөл матур ҡыҙмы?
– Эйе.
– Гүзәл һылыу ҡыҙмы?
– Бик һылыу.

6. Алма ҡара сәсле, ҡара күҙле, аҡ йөҙлө, һомғол буйлы ҡыҙ. – Алма черноволосая, черноглазая, светлолицая, стройная девушка.

☑ **Запомни!**

Сәс – волосы
Йөҙ – лицо
Буй – стан

а.
Ҡара сәс – черные волосы
Һары сәс – светлые волосы
Ҡара сәсле – черноволосый
Һары сәсле – светловолосый
Бөҙрә сәс – кудрявые волосы
Бөҙрә сәсле – кудрявый
Сал сәс – седые волосы
Сал сәсле – седовласый
Ҡыҫҡа сәс – короткие волосы
Ҡыҫҡа сәсле – коротковолосый
Оҙон сәс – длинные волосы
Оҙон сәсле – длинноволосый

б.
Ҡара күҙ – черные глаза
Ҡара күҙле – черноглазый
Зәңгәр күҙ – голубые глаза
Зәңгәр күҙле – голубоглазый
Йәшел күҙ – зеленые глаза
Йәшел күҙле – зеленоглазый
Ҡуңыр күҙ – карие глаза
Ҡуңыр күҙле – кареглазая

в.
Аҡ йөҙ – светлое лицо
Аҡ йөҙлө – светлолицая
Ҡуңыр йөҙ – смуглое лицо
Ҡуңыр йөҙлө – смуглолицая (смуглянка)

г.
Һомғол буй – стройный стан
Һомғол буйлы – грациозная
Оҙон буй – высокий рост
Оҙон буйлы – высокого роста
Ҡыҫҡа буй – низкий рост
Ҡыҫҡа буйлы – низкого роста

д.
Нурия аҡ йөҙлө, ҡуңыр күҙле, ҡара сәсле ҡыҙ.
Ольга аҡ йөҙлө, зәңгәр күҙле, һары сәсле ҡыҙ.

е.
– Азат һары сәслеме?
– Юҡ.
– Азаттың күҙе йәшелме?
– Эйе.
– Алма оҙон ҡара сәслеме?
– Юҡ.
– Юлия ҡыҫҡа һары сәслеме?
– Эйе.
– Әлиәнең күҙе ниндәй?
– Ҡуңыр.
– Ҡара оҙон сәсле ҡыҙ кем?
– Зөлфиә.
– Йәш матур ҡыҙ кем?
– Гөлнәзирә.

– Оҙон ҡара сәсле матур егет кем?
– Тимур.
– Һары бөҙрә сәсле егет Алешамы?
– Эйе.

7. Һимеҙ, пеләш башлы ағай кем?

☑ Запомни!

Һимеҙ – жирный, толстый
Ябыҡ – худой
Йәш – молодой
Ҡарт – старый
Пеләш – лысый

а.

Һимеҙ кеше.
Ябыҡ егет.
Йәш ҡыҙ.
Ҡарт кеше.
Пеләш баш.

б.

– Был һимеҙ кеше кем?
– Ғәли ағай.
– Теге ябыҡ егет кем?
– Ришат.
– Был ҡарт һимеҙ ағай кем?
– Нурсолтан ағай.
– Йәш һомғол ҡыҙ кем?
– Әнисә.

✓ Күнегеүҙәр

а. Переведите.
Әсәйем ҡара күҙле, ҡыҫҡа буйлы.
Атайым йәшел күҙле, оҙон буйлы.
Нур ниндәй кеше?
Ул аҡыллы, матур, эшсән кеше.
Әлиә һомғол, матур, тыйнаҡ ҡыҙ.

б. Ответьте на вопросы.
Был ниндәй кеше?
Ул яҡшы кешеме?
Ул ялҡаумы?
Кем намыҫлы?
Бында бәхетле кеше бармы?
Кем бәхетле?
Ул шәп кешеме?
Марина ниндәй ҡыҙ?
Азат, һин бәхетле кешеме?
Асия матурмы?
Кем матур түгел?
Ҡыҙҙар ниңә матур?
Денис ҡара сәслеме?
Юлай зәңгәр күҙлеме?

в. Составьте предложения.
Күк, күҙ, аҡ йөҙ, ҡыҙ, кем.
Кемдең, күҙ, ҡара, буй, оҙон, сәс, ҡуңыр.
Мирас, кеше, аҡыл,намыҫ.
Ул, намыҫһыҙ, кеше, уҫал.

г. Объясните пословицу.
Аҡыллы өйрәнер, наҙан өйрәтер.
Бер яҡшы ҡыҙ ете улға тора.

д. Выучите стихотворение.
Тыңлауһыҙ
Әсәһе:
– Шаяраһың бер туҡтауһыҙ,
Тыңлауһыҙ бала!
Сәскәйем ағарыр инде һинең арҡала...
Ҡалтай:
– Һин дә, әсәй, бик тыңлауһыҙ
Булғанһың икән:
Өләсәйемдең сәсе лә
Ағарып бөткән!

Ә. Әхмәткужин

е. Прочитайте, переведите, выучите песню.
Шайморатов генерал
Башҡорттар китте һуғышҡа,
Оҙатып ҡалды күк Урал:
Ат уйнатып алдан бара
Шайморатов генерал.
Шайморатов яу ҡырында
Дошмандарҙы көл иткән;
Утта янмай, һыуҙа батмай,
Һай, батыр ҙа ир икән.
Ватан өсөн йән ҡыҙғанмай
Һинең улдарың, Урал;
Шулар менән дошман ҡырҙы
Шайморатов генерал.

Кадир Даян

◎ 8. Диалогтар

а.

– Сәләм, Гүзәл!
– Сәләм, Нәфисә!
– «һылыуҡай»ҙа кем еңгән?
– Оҙон ҡара сәсле, аҡ йөҙлө, йәшел күҙле ҡыҙ.
– Матур ҡыҙмы?
– Матур.
– Аҡыллымы?
– Түгел. Сәсе оҙондоң аҡылы ҡыҫҡа бит.

б.

– Айнур, һин бәхетлеме?
– Белмәйем, ә һин?
– Мин бәхетле.
– Ни өсөн?
– Сөнки мин матур, сәсем һары, күҙем күк, буйым оҙон.
– Шул матурмы?
– Эйе.
– Ҡыҙыҡ.

в.

– Алло!
– Алло!
– Был танышыу бюроһымы?
– Эйе.

– Миңә матур, һомғол, аҡ йөҙлө, ҡара күҙле 18 йәшлек ҡыҙ кәрәк.
– Һеҙгә нисә йәш?
– Алтмыш.
– Нисә көнгә?
– Ғүмерлеккә!
– Ah-ah-ah!

✓ **Коммуникатив заданиелар**

Расскажите о внешности вашей мамы.
Расскажите о внутренних и внешних качествах вашего друга, подруги.
В чем счастье, расскажите.
Вы счастливы, дайте обоснование.
Ваша подруга красивая, обоснуйте.
Ваш дедушка какой человек, опишите.
Поговорите с другом о красоте девушки.
Поговорите с подругой о красоте мужчины.
Богатство дает счастье, объясните.
Как понять выражение «Не в деньгах счастье, а в их количестве».

УН ҺИГЕҘЕНСЕ ДӘРЕС

Азат, һин кем буласаҡһың? 18

Азат, кем ты будешь?

1. **Мин буласаҡмын.** – Я буду (обязательно).
Һин буласаҡһың. – Ты будешь (обязательно).
Ул буласаҡ. – Он (она) будет (обязательно).
Беҙ буласаҡбыҙ. – Мы будем (обязательно).
Һеҙ буласаҡһығыҙ. – Вы будете (обязательно).
Улар буласаҡ. – Они будут (обязательно).

а.
Мин киләсәкмен. – Я приду (обязательно).
Һин киләсәкһең. – Ты придешь (обязательно).
Ул киләсәк. – Он придет (обязательно).
Беҙ киләсәкбеҙ. – Мы придем (обязательно).
Һеҙ киләсәкһегеҙ. – Вы придете (обязательно).
Улар киләсәк. – Они придут (обязательно).

б.
Мин эшләйәсәкмен. – Я буду работать (обязательно).
Һин эшләйәсәкһең. – Ты будешь работать (обязательно).
Ул эшләйәсәк. – Он будет работать (обязательно).
Беҙ эшләйәсәкбеҙ. – Мы будем работать (обязательно).
Һеҙ эшләйәсәкһегеҙ. – Вы будете работать (обязательно).
Улар эшләйәсәктәр. – Они будут работать (обязательно).

в.
Мин банкир буласаҡмын.
Быйыл Германияға барасаҡмын.

Азат институтҡа инәсәк.
Ул бер ҙур банкыла эшләйәсәк.
Ул Мәскәүҙә йәшәйәсәк.
Ул яҡшы машина аласаҡ.
Уның улы Англияла уҡыясаҡ.
Ҡыҙы Францияға китәсәк.

2. **Будущее определенное категорическое образуется с по мощью аффиксов: – асаҡ/ – әсәк; – ясак/ – йәсәк.**
Ул яҙасаҡ. – Он (непременно, обязательно) напишет.

а.
– Азат кем буласаҡ?
– Банкир буласаҡ.
– Илгиз кем буласаҡ?
– Уҡытыусы буласаҡ.
– Ләйсән кем буласаҡ?
– Модельер буласаҡ.

в.
– Ул Германияға нимә менән китәсәк?
– Поезд менән.
– Беҙ Нью-Йоркка нимә менән китәсәкбеҙ?
– «Боинг» самолеты менән.
– Төркиәгә һин нимә менән китәсәкһең?
– Паром менән.
– Шүлгәнгә нимә менән барасаҡһығыҙ?
– Автобус менән.

б.
– Поезд ҡасан киләсәк?
– Сәғәт алтыла киләсәк.
– Самолет ҡасан осасаҡ?
– Ярты сәғәттән.

г.
– Германияла ул нимә эшләйәсәк?
– Немец телен өйрәнәсәк.
– Төркиәлә ул нимә эшләйәсәк?
– Төрөк телен өйрәнәсәк.

3. **Будущее неопределенное время образуется с помощью аффиксов: – ыр/ – ер; – ар/ – әр.**

Мин барырмын. – Я поеду (возможно).
Һин барырһың. – Ты поедешь (возможно).
Ул барыр. – Он поедет (возможно).
Беҙ барырбыҙ. – Мы поедем (возможно).
Һеҙ барырһығыҙ. – Вы поедете (возможно).
Улар барырҙар. – Они поедут (возможно).

а.
Мин килермен.
Һин килерһең.
Ул килер.
Беҙ килербеҙ.
Һеҙ килерһегеҙ.
Улар килерҙәр.

в.
– Бөгөн Муса килерме?
– Килер.
– Атай иртәгә ҡайтырмы?
– Ҡайтыр.

д.
– Һин беҙгә килерһеңме, килмәҫһеңме?
– Килермен.

б.
Мин һөйләрмен.
Һин һөйләрһең.
Ул һөйләр.
Беҙ һөйләрбеҙ.
Һеҙ һөйләрһегеҙ.
Улар һөйләрҙәр.

г.
– Өләсәй ауылдан килер микән?
– Бәлки, килер.
– Ағайым Чикагонан ҡайтыр микән?
– Бәлки, ҡайтыр.

е.
– Бөгөн аҡса алырбыҙмы?
– Юҡ, алмаҫбыҙ.

4. **Ләйсән модельер буласаҡ.** – Ляйсан будет модельером.
Составьте предложение▶
Модельер
Инженер
Бухгалтер
Судья
Бизнесмен
Тренер
Банкир
Президент

Ул модельер буласаҡ.
Ирек инженер буласаҡ.
Әлфиә бухгалтер буласаҡ.
Марат менеджер буласаҡ.

5. **Аффиксы – сы/ – се образуют названия профессий.**

а.
Китапханасы – библиотекарь
Уҡытыусы – учитель
Һатыусы – продавец
Яҙыусы – писатель
Төҙөүсе – строитель

б.
Айрат нефтсе буласаҡ.
Ғәлиә тегеүсе буласаҡ.
Анна һатыусы буласаҡ.
Ирина уҡытыусы буласаҡ.

Тегеүсе – портной
Нефтсе – нефтяник

в.
Надя төҙөүсе буласаҡ.
Игорь яҙыусы буласаҡ.
Люба китапханасы буласаҡ

6. **Әсмә хат яҙырмы?** – Асма напишет письмо?
Хат – письмо
Хат яҙыу. – Писать письмо.
Телеграмма – телеграмма
Телеграмма ебәреү. – Отправлять телеграмму.
Факс – факс
Факс ебәреү. – Отправлять факс.
Электрон почта – электронная почта
Электрон почта менән ебәреү. – Отправлять электронной почтой.
Телефон – телефон
Телефон менән һөйләшеү – Разговаривать по телефону.
Иммейл – иммейл
Иммейлың бармы? – У тебя есть иммейл?
Интернет – интернет
Интернетка инеү – входить в интернет

а.
Әсмә хат яҙа.
Әсмә хат яҙған.
Әсмә хат яҙасаҡ.
Әсмә хат яҙыр.

б.
Хат ебәрә.
Азат хат ебәрә.
Азат Интернет аша хат ебәрер.

в.
Илгиздең иммейлы бар.
Айгиздең иммейлы буласаҡ.
Азаттың иммейлы булыр.

г.
Өләсәй телеграмма ебәрәсәк.
Атай факс ебәрәсәк.

д.
– Әсәйеңдең электрон почтаһы бармы?
– Юҡ.
– Һеҙҙә факс бармы?
– Бар.

е.
– Уның иммейлы нисек?
– Белмәйем.
– Һеҙҙең электрон почтағыҙ нисек?
– Әйтмәйем.

✓ Күнегеүҙәр

а. Составьте предложения.
Әлиә, Интернет, инә, бәлки.
Марат, компьютерсы буласаҡ, банк.
Әминә, уҡытыусы, бәлки, булыр.
Һин, телеграмма, өләсәй, ебәрҙеңме?
Беҙ, факс, хат, ебәрәбеҙ.
Һин, электрон почта, бармы?
Яҙыусы, иммейл, нисек, ул.

б. Ответьте на вопросы.
Кем интернетка инә?
Телеграмма алдыңмы?
Электрон почта аша хат алдыңмы?
Һеҙ Мәскәүгә факс ебәрҙегеҙме?
Уҡытыусы компьютерҙа хат яҙҙымы? Менеджерҙың иммейлы нисек? Китапханасы бандероль алдымы?
Уның электрон почта аша хаты киттеме?

в. Переведите.
Кем факс алды?
Ул электрон почта аша хат алды.
Мин интернет аша бер ҡыҙ менән таныштым.
Беҙҙең эштә электрон почта бар.
Китапханасы, уҡытыусы апайҙар телеграмма ебәрҙе.
Иммейлың нисек?
Электрон почтаң бармы?

7. Диалогтар

а.
– Һаумыһығыҙ!
– Һаумыһығыҙ!
– Һеҙҙә электрон почта бармы?
– Бар.
–Ҡыйбатмы?
– Юҡ, түгел.

б.
– Алло!
– Алло!
– Был почтамы?
– Эйе.
– Һеҙҙә электрон почта бармы?
– Эйе.
– Мәскәүгә хат ебәреү ҡыйбатмы?
– Ҡыйбат түгел, рәхим итегеҙ.
– Рәхмәт.

в.
– Һаумы, Гөлназ. Һаумыһығыҙ, ҡыҙҙар.
– Һаумы, Рәсүл.
– Ҡыҙҙар менән таныштырмайһыңмы, Гөлназ?
– Таныштырам. Ҡыҙҙар, был Рәсүл, ул яҙыусы.
Бер китап авторы.

– Ә был Юлиә, ул уҡытыусы.
Ул инглиз теленән уҡыта.
Ә был Анна. Ул - һатыусы.
Ҙур супермаркетта эшләй.
Ә был Земфира. Ул - йырсы.
Филармонияла эшләй.
– О-о-о, мин бик шат, ҡыҙҙар.
– Беҙ ҙә шат.
– Һеҙ ҡайҙа бараһығыҙ, ҡыҙҙар?
– Концертҡа, ә һеҙ?
– Мин Интернетҡа, ҡыҙҙар.
– Унда нимә эшләйһең?
– Үҙемә кәләш эҙләйем.
– Шулаймы ни?
– Шулай шул.
– Ярай, һау бул. Уңыштар һиңә.
– Һау булығыҙ, ҡыҙҙар.

✓ Коммуникатив заданиелар

Напишите письмо своей бабушке.
Подготовьте и отправьте факс в Польшу.
Узнайте номер электронной почты у Азата.
Спросите у мамы номер факса ее организации.
Узнайте иммейл брата.
Подготовьте текст о себе для Интернета.
Подготовьте текст телеграммы – поздравления с днем рождения известному писателю.

УН ТУҒЫҘЫНСЫ ДӘРЕС

Азат, һинең диңгеҙгә барғың киләме? 19

Азат, тебе хочется поехать на море?

1. **Диңгеҙгә барыу** – поехать на море
   Диңгеҙ – море
   Диңгеҙгә барғы килә – хочется поехать на море

Ҡара – смотри, **ҡарағы килә** – хочется смотреть.
Күр – смотри, **күрге килә** – хочется увидеть.
Бел – знай, **белге килә** – хочется знать.
Яҙ – пиши, **яҙғы килә** – хочется писать.
Кит – уходи, **китке килә** – хочется уходить.
Уҡы – читай, **уҡығы килә** – хочется читать.
Йөҙ – плавай, **йөҙгө килә** – хочется плавать.

2. **Желание в башкирском языке передается с помощью аффиксов – ғы/ – ге, – ҡы/ – ке и вспомогательного глагола – <u>килә</u>.**

Например▶ **Минең барғым килә.** – Мне хочется идти.
Һинең барғың килә. – Тебе хочется идти.
Уның- барғыһы килә. – Ему хочется идти.
Һеҙҙең барғығыҙ килә. – Вам хочется идти.
Уларҙың барғыһы килә. – Им хочется идти.

а.
Мин поезд менән йөрөгөм килә.
Мин самолет менән осҡом килә.

б.
– Һинең Мәскәүгә барғың киләме?
– Эйе, килә.

Уның автобус менән киткеһе килә.

– Мәскәүгә нимә менән барғың килә?
– Самолет менән.
– Ялға ҡайҙа барғың килә?
– Талкаҫ күленә,
– Ялда нимә эшләгең килә?
– Компьютерҙа уйнағым килә.
– Һинең каникулда нимә эшләгең килә?
– Диңгеҙҙә йәки күлдә һыу ингем килә.
– Унда нимә менән барғың килә?
– Поезд менән.
– Әлиә, Канар утрауҙарында булғың киләме?
– Эйе.

в.
– Һеҙҙең Башҡортостанға килгегеҙ киләме?
– Килә.
– Уның стадионға барғыһы киләме?
– Юҡ, килмәй.
– Һеҙҙең бассейнда йөҙгегеҙ киләме?
– Килмәй.

г.
– Азат, Японианан ҡайтҡың киләме?
– Эйе, килә.
– Марат, шахмат уйнағың киләме?
– Килә.
– Әлиә, компьютерҙа эшләгең киләме?
– Килмәй.
– Һеҙҙең банан ашағығыҙ киләме?
– Юҡ, килмәй.
– Азат, һинең быйыл диңгеҙгә барғың киләме?
– Эйе, килә.

3. Аффиксы условного наклонения –һа/ –һә
– Диңгеҙгә барһам… – Если поеду на море…
☑ **Запомни!**
Ал – бери, **алһа** – если возьмет.
Бел – узнай, **белһә** – если узнает.
Һөйлә – расскажи, **һөйләһә** – если расскажет.
Ҡайт – вернись, **ҡайтһа** – если вернется.

Мин алһам. – Если возьму.
Һин алһаң. – Если возьмешь.
Ул алһа .– Если возьмет.
Беҙ алһаҡ. – Если возьмем.
Һеҙ алһағыҙ. – Если возьмете.
Улар алһа (алһалар). – Если они возьмут.

а.
– Диңгеҙгә барһаң, нимә эшләйһең?
– Йөҙәм.
– Баҡсаға барһаң, нимә эшләйһең?
– Еләк ашайым.

б.
– Каникул булһа ҡайҙа бараһың?
– Диңгеҙгә.
– Йәй булһа нимә эшләйһең?
– Анталияға китәм.
– Аҡсаң булһа нимә эшләр инең?
– Машина алам.
– Президент булһаң нимә эшләр инең?
– Белмәйем.

4. **Азат, беҙгә килһәгеҙ ине.** – Азат, приехали бы вы к нам.
Килһәгеҙ ине. – Приехали бы вы.
Ҡайтһаң ине. – Вернулся бы.
Мин барһам ине. – Если бы я поехал.
Һин барһаң ине. – Если бы ты поехал.
Беҙ барһаҡ ине. – Если бы мы поехали.
Һеҙ барһағыҙ ине. – Если бы вы поехали.
Улар барһа ине. – Если бы они поехали.

***Например*▶** Һин ауылға китһәң ине.
Ул унда йәшәһә ине.
Һеҙ эште башлаһағыҙ ине.
Улар дарыу килтерһә ине.

5. **Диңгеҙҙә һыу инер инем.** – На море я бы купался.
☑ **Запомни!**
һыу – вода
һыу инеү – купаться
һыу инер. – Будет купаться.
һыу инер инем. – Я бы купался.

Сослагательное наклонение образуется при помощи аффиксов и вспомогательных глаголов.

1. –р + ине (күрер ине – видел бы)
2. –асак/ –әсәк + ине (күрәсәк ине – должен был увидеть)

а.
күрер ине
килер ине
ҡайтыр ине
йәшәр ине
торор ине
һатыр ине
кейер ине

б.
Мин күрер инем.
Һин күрер инең.
Ул күрер ине.
Беҙ күрер инек.
Һеҙ күрер инегеҙ.
Улар күрер инеләр.

6. **Азат ялға барасаҡ ине.** – Азат должен был поехать на отдых.
Ял – отдых
Ялға барасаҡ. – Поедет на отдых.
Ялға барасаҡ ине. – Должен был поехать на отдых.

а.
Барасаҡ ине
Ҡиләсәк ине
Йәшәйәсәк ине
Китәсәк ине
Һөйләйәсәк ине
Ятасаҡ ине
Эшләйәсәк ине

б.
Мин эшләйәсәк инем.
Һин эшләйәсәк инең.
Ул эшләйәсәк ине.
Беҙ эшләйәсәк инек.
Һеҙ эшләйәсәк инегеҙ.
Улар эшләйәсәк ине (инеләр).

в.
Азат Өфөлә уҡыясаҡ ине.
Әмировтар диңгеҙгә барасаҡ ине.

г.
Улар бөгөн килмәйәсәк ине.
Мин уның менән йәшәмәйәсәк инем.

д.
Һин Токиоға китәсәк инең түгелме?
Азат диңгеҙгә китәсәк ине түгелме?

✓ **Күнегеүҙәр**

а. Составьте предложения.
Азат, йәй, диңгеҙ, барғыһы, килә.
Әлиә, йәй, китаптар, уҡығыһы, килә.
Марат, клуб, компьютер, килә, барғыһы.
Ял, Морат, киләме, шахмат, уйнағың.
Булһа, каникул, Анапа, ине, барыр.
Ул, килһә, бөгөн, ине, беҙ.
Поезд, Сибай, булһа, бөгөн, ине.
Атай, ҡайтһа, цирк, инек, барыр.
Был, ятасаҡ, дауахана, аҙнала, ул, ине.

б. Ответьте на вопросы.
Һинең Индияны күргең киләме?
Каникулда ҡайҙа барғың килә?
Урта диңгеҙҙә йөҙгөң килмәйме?
Өләсәйеңә ауылға барғың килмәйме?
Ауылға ҡайтһаң, нимә эшләйһең?
Лотереяға аҡса отһаң, нимә эшләр инең?
Президент булһаң, нимә эшләр инең?
Азат диңгеҙгә китәсәк инеме?
Был командала ул уйнаясаҡ инеме? Банкоматка Азат барасаҡ инеме?
Азат банкоматҡа кем менән барасаҡ ине?
Ул дискеттар һатып аласаҡ инеме?

◎ 7. Диалогтар

а.
– Сәләм, Азат!
– Сәләм, Айбулат!
– Ҡайҙа бараһың?
– Вокзалға.
– Унда нимә эшләйһең?
– Поезға билет алам.
– Ҡайҙа?
– Адлерға. Ялға Ҡара диңгеҙгә барғым килә.
– Минең дә диңгеҙҙә йөҙгөм килә.
– Әйҙә, бергә китәйек.
– Әйҙә.

б.
– Алло!
– Алло!
– Асия, һинме?
– Эйе, мин, Гүзәл.
– Хәлдәр нисек, Асия?
– Яҡшы, мин каникулда.
– Мин дә. Һин каникулда ҡайҙа бараһың?
– Белмәйем.
– Ауылға барғың килмәйме?
– Килмәй шул.
– Улайһа, беҙгә килер инең.
– Белмәйем. Бәлки.
– Кил. Атайым менән әсәйем диңгеҙгә китәсәк. Беҙ һинең менән бергә күлдә йөҙәр инек, компьютерҙа уйнар инек.
– Һин дә диңгеҙгә китәсәк инең түгелме?
– Эйе, мин дә әсәйҙәр менән китәсәк инем, әммә өйҙә кеше юҡ. Шуға мин бармайым.
– Ярай, рәхмәт. Мин килермен.

– Кил, көтәм.
– Һау бул.
– Һау бул.

✓ **Коммуникатив заданиелар**

Составьте небольшой рассказ о поездке на море.
Расспросите маму о том, как можно добраться до Мертвого моря.
Спросите одноклассника, был ли он на Канарах.
Расскажите о своих планах на летние и зимние каникулы.
Расспросите об отдыхе в молодежных лагерях.

ЕГЕРМЕНСЕ ДӘРЕС

Азат, көньяҡтан ҡайтҡас, миңә килерһеңме?
Азат, когда вернешься с юга, придешь ко мне? 20

1. ☑ **Запомни!**
Көньяҡ – юг, южный
Көнсығыш – восток, восточный
Көнбайыш – запад, западный
Төньяҡ – север, северный
Көньяҡта ял итеү – отдыхать на юге
Көньяҡ котоп (полюс) – Южный полюс

а.
Башҡортостан Көньяҡ Уралда.
Екатеринбург Төньяҡ Уралда.
Көнсығыш Европа.
Көнбайыш Европа.

б.
– **Башҡортостан ҡайҙа?**
– **Көньяҡ Уралда.**
– **Махачкала ҡайҙа?**
– **Төньяҡ Кавказда.**

в.
– **Көньяҡ котопта (полюста) нимә бар?**
– **Белмәйем.**
– **Көньяҡ котопта (полюста) нимә бар?**
– **Пингвиндар бар.**

2. **Аффиксы деепричастия прошедшего времени**
– ҡас/ – кәс, – ғас/ – гәс.
Көньяҡтан ҡайтҡас? – Когда с юга вернешься?
☑ **Запомни!**
Ҡайт – вернись, **ҡайтҡас** – когда вернешься (вернувшись)

Кит – уходи, **киткәс** – уходя
Әйт – скажи, **әйткәс** – сказав
Яҙ – напиши, **яҙғас** – написав
Ярат – люби, **яраткас** – коль любишь
Бел – знай, **белгәс** – коль знаешь
Йәшә – живи, **йәшәгәс** – коль живешь
Барғас, әйтер – скажет, когда придет
Килгәс, эшләр – сделает, когда придет

3. Аффиксы деепричастия настоящего времени – ып/ – еп/ – п

Формы на – а/ – ә, – ып/ – еп/ – п, употребляясь со вспомогательными глаголами, выражают целостное значение степени совершения действия или модальное значение.

☑ **Запомни!**
Килеп сыҡ – заходи
Кил – приходи, **килеп** – придя, приходя
Кит – уходи, **китеп** – уходя
Йәшә – живи, **йәшәп** – живя
Бар – иди, **барып** – идя
Әйт – говори, **әйтеп** – говоря
Ин – заходи, **инеп** – заходя
Ултыр – сиди, **ултырып** – сидя
Ят – лежи, **ятып** – лежа

а.
Азат, беҙгә инеп сыҡ.
Азамат, беҙгә килеп ҡайт.
Ямал илап ебәрҙе.

б.
Ул килеп торҙо – Он встал.
Мин йырлап ебәрҙем. – Я запела.

в.
Тороп тор. – Подожди.
Алып бир. –Дай.
Ятып тор. – Лежи.
Ашап ал. – Покушай.

4. Аффиксы деепричастия будущего времени – ғансы/ – гәнсе, – ғанса/ – гәнсә, – ҡансы/ – кәнсе, – ҡанса/ – кәнсә

Киткәнсе эшлә. – До ухода сделай.
Кил – приходи, **килгәнсе** – до прихода

Кит – уходи, **киткәнсе** – до ухода
Йәшә – живи, **йәшәгәнсе** – как жил
Ят – ложись, **ятҡансы** – до того, как лег

а.
Йәшәгәнсе, йәшә. – Живи, пока живешь.
Ашағансы, аша. – Ешь, пока идет.
Ятҡансы, ярат. – Люби, пока любится.

б.
– Мин киткәнсе, тор. – Встань до моего ухода.
– Ул ятҡансы, эшлә. – Работай, пока он не лег.
– Бала ашағансы, күрһәтмә. – Не показывай, пока ребенок ест.

в.
Бөткәнсе аша – ешь, пока не кончится (до конца)
Үлгәнсе, йәшә – живи, пока не умрешь.

г.
Әсәй ҡайтҡансы, мин киттем.
Ул торғансы, сәй эстек.

5. Деепричастие на – а/ – й обозначает начало действия.
Азат шатлыҡтан йырлай башланы. – Азат от радости запел.
Шатлыҡ – радость
Шатлыҡтан йырлай. – Поет от радости.
Шатлыҡтан илай. – Плачет от радости.

а.
Шатлыҡтан йырлай башланы.
Шатлыҡтан илай башланы.
Мин шатлыҡтан йырлай башланым.

б.
Илай башлау – заплакать
Йырлай башлау – запеть
Уйнай башлау – заиграть
Көлә башлау – засмеяться
Аҡһай башлау – захромать
Яна башлау – загореться
Бейей башлау – заплясать
Ҡысҡыра башлау – закричать
Өрә башлау – залаять

в.
Бала илай башланы.
Эт өрә башланы.
Усаҡта ут яна башланы.
Мәҙинә йырлай башланы.

г.
Диңгеҙҙе күргәс, ул йырлай башланы.
Көньяҡҡа килгәс, ул йырлай башланы.
Көнбайышта ут яна башланы.
Эт көньяҡҡа ҡарап өрә башланы.

✓ Күнегеүҙәр

а. Ответьте на вопросы.
Башҡортостан Уралдың көньяғындамы?
Көньяҡ **ҡотоптан** (полюстан) Башҡортостан алыҫмы?
Көнбайышта ниндәй илдәр бар?
Төньякта ниндәй диңгеҙҙәр бар?
Көнсығышта ниндәй халыҡтар йәшәй? Башҡорттар ҡайҙа йәшәй?
Көньяҡта ял иткәнең бармы?
Ҡайҙа ял иттегеҙ?
Көньяҡта ял итеү ҡыйбатмы?
Ниндәй диңгеҙҙә ял иттегеҙ?
Диңгеҙ шәпме?
Диңгеҙгә ҡасан барасаҡһығыҙ?
Төньяҡта яныл буламы?
Төньяҡ **ҡотопта** (полюста) йәшәп буламы?

б. Составьте предложения.
Мин, ял, көньяҡ, яратам, итергә.
Ул, каникул, көньяҡ, итә, Башҡортостан, ял. Пингвиндар, **ҡотоп**, көньяҡ, йәшәй.
Диңгеҙ, мин, яратам, йөҙөргә.
Әхәт, яратмай, күл, йөҙөргә.
Әмир, эшләй, ял, көньяҡ, киткәнсе.
Азат, миңә, кил, ҡайтҡас.
Ҡотоп, Төньяҡ. Көнсығыш, күргем, илдәр, килә.
Диңгеҙ, йырлай, ебәр, күргәс, мин.
Көньяҡта, океан, ниндәй, бар?

в. Переведите.
Көньяҡтан төньяҡҡа осто.
Ул көнсығышта күп булды.
Рәсәй көнсығыш Европала.
Евразияла ниндәй илдәр бар?
Азат көньяҡтан ҡайтҡас, ауылға китте.
Көнбайыш Европа илдәренән ҡайтҡас Азат беҙгә килде.
Каникулға киткәнсе, Азат карта өйрәнде.

◎ 6. Диалогтар

а.
– Алло!
– Алло!
– Азат, Норвегия ҡайҙа?
– Төньяҡ Европала.
– Ә Франция?
– Көнбайыш Европала.
– Рәсәй ҡайҙа?
– Евразияла.
– Афарин! Шәп!
– Рәхмәт, маҡтағаның өсөн.

б.
– Алло!
– Алло!
– Айгөл, һин ҡайҙа булдың?
– Ҡара диңгеҙҙә.
– Унда нимә эшләнең?
– Ял иттем, диңгеҙҙә йөҙҙөм.
– Шулаймы ни?
– Эйе, ә һин каникулда ҡайҙа булдың?
– Мин дә көньяҡта.
– Унда ҡайҙа?
– Көньяҡ Башҡортостанда, Күгәрсендә.
– Унда нимә эшләнең?
– Көтөү көттөм.
– Шулаймы ни?
– Шулай, аҡса эшләнем.
– Афарин. Ә мин аҡса бөтөрҙөм.
– Бик шәп икән!

в.
– Алло!
– Алло!
– Азат, һин ҡайҙа?
– Байкалда.
– Шулаймы?
– Шулай!
– Унда нимә бар?
– Матурлыҡ бар.
– Һин ял йортондамы?
– Юҡ, мин туристар менән.
– Ҡыҙыҡ.
– Бик ҡыҙыҡ.
– Ҡайтҡас, миңә килеп сыҡ, һөйләрһең.
– Ярай.
– Унда киткәнсе, миңә килһәң, бергә китер инек.
– Ярай, киләһе йыл бергә барырбыҙ.
– Бәлки...
– Ярай, һау бул.
– Һау бул.

г.
– Әсәй, быйыл көньяҡҡа барабыҙмы?
– Юҡ.
– Ниңә?
– Аҡса юҡ.
– Ә ҡасан була?
– Икенсе йылға булыр.
– Икенсе йыл диңгеҙгә барырбыҙмы
– Бәлки.
– Ниңә бәлки?
– Белмәйем, нимә булырын.
– Ә һин алла бойорһа барырбыҙ, тип әйт.
– Ярай, барырбыҙ, алла бойорһа.

✓ **Коммуникатив заданиелар**

Составьте план на летние каникулы.
Опишите свое пребывание в Западной Европе. Спросите друга об

отдыхе на море.
Узнайте у друга, какое впечатление произвели на него море, солнце, погода в Ялте.
Расспросите в агентстве об отдыхе на Мертвом море, Канарских островах. Средиземном море, в Турции, Крыму, Испании.

ЕГЕРМЕ БЕРЕНСЕ ДӘРЕС

Азат, Башҡортостан тураһында һин нимә беләһең?

Азат, что ты знаешь о Башкортостане? 21

1. **Башҡортостан** – Башкортостан
Башҡортостан Республикаһы – Республика Башкортостан
Башҡортостан тәбиғәте – природа Башкортостана
Башҡортостан халыҡтары – народы Башкортостана
Башҡортостан мәҙәниәте – культура Башкортостана

а.
– Башҡортостан Республикаһы ҡайҙа?
– Уралда.
– Үзбәкстан Республикаһы ҡайҙа?
– Урта Азияла.

б.
– Башҡортостан Республикаһы Азияламы?
– Ул Азияла ла, Европала ла.
– Таулы Алтай Республикаһы Европаламы?
– Юҡ, ул Азияла.

в.
– Башҡортостанда нисә ҡала бар?
– Егерме бер.
– Башҡортостанда нисә район бар?
– Илле дүрт.

г.
– Башҡортостандың баш ҡалаһын беләһеңме?
– Өфө.
– Башҡортостандың Учалы ҡалаһын күрҙеңме?
– Юҡ, күрмәнем.

д.
– Башҡортостан гербын беләһеңме?
– Эйе, беләм.

– Башҡортостан гимнын кем яҙған?
– Белмәйем.
– Башҡортостан байрағын һеҙ беләһегеҙме?
– Эйе, беләбеҙ.

2. **Башҡортостан тәбиғәте.** – Природа Башкортостана.

☑ **Запомни!**

Тәбиғәт – природа
Тау – гора
Йылға – река
Күл – озеро
Урман – лес
Дала – степь
Һаҙ – болото
Сүл – пустыня
Иң – самый
Бейек – высокий
Тәрән – глубокий

а.
Был тау
Был йылға
Был күл
Был урманмы?
Был даламы?
Был һаҙмы?
Урал тауы
Ирәндек тауы
Ирәмәл тауы
Балҡантау
Янғантау
Ямантау
Торатау

б.
Ағиҙел йылғаһы
Ҡариҙел йылғаһы
Дим йылғаһы
Көнйылға
Кесейылға
Игенйылға

в.
Асылыкүл
Ҡандраҡүл
Яугүл
Ҡаратабын күле
Боғаҙаҡ күле
Ҡалҡан күле

г.
– Башҡортостанда ниндәй тауҙар бар?
– Ирәндек, Ирәмәл, Ҡырҡты, Ҡыраҡа, Көркәк, Балҡантау, Мәсем һәм башҡалар.
– Башҡортостандың ниндәй йылғаларын беләһең?
– Ағиҙел, Яйыҡ, Дим, Нөгөш, Һаҡмар, Ҡыҙыл, Әй, Эйек, Сәрмәсән, Ыҡ һәм башҡалар.
– Башҡортостанда дала ҡайҙа?
– Көньяҡта.
– Һаҙҙар ҡайҙа?
– Төньяҡта, үҙәк Башҡортостанда.

д.
– Башҡортостанда тауҙар бейекме?
– Эйе.
– Башҡортостан тауҙары Кавказдан бейегерәкме?
– Юҡ.
– Башҡортостандың ин бейек тауын беләһеңме?
– Эйе, беләм, Ямантау.
– Башҡортостандың иң тәрән күлен беләһеңме?
– Эйе, Яҡтыкүл.
– Иң оҙон йылғаһы Ағиҙелме?
– Эйе. Ағиҙел.

е.
– Башҡортостанда ниндәй ҡоштар бар?
– Белмәйем.
– Йәнлектәрен беләһеңме?
– Бер аҙ.
– Башҡортостанда айыу, бүре, ҡуян бармы?
– Эйе.
– Башҡортостанда ниндәй балыҡтар бар?
– Белмәйем.
– Башҡортостанда нефть, алтын, күмер бармы?
– Бар.
– Башҡортостанда һыуыҡмы, йылымы?
– Уртаса.
– Шүлгәнташ ҡайҙа?
– Бөрйән районында.

ё.
Башҡортостандың ниндәй ҡоштары һанамыштарҙа сағылыш тапҡан?
Төй-төй төйләгән,
– Төй-төй төйләгән,
– Төндә ҡайҙа бараһың?
– Хәбирҙәргә барамын.
– Унда ниндәй йомошоң?
– Унда бар осор ҡошом.
Осоп китте, юғалды.
Башы һыуға тығылды,
Аҡ суҡ, ҡара суҡ,
Бында торма, бар сыҡ!

3. Башҡортостан халыҡтары. – Народы Башкортостана.

Халыҡ – народ
Башҡорт – башкир
Урыҫ – русский
Татар – татарин
Сыуаш – чуваш
Мари – мари
Удмурт – удмурт
Мордва – мордва
Немец – немец
Латыш – латыш
Төп халыҡ – коренной народ

а.
– Башҡортостанда ниндәй халыҡтар йәшәй?
– Башҡорт, урыҫ, татар һәм башҡалар.
– Башҡортостандың төп халҡын беләһеңме?
– Эйе, башҡорт.

б.
– Башҡортостанға урыҫтар ҡасан килгән?
– Ун алтынсы – егерменсе быуаттарҙа.
– Башҡортостанға татарҙар ҡасан килгән?
– Ун–ун туғыҙынсы быуаттарҙа.
– Сыуаштар ҡасан килгән?
– Ун етенсе – ун һигеҙенсе быуаттарҙа.
– Марийҙар ҡасан килгән?
– Ун–ун етенсе – ун һигеҙенсе быуаттарҙа.

в.
– Удмурттар Башҡортостанда килгән халыҡмы?
– Эйе.
– Мордвалар Башҡортостанда төп халыҡмы?
– Юҡ, килгән халыҡ

г.
– Башҡортостанда немец, латыш, украин, белорус ауылдары бармы?
– Бар, тик уларҙа башҡа халыҡтар ҙа хәҙер йәшәй.

д.
– Башҡортостанда мари, удмурт, мордва телдәрендә уҡыйҙармы?
– Эйе.
– Башҡортостанда урыҫтар башҡорт телен беләме?
– Юҡ.
– Башҡорттар урыҫ телен беләме?
– Белә.
– Башҡортостанда башҡорт телен өйрәнергә кәрәкме?

– Кәрәк.
– Беҙгә ниндәй телдәр кәрәк?
– Башҡорт, урыҫ, инглиз һәм туған тел.
– Башҡортостан халыҡтары республиканы яратамы?
– Эйе.
– Һин Башҡортостанды яратаһыңмы?
– Эйе.

4. Башҡортостан мәҙәниәте. – Культура Башкортостана.

Мәҙәниәт – культура
Башҡорт мәҙәниәте – башкирская культура
Республика мәҙәниәте – культура республики
Сәнғәт – искусство
Башҡортостан сәнғәте – искусство Башкортостана
Мәҙәниәт йорто. – Дом культуры.
Мәҙәниәт үҙәге. – Центр культуры.

а.
– Һин башҡорт мәҙәниәтен беләһеңме?
– Бер аҙ.
– Һеҙ урыҫ сәнғәтен беләһегеҙме?
– Юҡ.
– Һеҙ республика мәҙәниәтен беләһегеҙме?
– Бик әҙ.

б.
– Мәҙәниәт йорто ҡайҙа?
– Ҡаршыла.
– Мәҙәниәт үҙәге ҡайҙа?
– Унда.

в.
– Был сәнғәт институтымы?
– Эйе.
– Тегеһе сәнғәт училищеһымы?
– Юҡ, ул сәнғәт мәктәбе.

г.
– Башҡорт мәҙәниәте көндәре буламы?
– Була.
– Мари мәҙәниәте үҙәге ҡайҙа була?
– Белмәйем.
– Сыуаш мәҙәниәте үҙәге Ҡырмыҫҡалы районындамы?
– Эйе.

✓ Күнегеүҙәр

а. Ответьте на вопросы.
Баймаҡ Башҡортостандамы?
Ырымбур Башҡортостандамы?

б. Исправьте ошибки.
Башҡортостан Себерҙә.
Учалы, Сибай, Туймазы,

Башҡортостандың көнбайышында ниндәй ҡалалар бар?
Башҡортостан Уралдың ҡайһы яғында?
Башҡортостанда дала бармы?
Башҡортостанда сүлдәр бармы?
Башҡортостан Рәсәйҙең ҡайһы ерендә?
Урал тауҙары тураһында нимә беләһең? Башҡортостан тураһында нимә беләһең?

Мәләүез - Татарстан ҡалалары.
Өфө - баш ҡала.
Ҡазан Башҡортостандың көньяғында урынлашҡан.
Башҡортостандың төп халҡы - башҡорт.
Сыуашстан Республикаһының баш ҡалаһы - Салауат.
Ҡурай - башҡорт халыҡ инструменты.
Ҡымыҙ бик күп халыҡтарҙа бар.
Башҡортостан гимнын Чайковский яҙған.

в. Составьте предложения.
Башҡортостан, ярата, мин, бик.
Ул, белә, Башҡортостан, яҡшы.
Мин, Башҡортостан, төньяҡ, йәшәйем.
Ямантау, бейек, иң, тау, Башҡортостан.
Яҡтыкүл, күл, Башҡортостан, матур, тәрән, иң.
Башҡортостан, күп, ҡоштар, иле.
Башҡортостан, академия, сәнғәт, эшләй.
Мариҙар, тел, белә, татар, башҡорт, урыҫ.

5. Диалогтар

а.
– Алло!
– Алло!
– Азат, һин республиканы яҡшы беләһеңме?
– Эйе.
– Ағиҙел ҡалаһы ҡайҙа?
– Нефтекама яғында.
– Ә Нефтекама ҡалаһы ҡайҙа?
– Башҡортостандың төньяҡ-көнбайышында.
– Шулаймы ни? Ә Бөрө ҡайҙа?
– Ул төньяҡта.
– Мәләүез ҡайҙа?
– Көньяҡта.
– Рәхмәт.

б.
– Һаумыһығыҙ!
– Һаумыһығыҙ!
– Һеҙ ҡайҙан?
– Башҡортостандан.
– Ә ул ҡайҙа?
– Көньяҡ Уралда.
– Унда ниндәй тауҙар,йылғалар бар?
– Ямантау, Ирәндек, Көркәк тауҙары, Урал, Ағиҙел, Дим йылғалары бар.
– Тағы һеҙҙә нимә бар?
– Бал, ҡымыҙ, ҡурай, бишбармаҡ бар.
– Айыу бармы?
– Урманда күп.
– Шулаймы ни?
– Эйе.
– Ә һиңә ниңә кәрәк?
– Башҡортостан тураһында викторина була.
– Шулаймы ни?
– Шулай шул. Ярай, рәхмәт.
– Һиңә уңыштар.

в.
– Азат, был ниндәй байраҡ?
– Башҡортостан байрағы.
– Кем эшләгән?
– Белмәйем.
– Башҡортостан гимнын беләһеңме?
– Ишеткәнем бар.
– Оҡшаймы?
– Эйе.
– Авторын беләһеңме?
– Эйе, Фәрит Иҙрисов.
– Башҡортостан гербын күргәнең бармы?
– Бар. Унда Салауат Юлаев һәйкәле тора.
– Яҡшы. Афарин.
– Рәхмәт.

✓ Коммуникатив заданиелар

Составьте план рассказа о Башкортостане.
Составьте путеводитель по Башкортостану.
Попросите рассказать Азата о горах Башкортостана.
Расспросите друга, что он знает об озерах республики.

ЕГЕРМЕ ИКЕНСЕ ДӘРЕС

Азат, һин Өфөнө беләһеңме?

Азат, ты знаешь Уфу?

22

1. **Өфө** – Уфа
   Баш ҡала – столица
   Боронғо ҡала – древний город

а.
Өфө ҡалаһы.
Өфө матур ҡала.
Өфө – баш ҡала.
Өфө – ҙур ҡала.
Өфө – боронғо ҡала.

б.
– Өфөлә нимә бар?
– Университеттар, музейҙар, театрҙар, стадиондар, мәктәптәр, техникумдар, һәйкәлдәр бар.
– Өфөлә тағы нимә бар?
– Фонтандар, урамдар.

в.
– Өфө ҙурмы?
– Бик ҙур.
– Өфө матурмы?
– Матур.
– Өфө боронғо ҡаламы?
– Эйе.
– Өфө баш ҡаламы?
– Баш ҡала.

г.
– Өфө ҡасан төҙөлгән?
– Белмәйем.
– Өфөлә йәштәр театры ҡасан төҙөлдө?
– Яңыраҡ.

2. **Ҡала үҙәге** – центр города
   ☑ **Запомни!**
   Үҙәк – центр
   Дәүләт – государственный
   Һәйкәл – памятник
   Китапхана – библиотека
   Сәнғәт – искусство
   Тарихи – исторический

а.
– Ҡала үҙәгенә нисек барырға?
– Автобус менән.
– Салауат һәйкәленә нимә менән барырға?
– Автобус һәм троллейбус менән.

б.
– Сәнғәт академияһы ҡайҙа?
– Ҡала үҙәгендә.
– Башҡорт дәүләт педагогия университеты ҡайҙа?
– Үҙәктә.

в.
– Был Опера һәм балет театрымы?
– Эйе.
– Ә был музеймы?
– Юҡ.
– Был Дәүләт архивымы?
– Эйе.
– Был Башҡорт дәүләт театрымы?
– Юҡ.

г.
– Өфөнөң ниндәй тарихи урындарын беләһегеҙ?
– Белмәйем.
– Өфөнөң ниндәй музейҙарын беләһегеҙ?
– Нестеров исемендәге музей, Крайҙы өйрәнеү музейы, М. Ғафури музейы...

д.
– Өфөлә ниндәй йылғалар бар?
– Ағиҙел, Ҡариҙел, Дим.
– Өфөлә ниндәй театрҙар бар?
– Башҡорт, Урыҫ, Татар драма театрҙары.

е.
– Өфөлә йәштәр театры бармы?
– Бар.
– Ә ҡурсаҡ театры бармы?
– Бар.

ё.
– Өфөлә Милли китапхана ҡайҙа?
– Үҙәктә.
– Милли банк ҡайҙа?
– Башҡорт драма театры янында.

3. **Был Ҡоролтай бинаһы.**
   ☑ **Запомни!**
   Ҡоролтай – Курултай (Госсобрание)

Бина – здание
Хөкүмәт – правительство
Майҙан – площадь
Һарай – дворец

а.
– Был Ҡоролтай бинаһымы?
– Эйе.
– Тегеһе Хөкүмәт йортомо?
– Эйе.

в.
– Совет майҙаны ошомо?
– Эйе.
– Актерҙар йорто ошомо?
– Юҡ.

б.
– Был ниндәй бина?
– Милли банк бинаһы.
– Был ниндәй йорт?
– Милли китапхана йорто.

г.
– Һин университетка бараһыңмы?
– Эйе.
– Һин Каруанһарайҙа булдыңмы?
– Юҡ.

4. **Ҡала хакимиәте** – Администрация города
Хәкимиәт – администрация
Башлыҡ – глава
Өфө ҡалаһы хакимиәте – Администрация города Уфы

а.
– Өфө ҡалаһының башлығы кем?
– Белмәйем.
– Стәрленең башлығы кем?
– Бер кеше.
– Республиканың башлығы кем?
– Президент.

б.
– Өфө хакимиәте ҡайҙа?
– Октябрь проспектында.
– Совет районы хакимиәте ҡайҙа?
– Революцион урамда.
– Калинин районы хакимиәте ҡайҙа?
– Белмәйем.

в.
– Әлшәй районы хакимиәте Раевкаламы?
– Эйе.
– Өфө районы хакимиәте Зубоволамы?
– Юҡ.
– Илеш районы хакимиәте Илештәме?
– Юҡ, Йәркәйҙә.

5. **Өфө тураһында тағы нимә беләһегеҙ?** – Что еще вы знаете об Уфе?

Өфө тураһында – об Уфе
Тағы – еще
Кеше – человек
Нисә кеше? – Сколько человек?

а.
– Өфөлә күпме халыҡ йәшәй?
– Бер миллиондан күберәк.
– Салауатта күпме халыҡ йәшәй?
– Белмәйем.

в.
– Өфөлә ниндәй райондар бар?
– Дим, Совет, Ленин, Октябрь, Калинин, Орджоникидзе, Киров райондары.
– Башҡортостанда ниндәй райондар бар?
– Әбйәлил, Баймаҡ, Дүртөйлә, Ауырғазы һәм тағы 50 район.

б.
– Өфөлә нисә район бар?
– Ете.
– Башҡортостанда нисә район бар?
– Илле дүрт.

г.
– Өфө ҡунаҡханалары шәпме?
– Эйе.
– «Президент Отель» ҡунаҡханаһы шәпме?
– Бик шәп.

д.
– Өфөләр нисек?
– Яҡшы.
– Өфөлә стадиондар нисек?
– Белмәйем.
– Өфөлә театрҙар нисек?
– Бик шәп.
– Өфөлә рестарандар шәпме?
– Әллә, белмәйем.

6. **Өфөнөң күңел асыу урындарын беләһеңме?** – Знаешь ли ты развлекательные заведения Уфы?
Күңел – душа
Күңел асыу – развлекаться
Күңелле – весело
Күңел асыу урындары – развлекательные центры

а.
– Өфөләр ҡайҙа күңел аса?
– Паркта, ресторанда, күңел асыу үҙәктәрендә.
– Һин ҡайҙа күңел асаһың?
– Компьютер клубында.

б.
– Һеҙ нисек күңел асаһығыҙ?
– Компьютерҙа уйнап.
– Азат нисек күңел аса?
– Скейтбордта йөрөп.
– Һин нисек күңел асаһың?

– Ағайың ҡайҙа күңел аса?
– «Өфө уттары» күңел асыу үҙәгендә.

– Әйтмәйем.

7. **Өфөлә ҡасан Ҡала көнө була?** – Когда будет в Уфе День города?
Ҡала көнө – День города
12 июнь – Ҡала көнө

а.
– Ҡала көнө ҡасан була?
– Ун икенсе июндә.
– Республика көнө ҡасан була?
– Ун беренсе октябрҙә.

б.
– Ҡала көнөндә нимә була?
– Фейерверк була.
– Республика көнөндә нимә була?
– Ҙур концерт була.

в.
– Һин ҡала көнөн яратаһыңмы?
– Эйе, яратам.

✓ **Күнегеүҙәр**

а. Закончите предложения.

Мин Өфөнө бик.....
Өфөлә бер миллион кеше .....
Өфө Башҡортостандың баш.....
Өфөлә «Россия», «Ағиҙел», «Аҡтау», «Өфө» һәм башҡа ҡунаҡханалар .....
Өфөлә студенттар бик.....
Өфө урамдары оҙон һәм .....
Өфө Ағиҙел, Ҡариҙел, Дим йылғалары буйында .....
Мин Өфөлә колледжда.....
Ағайым Өфөлә Нефть университетында .....

б. Ответьте на вопросы.

– Был ниндәй ҡала?
– Өфө баш ҡаламы?
– Өфөлә күпме кеше йәшәй?
– Өфөлә нисә район бар?
– Өфөлә ниндәй байрамдар үткәрелә?
– Ҡала көнө Өфөлә ҡасан үткәрелә?
– Республика көнөн Өфө нисек үткәрә?
– Өфөлә нисә мәктәп, ссуз, вуз бар?
– Өфөлә ниндәй театрҙар, музейҙар бар?
– «Уралсиб» банкыһын беләһеңме?
– Өфөлә Матбуғат йорто ҡайҙа?
– Өфөнөң тимер юл вокзалы ҙурмы?
– Өфөлә ниндәй бейек кешеләр йәшәгән?
– Өфөнөң ҡайһы урамы бик оҙон?
– Өфө циркы ҙурмы?

в. Напишите названия улиц вашего города.

Салауат Юлаев урамы
____
____

г. Перечислите развлекательные заведения вашего города.

Өфө уттары
____
____

д. Отгадайте грамматические загадки.

1. Өфөнөң уртаһында нимә тора?
2. Дәрес аҙағы ни менән бөтә?

е. Переведите и ответьте на вопросы.

Йылғала өс өйрәк менән дүрт ҡаҙ йөҙөп йөрөй ине.
Уларға биш тауыҡ һәм ике әтәс ҡушылды.
Йылғала бөтәһе нисә ҡош йөҙә?

* * *

Һыу буйында биш кәмә,
Өсөһө китте йөҙөп,
Нисәүһе ҡалды ярҙа,
Әйтеп ҡара һин үҙең!

* * *

Бер ҡәләм дә биш ҡәләм
Була һуң әле нисәү?
Нисәне алып ташлағас,
Ҡәләмдәр ҡалыр өсәү?

* * *

Алты яулыҡ. Икеһе
Биҙәкләнгән тирәле.
Нисәһендә биҙәк юҡ?
Шуны әйтеп бир әле?

8. **Диалогтар**

а.
– Алло!
– Һаумыһығыҙ, был Өфөмө?
– Эйе.
– Һеҙ ҡайҙан?

б.
– Һаумыһығыҙ!
– Һаумыһығыҙ, һеҙ Майкмы?
– Эйе, мин Майк.
– Нисек килдегеҙ?

– Лондондан. Мин Өфөгә килергә теләйем.
– Һеҙ башҡортмо?
– Юҡ, мин инглиз.
– Инглиз?
– Эйе, мин башҡорт телен өйрәнәм.
– Шулаймы ни? Ҡасан киләһегеҙ?
– Ике аҙнанан. Миңә ҡунаҡхана кәрәк.
– Яҡшы, булыр, көтәбеҙ.
– Рәхмәт.

– Бик яҡшы. Самолет менән тәүҙә Мәскәүгә, унан - Өфөгә.
– Рәхим итегеҙ машинаға. Ҡунаҡханаға барабыҙ.
– Рәхмәт. Ниндәй ҡунаҡхана?
– «Башҡортостан» ҡунаҡханаһы.
– Ул ҡыйбатмы?
– Уртаса.
– Яҡшы. Мин - студент. Ҡыйбат ҡунаҡхана кәрәкмәй.
– Был Ағиҙел йылғаһы. Матур һәм ҙур йылға.
– Был Фрунзе, ә был Ленин урамы.
– Урамдар матур.
– Бына «Башҡортостан» ҡунаҡханаһы, рәхим итегеҙ.
– Рәхмәт. Ниндәй матур!
– Эйе, матур шул.

В.
– Хәйерле иртә, Майк!
– Һаумыһығыҙ, Рәшит!
– Нихәл, ял иттегеҙме?
– Яҡшы, рәхмәт.
– Бөгөн Өфөнө ҡарайбыҙмы?
– Мөмкин булһа, әлбиттә.
– Мин нисәгә ҡунаҡханаға киләйем?
– Сәғәт ун бергә. Салауат һәйкәленә барабыҙмы?
– Әлбиттә.
– Рәхмәт. Мин уны бик күргем килә.
– Тағы ҡайҙа барғығыҙ килә?
– Археология һәм этнография, Крайҙы өйрәнеү музейҙарына.
– Яҡшы. Өфө буйлап йөрөйбеҙме?
– Яҡшы, йөрөйбеҙ.
– Ярай, мин бер сәғәттән киләм.
– Рәхмәт, мин көтәм.

✓ Коммуникатив заданиелар

К вам приехал гость из Англии. Поинтересуйтесь, что он хотел бы увидеть в Уфе.
Вы побывали в музеях Уфы, расскажите другу о них.

Расскажите о развлекательных заведениях Уфы своему другу из Салавата.
Вы учитесь в техникуме, расскажите родителям о нем.
Уточните, сколько техникумов, колледжей в Уфе.
Побеседуйте с другом, подругой о Дне города.
Спросите у брата, что ему в Уфе нравится, что - нет.

ЕГЕРМЕ ӨСӨНСӨ ДӘРЕС

Азат, буш ваҡытында нимә эшләйһең?

Азат, что ты делаешь в свободное время? 23

◎ 1. **Буш ваҡытта Интернетта гиҙәм.** – В свободное время путешествую по Интернету.
Буш ваҡыт – свободное время
Гиҙеү – путешествовать, бродить

Мин Интернетта гиҙәм.
Һин Интернетта гиҙәһең.
Ул Интернетта гиҙә.
Беҙ Интернетта гиҙәбеҙ.

а.
– Һин Интернетта гиҙәһеңме?
– Эйе.
– Улар Интернетта гиҙәме?
– Юҡ.

б.
– Буш ваҡытыңда һин Интернетта гиҙәһеңме?

в.
– Һин хаҡер түгелме?
– Эйе, гиҙәм.
– Юҡ.
– Буш ваҡытыңда һин Интернетта гиҙергә яратаһыңмы?
– Һеҙ хакермы?
– Яратам.
– Түгел.

2. **Буш ваҡытта мин компьютерҙа уйнайым.** – В свободное время я играю на компьютере.

а.
– Һин компьютерҙа уйнайһыңмы?
– Эйе.
– Һеҙ компьютерҙа уйнайһығыҙмы?
– Юҡ.
– Һин компьютерҙа уйнайһыңмы, эшләйһеңме?
– Эшләйем.

б.
- Ул компьютерҙа уйнарға яратамы?
– Эйе.
– Һеҙ компьютерҙа уйнарға яратаһығыҙмы?
– Юҡ.

в.
– Һеҙ компьютер уйындарын беләһегеҙме?
– Эйе, беләм.
– Ул компьютер уйындарын яратамы?
– Юҡ, яратмай.

г.
– Һин геймермы?
– Белмәйем.
– Ни өсөн?
– Мин был һүҙҙе белмәйем.
– Геймер - компьютер уйындарын яратыусы.
– Улай булғас, мин геймер.
– Мин дә.

3. **Буш ваҡытымда мин музыка тыңларға яратам.** – В свободное время я люблю слушать музыку.
Музыка тыңлау – слушать музыку
Тыңлау – слушать
Тыңларға яратыу – любить слушать
Музыка тыңларға яратыу – любить слушать музыку
Рок тыңларға яратыу – любить слушать рок
Поп-музыка тыңларға ярата – любит слушать поп-музыку
Классик музыка тыңларға ярата – любит слушать классическую музыку
Халыҡ музыкаһын тыңларға ярата – любит слушать народную музыку

а.
– Һин музыка тыңларға яратаһыңмы?
– Эйе.
– Буш ваҡытыңда һин музыка тыңларға яратаһыңмы?
– Юҡ.

б.
– Буш ваҡытыңда һин ниндәй музыка тыңлайһың?
– Классик музыка.
– Буш ваҡытығыҙҙа һеҙ ниндәй музыка тыңлайһығыҙ?
– Поп-музыка.

в.
– Буш ваҡытыңда һин нимә эшләргә яратаһың?

– Музыка тыңларға.
– Ниндәй музыка?
– Классик музыка.
– Шулаймы ни?
– Эйе, халыҡ музыкаһын да яратам.
– Ысынмы?
– Эйе, ысын.

4. Буш ваҡытта мин һүрәт төшөрөргә яратам. – В свободное время я люблю рисовать.
һүрәт – картина, рисунок
һүрәт төшөрөү – рисовать, писать картину
һүрәт төшөрөргә яратыу – любить рисовать
Ҡәләм – карандаш
Буяу – краска
Төҫлө ҡәләм – цветной карандаш
Ҡылҡәләм – кисть, кисточка

а.
– Һин һүрәт төшөрәһеңме?
– Юҡ.
– Һин һүрәт төшөрөргә яратаһыңмы?
– Эйе.

в.
– Кем һүрәт төшөрөргә ярата?
– Илгиз.

д.
– Һин һүрәтте майлы буяу менән төшөрәһеңме?
– Юҡ.
– Азат һүрәтте ҡәләм менән төшөрәме?
– Юҡ, буяу менән.

ё.
– Азат портрет төшөрөргә яратамы?
– Юҡ.

б.
– Буш ваҡытында һүрәт төшөрәһеңме?
– Эйе.
– Буш ваҡытта һүрәт төшөрөргә яратаһыңмы?
– Юҡ.

г.
– Һин нимә менән һүрәт төшөрәһең?
– Төҫлө ҡәләм менән.
– Һин нимә менән һүрәт төшөрөргә яратаһың?
– Акварель буяу менән.

е.
– Азат ниндәй һүрәт төшөргән?
– Пейзаж.
– Һин ниндәй һүрәт төшөрҙөң?
– Портрет.

– Һин пейзаж төшөрөргә яратаһыңмы?
– Яратам.

✓ Күнегеүҙәр

а. Ответьте на вопросы.
Буш ваҡытта кем нимә эшләргә ярата?
Азат шахмат ________________ ярата.
Азамат китап ________________
Азалия кино ________________

Буш ваҡытта кем ҡайҙа барырға ярата?
Әсғәт циркка ________________ ярата.
Андрей хоккей ________________
Азат буш ваҡытында нимәләр эшләй?
Азат китап ________________ уҡый.
Ғәлиә пианино ________________ уйнай.

б. Ответьте на вопросы.
Азат буш ваҡытында нимә эшләргә ярата?
Һин буш ваҡытында нимә эшләргә яратаһың?
Буш ваҡытта китап уҡырға яратаһыңмы?
Буш ваҡытта ниндәй музыка тыңларға яратаһың?
Әлиә буш ваҡытында Интернетта гиҙергә яратамы?
Атайың балыҡҡа йөрөргә яратамы?
Буш ваҡытта кем урам буйлап йөрөргә ярата?

⊙ 5. Диалогтар

а.
– Алло!
– Эйе! Тыңлайым.
– Азалия, һин каникулдамы?
– Эйе. Ә һин, Айгөл?
– Мин дә. Каникулда нимә эшләйһең?
– Китап уҡыйым.
– Һин буш ваҡытында китап уҡырға яратаһыңмы?
– Эйе, ә һин?
– Мин интернетта гиҙергә яратам.
– Шулаймы ни?

б.
– Сәләм, Азамат!
– Сәләм, Әлфиә!
– Һин ҡайҙа?
– Изостудияла. Ә һин?
– Компьютер клубында.
– Буш ваҡытында компьютерҙа уйнарға яратаһыңмы?
– Эйе, мин геймер.
– Ә мин һүрәт төшөрөргә яратам.
– Һин рәссам булаһыңмы?
– Белмәйем.

– Шулай шул.
- Ярай, гиҙ, уҡыштар һиңә!

✓ **Коммуникатив заданиелар**

Расскажите о рыбалке.
Расскажите о своей любимой музыке.
Расскажите о компьютерных играх.
Спросите Марата, как можно войти в Интернет.
Кого из художников вы любите, расскажите.

ЕГЕРМЕ ДҮРТЕНСЕ ДӘРЕС

Азат, һин спорт яратаһыңмы?

Азат, ты любишь спорт?

24

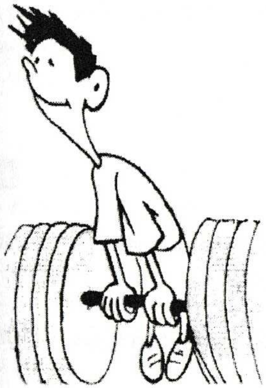

1. **Спорт төрҙәре** – виды спорта
Төр – вид
Футбол – футбол
Волейбол – волейбол
Баскетбол – баскетбол
Теннис – теннис
Уйнау – играть
Теннис уйнау – играть в теннис
Йөҙөү – плавание
Көрәш – борьба
Милли көрәш – национальная борьба
Туп – мяч
Бәйге – скачки
Бәйге аты – скакун, беговая лошадь

а.
– Һин спорт яратаһыңмы?
– Эйе.
– Һин футбол яратаһыңмы?
– Юҡ.
– Ул хоккей яратамы?
– Эйе, ярата.

б.
– Һин спорт төрҙәрен беләһеңме?
– Беләм.
– Һин көрәш төрҙәрен беләһеңме?
– Юҡ.
– Ул йөҙөү төрҙәрен беләме?
– Эйе.

в.
– Бөгөн милли көрәш буламы?
– Эйе.

г.
– Теннис корты ҡайҙа?
– Ҡаршыла.

– Һабантуйҙа бәйге буламы?
– Була.

– Стадион алыҫмы?
– Юҡ, яҡын.
– Ҡайҙа волейбол уйнайҙар?
– Залда.

д.
– Был ниндәй туп?
– Был футбол тубы.
– Ә тегеһе ниндәй туп?
– Баскетбол.

е.
– Был бәйге атымы?
– Юҡ.
– Бәйге аты ҡайҙа?
– Белмәйем.

2. **Һин шахмат уйнарға яратаһыңмы?** – Ты любишь играть в шахматы?
Шахмат уйнау – играть в шахматы
Шашка уйнау – играть в шашки
Домино уйнау – играть в домино
Кәрт уйнау – играть в карты

а.
– Шахмат уйынын яратаһыңмы?
– Эйе.
– Шашка уйынын беләһегеҙме?
– Эйе.

б.
– Һеҙ домино уйнарға яратаһығыҙмы?
– Юҡ.
– Ул кәрт уйнарға ярата мы?
– Эйе.

в.
– Кем кәрт уйнай?
– Өләсәй.
– Кем домино уйнарға ярата?
– Олатай.

г.
– Атай футбол уйнарға яратамы?
– Юҡ.
– Әсәй кәрт уйнарға яратамы?
– Яратмай.

д.
– Һин хоккей уйнарға теләйһеңме?
– Эйе.
– Азат футбол уйнарға теләмәйме?
– Теләмәй.

3. **Һин ярышҡа бараһыңмы?** – Ты пойдешь на соревнование?
Ярыш – соревнование
Саңғы ярышы – соревнование по лыжам
Сана ярышы – соревнование по бобслею
Теннис ярышы – соревнование по теннису
Ярыш асыу – открытие соревнования

Ярыш ябыу – закрытие соревнования
Ярыш башлау – начинать соревнование
Ярышта ҡатнашыу – принимать участие в соревновании
Ярышта еңелеү – проиграть соревнование
Ярышта еңеү – победить на соревновании
Ярышҡа барыу – идти на соревнование
Ярышта булыу – быть на соревновании

а.
– Бөгөн саңғы ярышы буламы?
– Эйе.
– Иртәгә теннис ярышы буламы?
– Юҡ.

б.
– Ҡасан саңғы ярышы була?
– Сәғәт 10:00.
– Ҡасан саңғы ярышы башлана?
– Сәғәт 11:00.
– Ҡасан саңғы ярышы ябыла?
– Сәғәт киске алтыла.

в.
– Айһылыу, ярышҡа бараһыңмы?
– Барам.
– Марат ярышта ҡатнашаһыңмы?
– Эйе.

г.
– Айҙар, саңғы ярышында кем еңде?
– Мин.
– Сана ярышында кем еңде?
– Азат.

4. **Бокс буйынса ярышҡа барабыҙмы?** – Пойдем на соревнование по боксу?
Бокс буйынса ярыш – соревнование по боксу
Йөҙөү буйынса ярыш – соревнование по плаванию
Көрәш буйынса ярыш – соревнование по борьбе

а.
– Азат, һин бокс яратаһыңмы?
– Эйе.
– Бокс буйынса ярышҡа бараһыңмы?
– Барам.
– Бокс буйынса ярыш ҡасан башлана?
– Сәғәт унда.

б.
– Йөҙөү буйынса ярыш буламы?
– Була.
– Йөҙөү буйынса ярыш ҡайҙа була?
– «Нефтяник» бассейнында.

в.
– Көрәш буйынса ярышҡа барабыҙмы?

– Эйе.
– Көрәш буйынса ярышта ҡатнашаһыңмы?
– Юҡ.
– Милли көрәш буйынса ярыш ҡасан була?
– Июндә, һабантуйҙа.

5. **Олимпия уйындарына бараһығыҙмы?** – Поедете на Олимпийские игры?
Олимпия уйындары – Олимпийские игры
Олимпия ярыштары – Олимпийские соревнования
Олимпия уйындары чемпионы – чемпион Олимпийских игр
Донъя чемпионы – чемпион мира

а.
– Олимпия уйындары ҡасан була?
– Белмәйем.
– Олимпия уйындары ҡайҙа була?
– Мәскәүҙә.

б.
– Олимпия ярыштарына барабыҙмы?
– Эйе.
– Һин Олимпия уйындарына бараһыңмы?
– Барам.

в.
– Һин республиканың Олимпия уйындары чемпиондарын беләһеңме?
– Белмәйем.
– Республикала Олимпия уйындары чемпиондары бармы?
– Бар.

г.
– Һин Олимпия уйындары чемпионы булырға теләйһеңме?
– Юҡ.
– Азат донъя чемпионы булырға теләйме?
– Эйе.
– Һин Олимпия уйындары чемпиондары менән танышмы?
– Юҡ.

д.
– Һин олимпия ярыштарының көйәрмәне түгелме?
– Түгел.
– Һин футбол уйнайһыңмы?
– Юҡ, мин көйәрмән.

6. **Туп уйындары.** – игры в мяч.
Туп уйнау – играть в мяч
Туп һуғыу – ударить по мячу
Туп тибеү – бить (ногой) по мячу
Туп ташлау – бросить мяч

Туп ырғытыу – кидать мяч
Туп быраҡтырыу – бросать мяч

а.
– Кем туп менән уйнай?
– Волейболсы, футболсы, баскетболсы.
– Кем туп уйнай?
– Бала туп уйнай.

б.
– Кем тупты тибеп уйнай?
– Футболсы.
– Кем тупты һуғып уйнай?
– Волейболсы,
– Кем тупты кәрзингә ташлай?
– Баскетболсы.
– Кем йөн туп менән уйнай?
– Теннисы.

в.
– Һин туп уйындарын яратаһыңмы?
– Эйе.
– Һин ниндәй туп уйынын яратаһың?
– Футбол.

✓ Күнегеүҙәр

а. Составьте предложения.

Азат, спорт, хоккей, ярата.
Донъя, булыу, Азат, чемпион, теләй.
Һин, спорт, ниндәй, төр, ярат,
Ул, уйнарға, баскетбол, ярат.
Көрәш, республика, ярыш, милли, буйынса, була.
Бәйге, һабантуй, була, йылда.
Шахмат, шашка, уйын, ярат, мин, уйнарға.
Әсәй, атай, уйна, теннис.

б. Ответьте на вопросы.

Һин спорт яратаһыңмы?
Һин ниндәй спорт төрҙәрен беләһең?
Ул шашка уйнарға яратамы?
Алмас хоккей ярышына барамы?
Әлиә гимнастика буйынса ярышта ҡатнаштымы?
Был кемдең бокс бирсәткәһе?
Һин башҡорт милли көрәшен яратаһыңмы?
Милли көрәш буйынса чемпиондарҙы беләһеңме?
Республикала олимпия чемпиондары бармы?
Һин ниндәй туп уйындарын беләһең?
Һеҙҙә теннис корты бармы?
Һин йөҙөү төрҙәрен беләһеңме?

7. Диалогтар

а.
- Алло!
- Алло, Азамат, һинме?
- Эйе, мин, Юлдаш, әйҙә хоккейға барайыҡ.
- Әйҙә, кем кемдәр менән уйнай?
- «Салауат Юлаев» Мәскәү «Локомотив»ы менән уйнай.
- Ярай. Билет алдыңмы?
- Эйе, алдым.
- Сәғәт нисәлә ярыш?
- 11:00.
- Яҡшы.

б.
- Әсәй, мин ярышҡа барам.
- Ниндәй ярышҡа?
- Парашютистар ярышына.
- Кем менән бараһың?
- Наил менән. Ул көйәрмән.
- Ярыш ҡайҙа була?
- Иҙел арьяғында.
- Сәғәт нисәлә?
- Ундан ун икегә тиклем була.
- Ярай, иҫән-һау йөрө.

в.
- Атай, миңә бокс бирсәткәһе кәрәк.
- Ни өсөн?
- Мин бокс секцияһына йөрөйөм.
- Ниңә бокс? Башҡа спорт төрөн һайла.
- Юҡ, мин боксты һайланым.
- Ниңә хоккей, ниңә футбол, ниңә волейбол түгел?
- Мин боксер булам.
- Ярай, улай булғас.
- Бирсәткәне ҡасан алаһың?
- Иртәгә алырмын.
- Рәхмәт.

✓ Коммуникатив заданиелар

Расскажите о спортивном комплексе.
Расспросите о правилах игры в футбол, хоккей, баскетбол.
Расскажи об обязанностях судьи.
Что ты знаешь о бобслее.
Какие соревнования проводятся на сабантуях?
Что ты знаешь о соревнованиях по картингу, расскажи.

ЕГЕРМЕ БИШЕНСЕ ДӘРЕС

Азат, һин телевизор ҡарарға ятатаһыңмы?
Азат, ты любишь смотреть телевизор? 25

1. **Телевизор ҡарау** – смотреть телевизор
Телевизор ҡарарға яратыу – любить смотреть телевизор
Телевизион канал – телевизионный канал
Тапшырыу – передача
Тапшырыуҙар программаһы – программа передач

а.
– Азат, һин телевизор ҡарарға ятатаһыңмы?
– Эйе.
– Азат, ағайың телевизор ҡараймы?
– Юҡ.

б.
– Азат, һин ниндәй канал ҡарайһың?
– ОРТ.
– Азат, атайың ниндәй канал ҡарарға ярата?
– НТВ.

в.
– Азат, әсәйең «Культура» каналын ҡараймы?
– Эйе.
– Ағайың РТР каналын ҡарамаймы?
– Юҡ.

2. **БСТ каналында ниндәй тапшырыуҙар ҡарайһың?** – Что ты смотришь на канале БСТ?
Сәләм – привет
Яңылыҡ – новость
Сәңгелдәк – колыбель
Хазина – сокровище

Хәбәрҙәр – новости
Сулпы – накосник

а.
– Һин БСТ каналында нимә ҡарайһың?
– «Сәләм», «Яңылыҡтар», «Сәңгелдәк», «Хазина».
– РТР каналында нимәләр ҡарайһың?
– «Хәбәрҙәр», «Сулпылар», «Телекомпас».

б.
– НТВ каналында нимәләр ҡарарға яратаһың?
– Сериалдар.
– «Культура» ҡаналында нимәләр ҡарарға яратаһың?
– Тарихи кинолар.

в.
– Илнур, һин ниндәй телевизион каналды ҡарарға теләйһең?
– РТР.
– Әсәй, һин ниндәй тапшырыуҙы ҡарарға теләйһең?
– ОРТ- нан сериал.
– Атай, һин нимә ҡарарға теләйһең?
– Хоккей буйынса Рәсәй чемпионатын.

◎ 3. **Ток-шоу ҡарау.** – Смотреть ток-шоу.
Аҡ тирәк, күк тирәк – название национальной игры на поляне
Тай-тулаҡ – конский молодняк
Гәлсәр һандуғас – хрустальный соловей
Артылыш – перевал

а.
– Азат, һин ток-шоу ҡарарға яратаһыңмы?
– Юҡ.
– Ҡыҙҙар, кем «Аҡ тирәк, күк тирәк» ток-шоу программаһын ҡарарға теләй?
– Мин.

б.
– Әлиә, һин «Сәңгелдәк» тапшырыуында ҡатнашырға теләйһеңме?
– Эйе.
– «Тай-тулаҡ» тапшырыуында кемдәр ҡатнаша?
– Йәштәр, үҫмерҙәр.

в.
– «Гәлсәр һандуғас» тапшырыуы һиңә оҡшаймы?
– Эйе.
– Азат, һиңә ниндәй тапшырыуҙар оҡшай?
– «МузБаҙар», «Сәләм», «Артылыш».
– Һиңә пресс-обзор оҡшаймы?
- Эйе.

◎ 4. **Һин телевизион фильмдар ҡарайһыңмы?** – Ты смотришь телевизионные фильмы?
Нәфис фильм – художественный фильм.
Йәнһүрәт – мультфильм

а.
– Һин телефильм ҡарайһыңмы?
– Эйе,
– Азат нәфис фильм ҡараймы?
– Юҡ.
– Азат, кем сериал ҡарай?
– Әсәй.

б.
– Азат, әсәйең ниндәй сериал ҡарай?
– «Леди Бомж».
– «Каменская» сериалын һин ҡарайһыңмы?
– Юҡ.
– Азат, һин йәнһүрәт яратаһыңмы?
– Эйе.

◎ 5. **Азат, һин спорт программаларын телевизорҙан ҡарайһыңмы?** – Азат, ты смотришь по телевизору спортивные программы?
Спорт каналы – спортивный канал
Спорт буйынса тапшырыу – передача по спорту
Чемпионат күрһәтеү – показать чемпионат
Ярыш күрһәтеү – показать соревнование

а.
– Азат, һеҙҙә спорт каналы эшләйме?
– Эйе. НТВ - спорт.
– Башҡа каналдарҙа спорт тураһында тапшырыуҙар бармы?
– Бар.
– Һин телевизорҙан автоярыш ҡарарға яратаһыңмы?
– Эйе.
– Хоккей буйынса Рәсәй чемпионатын ҡарайһығыҙмы?
– Эйе.
– Әсәйең телевизорҙан бокс ярышын ҡараймы?
– Юҡ.

б.
– Һиңә әсәйең бокс ярышын ҡарарға яратмай?
– Ҡандан ҡурҡа.
– Әсәйең телевизорҙан концерт ҡарарға яратамы?
– Яратмай.

✓ Күнегеүҙәр

а. Назовите и запишите телевизионные программы.
Хәбәрҙәр

____

____

б. Какие телевизионные программы нашли отражение?

____

____

в. Какие сериалы, детективы, мультфильмы вы знаете?

Каменская

____

____

г. Ответьте на вопросы.

Һеҙ телевизорҙы сәғәт нисәләрҙә ҡарайһығыҙ?
Һин бөтә тапшырыуҙарҙы ҡарайһыңмы?
Көнөнә нисә сәғәт телевизор ҡарайһың?
Балалар тапшырыуҙарын яратаһығыҙмы?
«Тай-тулаҡ» тапшырыуын кем алып бара?
«Сәләм» тапшырыуында һиңә нимә оҡшай?
Һиңә БСТ каналы оҡшаймы?
Телевизорҙан йәнһүрәт ҡарарға яратаһыңмы?
«МузБаҙар» тапшырыуын кем алып бара?
«Артылыш»ты ҡарайһыңмы?
Телевизион фильмдар, сериалдар ҡарарға яратаһығыҙмы?
Күңел асыу программаларының исемдәрен яҙығыҙ.
Ниндәй дикторҙар, алып барыусылар һеҙгә оҡшай?
Клип нимә ул?

д. Это программа какого канала?

8.00 «Хәйерле иртә!» Концерт.
8.25 һауа торошо.
8.30 Йәнһүрәт.
9.00 «Скиппи». Фильм.
10.05 Документаль экран.
11.00 «Аҡ тирәк, күк тирәк».
12.00 «Бик шәп!»
12.20 Лопе де Вега. «Дурочка». Спектакль.
14.35 «Концерт залы». «Оскар-ансамбль» уйнай.
15.55 «Шахерезада».
16.20 «Белый Бим, Черное ухо». Фильм.

19.10 XIII халыҡ - ара Аксаков байрамы.
20.00 «Ватан».
20.45 «Сәңгелдәк».
21.00 «МузБаҙар».
21.30 Яңылыҡтар.
22.00 «Башҡортостандың 100 яҡшы предприятиеһы». «Рощинский» совхозы.
22.30 «Иҫ киткес етәү».
23.15 «Безбилетная пассажирка». Фильм.

е. Какой это канал? Переведите. В чем особенность канала?

05.00 «Доброе утро, Россия!»
06.15 Местное время. Вести – Башкортостан /на башк. яз./
06.23 «Доброе утро, Россия!»
06.45 Местное время. Вести – Башкортостан /на рус. яз./
06.53 «Доброе утро, Россия!»
07.15 Местное время. Вести – Башкортостан /на башк. яз./
07.23 «Доброе утро, Россия!»
07.45 Местное время. Вести – Башкортостан /на рус. яз./
07.53 «Доброе утро, Россия!»
08.10 Местное время. Вести – Башкортостан /на башк. яз./
08.30 «Доброе утро, Россия!»
08.45 «Каменская-2. За все надо платить». 1-я серия
09.50 «Не скучай!» с Михаилом Евдокимовым
10.50 Вести. Дежурная часть.
11.00 Вести.
11.30 Местное время. Вести – Башкортостан. /на рус. яз./
11.50 «Короткое замыкание». Ток-шоу
12.50 Детектив «Марш Турецкого. Новое назначение». Кровавый отпуск». 1-я серия.
13.50 Вести. Дежурная часть.
14.00 Вести.
14.10 Местное время. Вести – Башкортостан /на башк. яз./
14.30 «Что хочет женщина». Ток-шоу Елены Яковлевой
15.30 Премьера. Телесериал «Лучший город Земли». 2003 г.
16.30 Вести. Дежурная часть.
16.40 Местное время. Вести – Башкортостан /на рус. яз./
17.00 Вести.
17.10 Сериал «Бригада»
18.10 Алена Хмельницкая в мелодраме «Ундина». 2003 г.
19.00 «Комиссар Рекс». Телесериал (Австрия-Германия).
20.00 Вести.

20.30 Местное время. Вести – Башкортостан /на башк. яз./
20.50 «Спокойной ночи, малыши!»
20.55 «Каменская-2. За все надо платить». 2-я серия
22.00 Премьера. Детектив «Марш Турецкого. Новое назначение» «Кровавый отпуск». 2-я серия
23.00 Вести+
23.20 «Раскрыть и доказать»
00.15 Вести. Дежурная часть.
00.30 «Народный артист»
00.40 Эдди Мерфи в комедии «Гарлемские ночи» /США/
02.55 «Дорожный патруль»
03.10 «Ангелы Чарли» (США)
04.05 Приключенческий телесериал «Затерянный мир»
04.45 Вести. Дежурная часть.

ё. Переведите программу. Чем отличается от БСТ?

06.00 Телеканал «Доброе утро»
08.00 Новости
08.10 «Земля любви, земля надежды». Сериал
09.00 Новости
09.10 Многосерийный фильм «Две судьбы»
10.20 «Правители империй» Борьба за российский престол в историческом фильме «Молодая Екатерина» 1-я серия
11.40 Дисней-клуб: «Ким Пять с плюсом»
12.00 Новости
12.20 «Город женщин». Телевизионное шоу
13.10 Смехопанорама Евгения Петросяна
13.40 Коломбо в детективе «Восток – дело тонкое»
15.00 Новости (с субтитрами)
15.20 «Фабрика звезд -3»
15.40 «Ералаш»
16.00 Сериал «Берег мечты»
17.00 «Большая стирка» с Андреем Малаховым
18.00 Вечерние новости (с субтитрами)
18.20 Константин Райкин в программе «Сати»
18.50 «Земля любви, земля надежды». Сериал
19.50 Фильм «Убойная сила». Золотая обойма
21.00 Время
21.30 Многосерийный фильм «Две судьбы»
22.40 Лубянка. «Русская война в Париже». Фильм 1-й
23.30 Ночное «Время»
23.50 «На футболе» с Виктором Гусевым

00.20 Сканер. «Как делают хорошую погоду»
00.50 «Фабрика звезд -3»
01.20 Боевик «Скачущие издалека»

ж. Переведите программу.

07.00 «Сәләм»
08.00 Новости /на башк. яз./
08.05 «Пресс-обзор»
08.10 Сериал «Закон улиц»
09.10 Новости /на рус. яз./
09.15 Художественный фильм «Безумный день инженера Баркасова».2-я серия
10.20 Мультфильм
10.30 «Малый бизнес сегодня»
С 11.00–16.30 Перерыв
16.30 «Пресс-обзор»
16.35 Мультсериал «Алекс»
17.05 Сериал «Профессия врач»
17.55 Фильм-детям «Ослиная шкура»
18.45 «Хазина». Гульнур Мамлиева
19.30 Новости /на башк. яз./
19.55 «5 дней». Прямой эфир
20.25 «Тренерское счастье»
20.45 «Сәңгелдәк»
21.00 «Этюд с натуры»
21.30 Новости /на рус. яз./
21.55 Информационный калейдоскоп
22.00 «Тем временем»
22.10 «Маршрутка»
22.15 «Хрустальный соловей». Фирюза Париж
22.45 Художественный фильм «Невеста Мафии». Часть 2-я. 3-я серия.

6. Диалогтар

а.

– Азат, сәләм!
– Сәләм, Гөлшат!
– Нимә эшләйһең?
– Телевизор ҡарайым.
– Нимә ҡарайһың?
– МузБаҙар.
– Ҡайһы каналда?

б.

– Әлфиә, әйҙә киноға барайыҡ.
– Юҡ.
– Ниңә?
– Мин телевизорҙан сериал ҡарайым.
– Ниндәй сериал?
– «Турецкий маршы»

– БСТ-ла.
– Рәхмәт, мин дә ҡараясаҡмын.
– Ярай, һау бул.
– Һау бул.

– Шул һиңә оҡшаймы?
– Оҡшай.
– Ярай, һау бул.
– Һау бул.

В.

– Азат, көнөнә нисә сәғәт телевизор ҡарайһың?
– Өс сәғәт.
– Ниндәй программалар ҡарайһың?
–Төрлө.
– Яраткан программаң бармы?
– Эйе.
– Ниндәй?
– Спорт каналындағы бөтә программа.
– Һин спортсымы?
– Юҡ, мин көйәрмән.
– Стадионға ла йөрөйһөңмө?
– Юҡ. мин - телекөйәрмән.
– Һин телекөйәрмән түгел, тиле көйәрмән.

✓ Коммуникатив заданиелар

Узнайте у одноклассников, что интересного на ОРТ сегодня.
Расскажите о своих любимых передачах на БСТ.
Расспросите бабушку, какие сериалы она смотрела.
Узнайте у друга, сколько времени он смотрит телевизор.

БАШҠОРТ ТЕЛЕНЕҢ ҠЫҪҠАСА ГРАММАТИКАҺЫ
КРАТКАЯ ГРАММАТИКА БАШКИРСКОГО ЯЗЫКА

В генетическом плане башкирский язык относится к кыпчакской группе тюркских языков.

Типологически башкирский язык относится к языкам агглютинативным – производные слова и грамматические формы образуются путем присоединения к корню аффиксов.

ФОНЕТИКА

Звуковой строй башкирского литературного языка характеризуется наличием специфических гласных и согласных, отличающихся не только от русского языка, но и от других тюркских языков. Это:

ә (широкий, переднерядный): *башк.* әсәй «мать» – *англ.* thank «благодарность»;

ө (губной, переднерядный): *башк.* өй «дом» – *англ.* bird «птица»;

ү (губной, переднерядный): *башк.* үлән «трава» – *англ.* throw «бросать, кидать»;

ң (заднеязычный, носовой): *башк.* моң «мелодия» – *англ.* thing «вещь»;

ҙ (звонкий, межзубной): *башк.* беҙ «мы» – *англ.* there «там»;

ҫ (глухой, межзубной): *башк.* кеҫә «карман» – *англ.* think «думать»;

һ (гортанный): *башк.* һөт «молоко» – *англ.* heart «сердце»;

ҡ (глубокозаднеязычный, смычной): *башк.* ҡаҙ «гусь»;

ғ (глубокозаднеязычный, щелевой): *башк.* ағай «брат, дядя».

МОРФОЛОГИЯ

ИМЯ СУЩЕСТВИТЕЛЬНОЕ

Имя существительное отвечает на вопросы кем? «кто?» нимә? ни? «что?». Местоимение кем «кто» употребляется только для наименования человека, а ни, нимә «что» – для названий всех остальных живых существ, предметов и явлений.

В башкирском языке одушевленность и неодушевленность, а также категория рода не имеют морфологических форм, они обозначаются лексически: бабай «старик» – әбей «старуха»; олатай «дедушка» – өләсәй «бабушка»; малай «мальчик» – ҡыҙ «девочка, девушка».

Существительные имеют категории числа, падежа, принадлежности, сказуемости, определенности и неопределенности.

ЧИСЛО

Множественное число имен существительных в башкирском языке образуется путем прибавления к корню (основе) аффиксов **-лар/ләр, -тар/тәр, -дар/дәр, -ҙар/ҙәр**.

Изменение имен существительных по числам

Если корень (основа) существительного оканчивается на:	Варианты аффиксов множественного числа		Примеры
	Существительные с твердыми гласными	Существительные с мягкими гласными	
а, ә, ы, е, о, ө, я	**-лар**	**-ләр**	**ҡалалар, далалар, терпеләр**
л, м, н, ң, з,, ж	**-дар**	**-дәр**	**ҡулдар, таңдар, көндәр**
б, в, г, д, к, ҡ, п, ç, с, т, ф, х, һ, ц ч, ш, щ	**-тар**	**-тәр**	**китаптар, күлдәктәр, йәштәр**
ҙ, й, р, у, ү, и, ю	**-ҙар**	**-ҙәр**	**байҙар, ҡаҙҙар, өйҙәр**

Падеж. В башкирском языке 6 падежей

Падежи	Вопросы падежей	Примеры
Именительный падеж	**кем? нимә? ни?** – кто? что?	ҡыҙ, баш, тән
Родительный падеж	**кемдең? нимәнең? ниҙең?** – кого? чего? чей?	ҡыҙҙың, баштың, тәндең
Дательный падеж	**кемгә? нимәгә? -ҡайҙа?** – кому? чему? куда?	ҡыҙға, башҡа, тәнгә
Винительный падеж	**кемде? нимәне? ниҙе?** (нимә? ни?) – кого? что?	ҡыҙҙы, башты, тәнде
Местно-временной падеж	**-ҡайҙа? кемдә? нимәлә? ниҙә? ҡасан?** – где? у кого? в чем? когда?	ҡыҙҙа, башта, тәндә
Исходный падеж	**кемдән? нимәнән? ниҙән? ҡайҙан?** – от кого? от чего? откуда?	ҡыҙҙан, баштан, тәндән

Варианты падежных окончаний и чисел

Последняя буква слова в именительном падеже	Падежи					
	Родительный	Дательный	Винительный	Местно-временной	Исходный	Окончания множественного числа
а, я, ә, ы, э, о, ө	-ның -нең -ноң -нөң	-ға -гә	-ны -не -но -нө	-ла -лә	-нан -нән	-лар -ләр
л, м, н, ң, з, ж	-дың -дең -доң -дөң	-ға -гә	-ды -де -до -дө	-да -дә	-дан -дән	-дар -дәр
б, в, г, д, к, ҡ, п, с, ç, т, ф, Х, һ, ц, ч, ш, щ	-тың -тең -тоң -төң	-ҡа -кә	-ты -те -то -тө	-та -тә	-тан -тән	-тар -тәр

ҙ, й, р, у, ю, ү, и	-ҙың -ҙең -ҙоң -ҙөң	-ға -гә	-ҙы -ҙе -ҙо -ҙө	-ҙа -ҙә	-ҙан -ҙән	-ҙар -ҙәр

Склонение имен существительных

Падежи	Единственное число		Множественное число	
Именительный	ҡала	булмә	ҡалалар	бүлмәләр
Родительный	ҡаланың	бүлмәнең	ҡалаларҙың	бүлмәләрҙең
Дательный	ҡалаға	бүлмәгә	ҡалаларға	бүлмәләргә
Винительный	ҡаланы	бүлмәне	ҡалаларҙы	бүлмәләрҙе
Местно-временной	ҡалала	бүлмәлә	ҡалаларҙа	бүлмәләрҙә
Исходный	ҡаланан	бүлмәнән	ҡалаларҙан	бүлмәләрҙән

Принадлежность

Категория принадлежности охватывает существительные, субстантивированные прилагательные, числительные, местоимения, имена действия, причастия, частично — модальные слова.

Склонение имен существительных с аффиксом Принадлежности

При изменении имен существительных по падежам аффиксы падежей ставятся после аффиксов принадлежности.

Единственное число			
Падежи	1 лицо	2 лицо	3 лицо
Именительный	улым	улың	улы
Родительный	улымдың	улыңдың	улының
Дательный	улыма	улыңа	улына
Винительный	улымды	улыңды	улын
Местно-временной	улымда	улыңда	улында
Исходный	улымдан	улыңдан	улынан
Множественное число			
Именительный	1 лицо	2 лицо	3 лицо
Родительный	улыбыҙ	улығыҙ	улы
Дательный	улыбыҙҙың	улығыҙҙың	улының

Винительный	улыбыҙға	улығыҙға	улына
Местно-временной	улыбыҙҙы	улығыҙҙы	улын
Исходный	улыбыҙҙа	улығыҙҙа	улында
Именительный	улыбыҙҙан	улығыҙҙан	улынан

Сказуемость

Сказуемость является специфической категорией башкирского языка. Она выражается синтетически и аналитически: мин укытыусы – уҡытыусымын «я – учительница». Форма сказуемости одновременно выражает и число: мин эшсе – эшсемен «я – рабочий» (ед. ч.); беҙ эшсе – эшсебеҙ «мы – рабочие» (мн. ч.).

Таблица форм сказуемости

Лицо	Окончание ед. ч.	Примеры	Окончание мн. ч.	Примеры
1	-мын	баймын	-быҙ	байбыҙ
	-мен	әсәмен	-беҙ	әсәбеҙ
	-мон	башҡортмон	-боҙ	башҡортбоҙ
	-мөн	төрөкмөн	-бөҙ	төрөкбөҙ
2	-һың	байһың	-һығыҙ	байһығыҙ
	-һең	көтөүсеһең	-һегеҙ	көтөүсеһегеҙ
	-һоң	башҡортһоң	-һоғоҙ	башҡортһоғоҙ
	-һөң	төрөкһөң	-һөгөҙ	төрөкһөгөҙ
3	—	—	-лар/-ләр	балалар, әсәләр
			-тар/-тәр	башҡорттар, төрөктәр
			-дар/-дәр	ғалимдар, көйәрмәндәр
			-ҙар/-ҙәр	байҙар, үҫмерҙәр

ГЛАГОЛ

Глагол обозначает действие или состояние предметов, явлений и отвечает на вопросы нимә (ни) эшләргә? нимә (ни) эшләй? нимә (ни) эшләне? нимә (ни) эшләй ине? нимә (ни) эшләй торғайны? нимә (ни) эшләр? нимә эшләйәсәк? – «что делать? что сделать? что делает? что делал? что сделал? что сделает?». Гла-

гол употребляется в качестве сказуемого. Глаголы могут функционировать в роли основного и вспомогательного глагола.

Глаголы имеют следующие категории – времени, наклонения, числа, лица, залога, переходности-непереходности, отрицания, модальности.

Изъявительное наклонение (хәбәр һөйкәлеше) выступает в формах времени, лица и числа.

1. Настоящее время

Лицо	Единственное число		Множественное число	
1	барам	күрәм	барабыҙ	күрәбеҙ
2	бараһың	күрәһең	бараһығыҙ	күрәһегеҙ
3	бара	күрә	баралар	күрәләр

2. Будущее время имеет две формы:

– будущее неопределенное, образуемое аффиксами **-ыр, -ер, -ор, -өр, -р** (кур-ер -мен – я увижу);

– будущее определенное (более категоричное по значению), которое образуется аффиксами **-асаҡ, -әсәк, -ясаҡ, -йәсәк** (күрәсәкмен – я непременно увижу).

Изменение по лицам и числам однотипно

Единственное число				
1	барырмын	барасаҡмын	күрермен	күрәсәкмен
2	барырһың	барасаҡһың	күрерһең	күрәсәкһең
3	барыр	барасаҡ	күрер	күрәсәк
Множественное число				
1	барырбыҙ	барасаҡбыҙ	күрербеҙ	күрәсәкбеҙ
2	барырһығыҙ	барасаҡһығыҙ	күрерһегеҙ	күрәсәкһегеҙ
3	барырҙар	барасаҡтар	күрерҙәр	күрәсәктәр

3. Прошедшее неопределенное, образуемое формами на **-ған, -гән** (после основ на гласные и звонкие согласные); **-ҡан, -кән** (после основ на глухие согласные).

Лицо	Прошедшее определенное		Прошедшее неопределенное	
	Ед.число	Множ. число	Ед.число	Множ. число
1	барҙым курҙем	барҙыҡ күрҙек	барғанмын күргәнмен	барғанбыҙ күргәнбеҙ
2	барҙың күрҙең	барҙығыҙ күрҙегеҙ	барғанһың күргәнһең	барғанһығыҙ күргәнһегеҙ
3	барҙы күрҙе	барҙылар күрҙеләр	барған күргән	барғандар күргәндәр

Повелительное наклонение представлено формами 2-го и 3-го лица: уҡы «читай», уҡыһын «пусть читает», уҡығыҙ «читайте», уҡыһындар «пусть читают».

Желательное наклонение характерно для башкирского языка и связано с модальностью. В русском языке его значение можно передавать только синтетическим способом. Выражается аффиксами **-ғы/-ге/ -ғо/-гө; -ҡы/-ке/ -ҡо/-кө; -һы/-һе/ -һо/-һө.**

Лицо	Единственное число	Множественное число
1	күргем килә	күргебеҙ килә
2	күргең килә	күргегеҙ килә
3	күргеһе килә	күргеләре килә

Условное наклонение имеет две формы выражения:

а) простая форма выражается аффиксами **-һа/-һә;**

Лицо	Единственное число		Множественное число	
1	ҡайт-һа-м	килһәм	ҡайтһаҡ	кил-һә-к
2	ҡайтһаң	килһәң	ҡайтһағыҙ	килһәгеҙ
3	ҡайтһа	килһә	ҡайтһалар	килһәләр

б) сложная форма образуется двумя способами: 1. в сочетании основного глагола на -ған/-гән, -ҡан/-кән + вспомогательный глагол бул-: барған булһа «если бы он пошел», әйткән булһа «если бы он сказал»; 2. основной глагол на -ыр/-ер, -ор/-өр, -р + вспомогательный глагол бул-: барыр булһа «если он намерен пойти».

Сослагательное наклонение выражается аналитическими формами на -ыр/ер, -ор/-өр, -р + ине; -а/-ә, -й + ине; -асаҡ, -әсәк, -ясаҡ, -йәсәк + ине; -ған, -гән, -ҡан,-кән + булыр ине. При этом спрягаются только вспомогательные глаголы.

Лицо	Форма на -ыр/-ер, -ор/-өр, -р + ине	Форма на -асаҡ/-әсәк, -ясаҡ/-йәсәк + ине
Единственное число		
1	күр-ер инем «я видел бы»	ҡаршы аласаҡ инем «я бы (обязательно) встретил»
2	күр-ер инең «ты видел бы»	ҡаршы аласаҡ инең «ты бы (обязательно) встретил»

3	күр-ер ине «он видел бы»	ҡаршы аласаҡ ине «он бы (обязательно) встретил»
	Множественное число	
1	күр-ер инек «мы видели бы»	ҡаршы аласаҡ инек «мы бы (обязательно) встретили»
2	күр-ер инегеҙ «вы видели бы»	ҡаршы аласаҡ инегеҙ «вы бы (обязательно) встретили»
3	күр-ер инеләр «они видели бы»	ҡаршы аласаҡ инеләр «они бы (обязательно) встретили»

ЗАЛОГ

Категория залога в башкирском языке значительно отличается от залога в русском языке по своим значениям. В башкирском языке пять форм залога:

1. **Основной залог** не имеет грамматических показателей, совпадает с основой глагола: дәрес бара «идет урок»;

2. **Возвратный залог** образуется не от всех глаголов. Основной его формой являются аффиксы **-н, -ын, -ен, -он, -өн**: күреү «увидеть» – күренеү «показаться»; яҙыу «писать» – яҙыныу «заниматься писаниной»;

3. **Страдательный залог** образуется от основы глагола с аффиксами **-л, -ыл, -ел, -ол, -өл, -н, -ын, -ен, -он, -өн**: башлау «начать» – башланыу «начинаться»; яҙыу «писать» – яҙылыу «записаться»;

4. **Взаимный залог** образуется при помощи аффикса **-ш, -ыш, -еш, -ош, -өш**: һөйлә-ү «говорить» – һөйлә-ш-еү «разговаривать»;

5. **Понудительный залог** образуется при помощи следующих аффиксов:

-т: йырла «пой» – йырлат «заставь петь»;

-дыр, -дер, -дор, -дөр; **-ҙыр, -ҙер, -ҙор, -ҙәр**; **-тыр, -тер, -тор, -төр**: килеү «приходить» – килтереү «приводить», килтертеү – «заставить привести»;

-ҡыр, -кер, -ҡар, -кәр: ятыу «лежать» – ят-ҡыр-ыу «заставить лежать»;

-р, -ер, -ыр, -ар, -әр, -ор, -өр: беш-еү «вариться, печься» – бешереү «варить, печь».

ДЕЕПРИЧАСТИЕ

Деепричастие в башкирском языке обозначает дополнительное действие по отношению к основному действию и обычно стоит впереди основного глагола. Образуется при помощи следующих аффиксов:

-п, -ып, -еп, -оп, -өп; -а, -ә, -й: барып килеү «сходить», ҡайтып килеү «вернуться», һөйләп биреү «рассказать», йырлап ебәреү «запеть»;

-ғас, -гәс, -ҡас, -кәс: ҡайтҡас, эшләрмен «сделаю, когда вернусь»; барғас, күрербеҙ «когда придем, увидим»;

-ғансы, -гәнсе, -ҡансы, -кәнсе; -ҡанса, -кәнсә, -ғанса, -гәнсә: арығансы көләү «смеяться до усталости», өйрәткәнсә эшлә «делай, как учили».

ПРИЧАСТИЕ

В башкирском языке причастие выступает в трех временных формах:

1. Прошедшее время образуется аффиксами **-ған, -гән, -ҡан, -кән**: үткән йыл «прошлый год», уҡыған кеше «образованный человек».

2. Настоящее время образуется двумя способами: а) простая форма причастия образуется при помощи аффиксов **-усы, -усе, -ыусы, -еусе, -оусы, -өүсе**: белеүсе кеше «знающий человек», белеүсе кешеләр «знающие люди»; б) сложная форма образуется при помощи аффиксов **-а, -э, -й** + вспомогательный глагол **торған**: бирә торған аҡса «деньги, которые необходимо вернуть», яҙа торған китап «книга, которую надо написать».

3. Будущее время образуется при помощи аффиксов:

-асаҡ, -әсәк, -ясаҡ, -йәсәк: үтәсәк ғүмер «жизнь, которую предстоит пройти»; әйтәсәк һүҙ «слово, которое предстоит произнести»;

-р, -ыр, -ер, -ор, -өр: кил-ер көн «предстоящий день», ҡайтыр көн «день возвращения»;

-аһы, -әһе, -йһы, -йһе, -йһо, -йһө: һөйләйһе хәбәр «весть, которую надо рассказать», һөрәһе ер «земля, которую предстоит вспахать».

ИМЯ ПРИЛАГАТЕЛЬНОЕ

Прилагательные обозначают признак предмета и отвечают на вопросы **ниндәй?** «какой? какая? какое?», **ҡайһы?** «который?», **ҡайҙағы?** «где? в каком месте находящийся?», **ҡасанғы?** «к какому времени относящийся?».

Для прилагательных характерны формы усиления или ослабления признака предмета. При сравнении прилагательные изменяются следующим образом:

– интенсив признака предмета выражается повторением первого слога прилагательного: **ҡап-ҡара** «черный-черный», **күм-күк** «синий-синий», а также путем полного повтора основы слова: матур-матур ҡыҙҙар «красивые-красивые девушки»;

– признак предмета меньшей степени выражается аффиксами **-ғылт, -гелт, -ғолт, -гөлт, -ҡылт, -келт, -ғылтым, -гелтем, -һыл, -һел, -һыу, -елйем, -һылтым, -һелтем**: аҡ «белый» – аҡһыл, аҡһылтым «беловатый»; һары «желтый» – һарғылт «желтоватый»;

– прилагательные сравнительной степени имеют аффиксы **–раҡ/-рәк, -ыраҡ/ -ерәк, -ораҡ/-өрәк**: ҡара «черный» – ҡарараҡ «чернее», йылы «теплый» – йылыраҡ «теплее», һыуыҡ «холодный» – һыуығыраҡ «холоднее».

НАРЕЧИЕ

Наречия обозначают признак действия, отвечают на вопросы нисек? **ни рәүешле?** «как?», **ҡасан?** «когда?», **ҡайҙа?** «где?», **күпме? ни тиклем?** «сколько?». Наречия образуются при помощи аффиксов:

-са/-сә: минеңсә «по-моему», беҙҙеңсә «по-нашему», йәштәрсә «по-молодежному», ҡарттарса «по-стариковски»;

-тай/тәй, -дай/-дәй, -ҙай/-ҙәй, -лай/-ләй: һиндәй «как ты», айыуҙай «как медведь»;

-н, -ын, -ен, -он, -өн: яҙын «весной», көҙөн «осенью»; **-лата/лөтә**: аҡсалата «деньгами», күрәләтә «зная».

Наречия, как и прилагательные, имеют степени сравнения, образуемые аффиксами **-раҡ/рәк, -ыраҡ/-ерәк, -ораҡ /-өрәк**: аҙ «мало» – **аҙыраҡ** «меньше», шәп «быстро» – шәберәк «быстрее», күп «много» – күберәк «больше».

Интенсив признака выражается путем полного повтора основы слов, а также при помощи слов **бик, үтә, иң, ифрат, ғәжәп, уғата**: ғәжәп матур йырланы «удивительно красиво пела»; бик шәп эшләне «очень хорошо работал».

ЧИСЛИТЕЛЬНОЕ

Числительные обозначают количество предметов, отвечают на вопросы **нисә? күпме?** «сколько?» и имеют следующие разряды:

– **количественные** с нулевым показателем: бер «один», ике «два», утыҙ «тридцать»;

– **порядковые** образуются присоединением к количественным числительным аффиксов **-нсы, -нсе, -ынсы, -енсе, -өнсө**: бер «один» – беренсе «первый», ике «два» – икенсе «второй», өс «три» – өсөнсө «третий», йөҙ «сто» – йөҙөнсө «сотый»;

– **разделительные** – с аффиксом **-ар/-әр, -шар/-шәр, -ышар / -ешәр /-өшәр**: бер «один» – берәр «по одному», алты «шесть» – алтышар «по шесть», йөҙ «сто» – йөҙәр «по сто»;

– **собирательные** числительные образуются только от числительных от одного до восьми и десять с помощью аффиксов **-ау/-әү**: бер – берәү «один», алты – алтау «шестеро», ете – етәү «семеро»;

– **приблизительные** – с аффиксом **-лап/-ләп; -лаған/-ләгән**: егермеләп, егермеләгән «около двадцати», йөҙләп, йөҙләгән «около ста»;

– **дробные** числительные образуются аналитическим способом: өстән бер «одна треть», бер бөтөн ундан өс «одна целая три десятых»;

– **числительные** меры образуются аффиксом **-лы/-ле**: етеле шәм «семилинейная лампа», өслө калуш «калоши третьего размера».

МЕСТОИМЕНИЕ

Местоимения делятся на:

– **личные** (зат алмаштары): мин «я», һин «ты», ул «он, она, оно», беҙ «мы», һеҙ «вы», улар «они»;

– **указательные** (күрһәтеү алмаштары), был «этот», теге «тот», шул «тот», ошо «это, это самое», бынау «этот», анау «тот» и др.;

– **вопросительные** (һорау алмаштары): кем «кто», нимә «что», ни «что», ҡайһы «который», ҡайһылай «как», ҡайһыһы «который», нисә «сколько», нисәшәр «по сколько», ниндәй «какой», нисәнсе «который», ҡайҙа «где», күпме «сколько», ҡасан «когда»;

– **определенные** (билдәләү алмаштары): һәр, һәр кем, һәр береһе, һәр бер (нәмә, кем) «каждый», бөтә, бөтәһе, бары, барлығы «весь, всего», үҙе «сам» и др.;

– **неопределенные** (билдәһеҙлек алмаштары): әллә кем «кто-то», әллә нимә «что, что-то», әллә ниндәй «какой-то», әллә нисек «как-то», әллә ҡасан «давно», әллә ҡайҙа «где-то» а;

– **отрицательные** (юҡлыҡ алмаштары) образуются сочетанием вопросительных местоимений со словами һис и бер: һис кем «никто», һис нәмә «ничто», бер кем «никто», бер нисек тә «никак» и др.;

– **притяжательные** (эйәлек алмаштары): минең «мой», һинең «твой», уның «его, ее», беҙҙең «наш», һеҙҙең «ваш», уларҙың «их».

ПОСЛЕЛОГИ

В башкирском языке в отличие от русского нет предлогов, их значения передаются послелогами. Послелоги сочетаются с именами, местоимениями, субстантивированными частями речи в определенных падежных формах и всегда следуют за ними:

1. С основным или родительным падежами: менән «с, совместно с»; өсөн «из-за, благодаря, для, ради, чтобы»; кеүек, шикелле, һымаҡ, саҡлы, тиклем «как, подобно»; ҡәҙәр, ҡәҙәре «подобно, как»; арҡыры, аша «через, благодаря, по»;

2. С дательным падежом: таба, табан, ҡарай «к, по, по направлению»; тикле, тиклем, хәтле, хәтлем, саҡлы «до, вплоть до»;

3. С исходным падежом: бирле «с»; башҡа «кроме»; һуң «с, после, затем».

СОЮЗЫ

В башкирском языке представлены следующие союзы:

1. **Сочинительные** союзы (теҙеү теркәүестәре), в свою очередь, подразделяются на следующие подгруппы:

– **соединительные** (йыйыу теркәүестәре): һәм «и»; тағы, тағы ла «также, опять, еще»; шулай уҡ «а также»;

– **противительные** (ҡаршы ҡуйыу теркәүестәре): ә «а»; ләкин «но, однако»; тик «но»; шулай ҙа «но, однако»; әммә «а, но, однако»; фәҡәт «только»; юҡһа «иначе»;

– **разделительные** (бүлеү теркәүестәре): йә «или»; йәки «или»; берсә «то»; йәиһә «или»; бер «то, либо»; әллә «то, то ли, либо»;

– **разделительно-определительные** (анығлау теркәүестәре): хатта «то, но»; бәлки «то, либо, ибо».

2. **Подчинительные** (эйәртеү теркәүестәре) союзы имеют подгруппы:

– **причинные** (сәбәп теркәүестәре): сөнки «потому что, так как»; шуға күрә «потому, потому что»;

– **условные** (шарт теркәүестәре): әгәр, әгәр ҙә «если»;

– **сравнительные** (сағыштырыу теркәүестәре): әйтерһең, әйтерһең дә «будто, как будто»;

– **изъяснительные**: тимәк «значит»; йәғни «то есть».

ЧАСТИЦЫ

Частицы башкирского языка подразделяются на:

– **вопросительные** (һорау киҫәксәләре): -мы, -ме, -мо, -мө «ли»; -мы ни, -ме ни, -мо ни, -мө ни «разве, неужели»; -мы икән, -ме икән, -мо икән, -мө икән «ли»;

– **ограничительные** (сикләү киҫәксәләре): ғына, генә, ҡына, кенә «только»; уҡ, үк «же»;

– **усилительные** (көсәйтеү, раҫлау киҫәксәләре): та, тә; да, дә; ҙа, ҙә; ла, лә «и»; да баһа, ҙа баһа, ла баһа, та баһа, даһа, ҙаһа, таһа, лаһа «же»;

– **предположительные** (икеләнеү киҫәксәләре): -дыр, -дер, -дор, -дөр, -ҙыр, -ҙер,-ҙор, ҙәр, -лыр, -лер, -лор, -лөр, -тыр, -тер, -тор, -төр «видимо, вероятно, по-видимому»;

– **подтвердительные** (раҫлау киҫәксәләре): да баһа, ҙа баһа, ла баһа, та баһа, даһа, таһа, лаһа, бит «ведь»;

– **просьбы** (үтенеү киҫәксәләре): -сы, -се, -со, -сө «-ка, пожалуйста».

МЕЖДОМЕТИЯ

Междометия, или слова, выражающие чувства, в башкирском языке, как и в русском, бывают простые (ә-ә-ә, и-и-и, у-у-у) и

сложные (ай-һай, уй алла). Эта часть речи очень развита в башкирском языке.

МОДАЛЬНЫЕ СЛОВА

Модальные слова выражают:

– **утверждение** или **отрицание**: эйе «да»; бар «есть»; юҡ «нет»; әлбиттә «конечно»; ярай «ладно» и др.;

– **долженствование, необходимость**: кәрәк «надо, нужно»; возможность: мөмкин «можно»; ярай «можно»;

– **побуждение**: зинһар «пожалуйста»; рәхим итегеҙ «добро пожаловать, извольте, пожалуйста»; ғәфү итегеҙ «извините»;

– **предположение, сомнение, неуверенность**: ахыры «кажется»; бәлки «наверное»; ихтимал «возможно, вероятно»; күрәһең «очевидно, наверно, видимо» и др.

ПОРЯДОК СЛОВ В ПРЕДЛОЖЕНИИ

Порядок слов в башкирском предложении обычно таков: определения и подлежащие располагаются в начале, затем – обстоятельства, дополнения, а сказуемое, как правило, ставится в конце предложения.

ЙӨКМӘТКЕҺЕ

Инеш һүҙ 4
Беренсе дәрес. Башҡорт теленең үҙенсәлектәре 6
Икенсе дәрес. Һаумыһығыҙ, мин – Азат! 9
Өсөнсө дәрес. Азат, һин ҡайҙан? 17
Дүртенсе дәрес. Азат, хәлдәр нисек? 23
Бишенсе дәрес. Азат, был нимә? 29
Алтынсы дәрес. Азат, һин ҡайҙа? 34
Етенсе дәрес. Азат, һин нимә эшләйһең? 42
Һигеҙенсе дәрес. Азат, һин ҡайҙа бараһың? 48
Туғыҙынсы дәрес. Азат, һиңә нисә йәш? 55
Унынсы дәрес. Азат, адресығыҙ нисек? 60
Ун беренсе дәрес. Азат, һин ҡасан ҡайтаһың? 66
Ун икенсе дәрес. Азат, һин ниңә ҡайтманың? 70
Ун өсөнсө дәрес. Азат, һин ниндәй телдәр беләһең? 76
Ун дүртенсе дәрес. Азат, нимә булды? 83
Ун бишенсе дәрес. Азат, магазинға барҙыңмы? 90
Ун алтынсы дәрес. Азат, һеҙҙең баҡсағыҙ бармы? 97
Ун етенсе дәрес. Азат, һин бәхетле кешеме? 103
Ун һигеҙенсе дәрес. Азат, һин кем буласаҡһың? 109
Ун туғыҙынсы дәрес. Азат, һинең диңгеҙгә барғың киләме? 115
Егерменсе дәрес. Азат, көньяҡтан ҡайтҡас, миңә килерһеңме? 121
Егерме беренсе дәрес. Азат, Башҡортостан тураһында һин нимә беләһең? 127
Егерме икенсе дәрес. Азат. һин Өфөнө беләһеңме? 134
Егерме өсөнсө дәрес. Азат, буш ваҡытыңда нимә эшләйһең? 142
Егерме дүртенсе дәрес. Азат, һин спорт яратаһыңмы? 147
Егерме бишенсе дәрес. Азат, һин телевизор ҡарарға яратаһыңмы? 153
Ҡыҫҡаса грамматика 161

ISBN 978-5-903184-81-1
9 785903 184811